ΕΤΟΣ ΜΕ. ΤΕΥΧΟΣ 528—529 ε'. — στ'.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ

Rt. Rev. BISHOP MELETIOS
GREEK ARCHDIOCESE
New England States Office
ST. ANDREW'S HOUSE
JA 2-2471
180 POND STREET
JAMAICA PLAIN, MASS.
U. S. A.

Μηνιαῖον Θεολογικὸν - Θρησκευτικὸν περιοδικόν.

Ὄργανον τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	ΜΑΪΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ	1962

PROCESSED
JUN 29 2006
GTU LIBRARY

LIBRARY of the
PATRIARCH ATHENAGORAS
ORTHODOX INSTITUTE
at the GRADUATE
THEOLOGICAL UNION

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ: "ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ„
ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ ΤΟΥ Π. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ κ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1917
ΙΔΡΥΤΗΣ: Ο ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ (†)
ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: Π. Σ. ΡΟΚΚΟΣ

ΜΑΪΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ Τ. 528-529 ε΄-στ΄.

ΛΟΓΟΣ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΟΡΤΗΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ *

Ὑπὸ ΙΩΑΝ. Ε. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ
Καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς
τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Ὅταν πλέον ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἠσθάνθη νὰ πλησιάζῃ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, ἔγραψε πρὸς τὸν μαθητήν του Τιμόθεον, μὲ ὀλίγας λέξεις ἁπλᾶς καὶ ἀπερίττους, κάτι τὸ ὁποῖον ὁμοιάζει πρὸς ἐξαίσιον ἐπιτάφιον ἐπίγραμμα καὶ φέρει πλήρη ἐλπίδος παρηγορίαν εἰς κάθε χριστιανικὴν ψυχήν. «Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ Κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δίκαιος κριτής».

Ἀγὼν ἦτο ὁλόκληρος ἡ ζωὴ τοῦ μεγάλου Ἀποστόλου καὶ παλαίστρα ὅλος ὁ γνωστὸς τότε κόσμος, ἡ Οἰκουμένη. Ἐπάλαισεν ἐναντίον φανερῶν καὶ κρυφῶν ἀντιπάλων, ἐναντίον ἐχθρῶν καὶ φίλων· ἦτο δὲ

* Ἐξεφωνήθη ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Καθεδρικοῦ Ἱ. Ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, κατὰ τὴν μετὰ τὸν Μ. Ἑσπερινὸν ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν πρωτοκορυφαίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, ἱδρυτοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Θεσσαλονίκης. Τῆς ἱερᾶς τελετῆς, καθ' ἣν παρέστη πλῆθος εὐσεβῶν χριστιανῶν, προέστη ὁ Π. Μητροπολίτης ἡμῶν κ. Παντελεήμων, ἔψαλον δὲ εἰς ἑνιαῖον Βυζαντινὸν χορὸν ἅπαντες οἱ ἱεροψάλται τῆς πόλεως.

Τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς καὶ ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ ὑπὸ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως ἐκδοθέντος προγράμματος τῶν ἑορτῶν, ἐδόθη διάλεξις ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, ὑπὸ τοῦ κ. Σ. Ἀγουρίδου, Καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσ/νίκης, μὲ θέμα: «Ἡ περὶ λυτρώσεως διδασκαλία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου», τὴν ὁποίαν θὰ δημοσιεύσωμεν εἰς τὸ προσεχὲς τεῦχος τοῦ Περιοδικοῦ.

ὡπλισμένος μὲ ὅλα τὰ πνευματικὰ ὅπλα, τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος περιγράφει, μὲ περικεφαλαίαν, μὲ θώρακα, μὲ ἀσπίδα, μὲ βαρεῖαν ρομφαίαν καὶ δίκοπον μάχαιραν. Καὶ ἦτο τόσον εὐκίνητος, ὥστε θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι ἐπετοῦσεν ὡσὰν ἀετὸς μὲ τὰ πτερὰ ὀλάνοικτα. Ἦλθεν ἀπὸ τὴν Δαμασκὸν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν καὶ εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν κατείδωλον πόλιν τῶν φιλοσόφων, εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν Ρώμην καὶ ἔφθασε μέχρι τῆς Ἱσπανίας. Δρόμους καὶ ὄχι «δρόμον» ἐπέρασεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Καὶ ἂν σκεφθῇ κανεὶς τὰ ταξίδια τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὴν ἀγωνίαν, τὴν ὁποίαν ἐδοκίμασε, τὸ κρῦο, τὴν ζέστην, τὴν κόπωσιν τῆς ὁδοιπορίας, τὴν πτωχείαν, τὴν γυμνότητα, τοὺς σκληροὺς διωγμοὺς ἐκ μέρους τῶν ἐχθρῶν, τὰς ἐπιβουλὰς καὶ τοὺς κατατρεγμοὺς ἐκ τῶν θεωρουμένων φίλων, ἀντιλαμβάνεται τὸ μέγεθος τοῦ κατορθώματος. Δὲν ἔφθασαν δὲ αἱ ταλαιπωρίαι τῆς ξηρᾶς ἐπάλαισε καὶ μὲ τὰ στοιχεῖα τοῦ πελάγους. Ἕνα ἡμερονύκτιον ἔμεινεν εἰς τὴν θάλασσαν, ἐκινδύνευσεν εἰς ἀγρίαν τρικυμίαν καὶ τὰ κύματα τὸν ἀπέρριψαν ναυαγὸν μετ' ἄλλων καταδίκων εἰς τὴν Μάλταν. Ὁ ἴδιος διηγεῖται μὲ λιτὸν τρόπον ὅλας αὐτὰς τὰς περιπετείας του εἰς τὰς ἐπιστολάς του καὶ δι' ἄλλας μᾶς πληροφορεῖ ὁ πιστὸς συνεργάτης καὶ μαθητής του, ὁ Λουκᾶς.

Χωρὶς καμμίαν οἰκονομικὴν ἄνεσιν, ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ἐργάζεται ὁ ἴδιος διὰ νὰ κερδίσῃ τὰ ἐλάχιστα, τὰ ὁποῖα τοῦ ἐχρειάζοντο διὰ τὴν συντήρησίν του. Δὲν ἤθελε νὰ δίδῃ εἰς κανένα ἀφορμὴν νὰ τὸν κατηγορήσῃ ὅτι ἐκμεταλλεύεται τὸ Εὐαγγέλιον διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ ἄνετον ζωήν.

Ὅλη δὲ ἡ δραστηριότης αὐτὴ προήρχετο ἀπὸ ἄνθρωπον μὲ ἐλαττωματικὴν ὑγείαν. Σκόλοπα εἰς τὴν σάρκα του χαρακτηρίζει ὁ ἴδιος τὴν ἀσθένειάν του. Παρεκάλεσε τὸν Χριστὸν νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ αὐτήν, ἀλλὰ τοῦ ἀπεκρίθη, ὅτι ἡ χάρις, ἡ ὁποία τοῦ ἐχορηγήθη, εἶναι ἐπαρκής· ἡ ἀρρώστεια θὰ μείνῃ, διὰ νὰ γίνῃ φανερόν, ὅτι ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ ἀναδεικνύεται δι' ἀνθρώπων ἀδυνάτων καὶ ἀσθενικῶν. Πράγματι, ὁ ἄνθρωπος εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ εἶναι ὀστράκινον σκεῦος, ὅπως λέγει εἰς ἄλλο σημεῖον ὁ Ἀπόστολος, διὰ νὰ φαίνεται καθαρώτερα ἡ θεία δύναμις.

Ἡ καταγωγὴ ἐκ Φαρισαίων καὶ ἡ μόρφωσις, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν εἰς τὴν ἑλληνιστικὴν Ταρσὸν καὶ πλησίον τῶν μεγάλων νομοδιδασκάλων τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐτοποθέτησαν τὸν Ἀπόστολον Παῦλον κατὰ τὴν

πρώτην περίοδον τῆς ζωῆς του εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν φανατικῶν ἀντιχριστιανῶν Ἰουδαίων. Κατεδίωξε τοὺς χριστιανοὺς μὲ μανίαν καὶ ἐκτὸς τῆς Παλαιστίνης. Ἐν τούτοις ὁ φανατικὸς αὐτὸς Ἰουδαῖος δὲν παρεκινεῖτο εἰς τὰς ἐνεργείας του αὐτὰς ἐξ ἰδιοτελείας ἢ ἐκ ταπεινῶν ἐλατηρίων, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν εἰλικρινῆ πίστιν, ὅτι αὐτὸ ἦτο τὸ θρησκευτικὸν καὶ πολιτικὸν συμφέρον τοῦ λαοῦ του.

Ἐπειδὴ ἡ καρδία του ἦτο ἄδολος, δι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἤλλαξεν ἀποτόμως τὸν δρόμον τῆς ζωῆς του. Ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν Δαμασκὸν ἦτο ὁ τόπος, ὅπου ἔγινεν ἡ δραματικὴ μεταστροφὴ τοῦ Παύλου. Ἐπορεύετο ἐκεῖ διὰ νὰ καταδιώξῃ τοὺς χριστιανοὺς καὶ ἐνῷ τὴν μεσημβρίαν ἐφαίνετο ἤδη εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁρίζοντος ἡ πόλις, ἤκουσε τὴν τρομερὰν φωνὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ τοὺς σημαντικοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους ἔλεγεν, ἐτυφλώθη ἀπὸ τὸ λαμπρὸν φῶς, τὸ ὁποῖον ἤστραψε καὶ ἐκυλίσθη κατὰ γῆς ἐξουθενωμένος. Ὅταν τὸν ἐσήκωσαν ἀπὸ τὸν σκονισμένον δρόμον, ἦτο πλέον διαφορετικὸς ἄνθρωπος, ἦτο ὁ Ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς. Ἔτσι ὁ δρόμος τῆς Δαμασκοῦ κατέστη τὸ αἰώνιον σύμβολον κάθε ριζικῆς μεταστροφῆς.

Τὸ δραματικὸν ὅραμα τῆς Δαμασκοῦ εἶναι ἡ κρυφία χαρὰ καὶ ὁ θησαυρὸς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Συχνὰ ἡ σκέψις του ἐπανέρχεται εἰς αὐτὸ καὶ πιστεύει, ὅτι ἡ θέα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ παρουσία Του τὸν ἠξίωσαν νὰ ἀναδειχθῇ καὶ αὐτὸς ἀκριβῶς ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι, οἱ ὁποῖοι ἔζησαν μετὰ τοῦ Διδασκάλου καὶ τὸν ἤκουσαν. Ὁ ἴδιος τὸ ἐπαναλάμβανεν, ὅταν ἐνόμιζεν ὅτι οἱ ἀντίπαλοί του τὸ ἀμφισβητοῦν. «Οὐχὶ Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Κύριον ἡμῶν ἑώρακα;».

Ἤρχισε πλέον νὰ αἰσθάνεται τὸν ἑαυτόν του διαρκῶς πλησιέστερα πρὸς τὸν Χριστόν, ἡνωμένον μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἀγάπην, εἰς τὴν ἀρετήν, εἰς τὴν πίστιν, εἰς τὸ πάθος καὶ τόσον κοντὰ ἠσθάνθη τὸν Χριστόν, ὁ μακάριος, ὥστε ἐπίστευσεν ὅτι ὁ Ἰησοῦς ζῇ ἐντὸς αὐτοῦ καὶ ὁ ἴδιος ἔπαυσε πλέον νὰ ζῇ τὴν ἰδικήν του ζωήν. «Χριστῷ συνεσταύρωμαι, λέγει, ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός».

Αὐτὸ τὸν ἠξίωσε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ ἰδικόν του θέλημα καὶ νὰ συνταιριάσῃ τὰς σκέψεις καὶ τὰς ἐνεργείας του μὲ τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἀνεδείχθη ὁραματιστὴς καὶ ἠσθάνθη τὴν χαρὰν καὶ τὴν εὐτυχίαν, ἐνῷ ἀκόμη εὑρίσκετο εἰς τὴν γῆν, νὰ χαρῇ τὸ κάλλος καὶ τὴν μακαριότητα τοῦ οὐρανοῦ· κατόπιν εἶπεν, ὅτι ὅσα εἶδε καὶ ἤκουσε δὲν περιγράφονται. Τόσον πτωχὴ εἶναι ἡ γλῶσσά μας, ὥστε δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐκφράσῃ ὅσα ὁ ἴδιος ἔζησε καὶ ἀπήλαυσεν. Ἐσιώπησε καὶ δὲν μᾶς ἐφανέρωσε τὸ μέγα μυστήριον.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἶχεν εἰς τὴν καρδίαν του τὸν ἀνεκτίμητον θησαυρὸν τῆς πίστεως. Εἶπεν ὁ Χριστός· ὁ ἔξυπνος ἔμπορος, ὅταν εὑρῆκε τὸν πολύτιμον μαργαρίτην, ἐπώλησεν ἐν βίᾳ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του καὶ τὸν ἠγόρασε. Καὶ ὁ Παῦλος παρεμέρισεν ὅ,τι ἐθεώρει ἰδικόν του καὶ παρέδωσεν ὁλόκληρον τὴν ὕπαρξίν του εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὴ ἡ βαθεῖα πίστις, ἡ ὁποία τὸν μετέβαλε ριζικῶς καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ Χριστοῦ τὸν κατέστησαν ἱκανὸν ν' ἀντιληφθῇ καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ. Κανένα δὲν ἐχρειάσθη νὰ τὸν διδάξῃ τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν· ὁ Χριστὸς τὴν ἐφανέρωσεν εἰς αὐτὸν διὰ τῆς μυστικῆς πηγῆς τῆς πίστεως. Ὅσα ὁ ἴδιος κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔμαθε, τὰ ἀνέπτυξε, τὰ ἐφανέρωσε καὶ τὰ ἐκήρυξεν εἰς τὴν οἰκουμένην. Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἶναι ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ. Ὅλα ὅσα εἶπεν ὁ Ἀπόστολος θὰ τὰ ἔλεγε καὶ ὁ Χριστός, καὶ ὁ Παῦλος δὲν ἐδίδαξε τίποτε διαφορετικὸν ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου. Ματαίως ἐκοπίασαν ὅσοι προσεπάθησαν νὰ εὕρουν διαφορὰς εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Παύλου.

Καὶ πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ αὐτό, ἀφοῦ ὁ ἴδιος ἔλεγεν ὅτι ἔχει «νοῦν Χριστοῦ» καὶ ἐπίστευεν, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Κύριος, τὸ θεμέλιον, ἐπάνω εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος ἔκτιζεν ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων; Διηγήθη τὴν ταπείνωσιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τὴν ἔλευσίν του εἰς τὸν κόσμον, τὰ πάθη καὶ τὴν τραγικὴν σταύρωσιν, τὴν θείαν κένωσιν. Ὁ Σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ εἶναι τὸ κέντρον τοῦ κηρύγματός του, εἶναι ἡ σοφία καὶ ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ, ὅσον καὶ ἂν διὰ τοὺς σοφοὺς τοῦ κόσμου εἶναι μωρία ἢ δι' ἄλλους σκάνδαλον. Ἡμεῖς οἱ χριστιανοὶ «τὰ μωρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ οἱ ἐξουθενημένοι» θεωροῦμεν καὶ ταπεινὰ δεχόμεθα τὴν σοφίαν αὐτὴν τοῦ Θεοῦ. Εἶπε καὶ ὁ Χριστὸς τὸ ἴδιον μὲ ἀγαλλίασιν «ἐξομολογοῦμαι σοι, πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις». Ὁ Σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ ἔφερε τὴν σωτηρίαν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος τὸν πλησιάζει μὲ πίστιν καὶ ταπείνωσιν. Καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ εἶναι τὸ αἷμα τῆς Νέας Διαθήκης, ἡ σωτηρία καὶ ἡ συνδιαλλαγὴ μετὰ τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ εἶναι γεγονὸς μαρτυρημένον, λέγει ὁ Ἀπόστολος. Ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐνεφανίσθη εἰς τοὺς μαθητάς του καὶ ἡ ἀνάστασις ἀποτελεῖ τὸν θρίαμβον τῆς πίστεως καὶ τὴν ἐπιβεβαίωσιν τῆς σωτηρίας, τὴν ὁποίαν μᾶς ἐχάρισεν. Ὁ χριστιανὸς πλήρης ἐλπίδων περιμένει καὶ τὴν ἰδικήν του ἀνάστασιν. Ὁ Χριστὸς τώρα πλέον ἔνδοξος πλησίον τοῦ

Θεοῦ δέεται ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους συνεφιλίωσε μετὰ τοῦ Πατρός του.

*

Παρ' ὅλον ὅτι ὁ Παῦλος κατήγετο ἐκ Φαρισαίων καὶ εἶχε ποτισθῇ ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας μὲ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸν μωσαϊκὸν νόμον καὶ τὴν ἑβραϊκὴν παράδοσιν, ἦτο ἐκ τῶν ἐλαχίστων τὴν ἐποχὴν αὐτήν, οἱ ὁποῖοι κατώρθωσαν ν' ἀντιληφθοῦν τὴν βαθεῖαν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ νόμου καὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ. Ὁ μωσαϊκὸς νόμος ἐδέσμευε τὸν ἄνθρωπον εἰς ἐξωτερικοὺς τύπους, εἰς πράξεις τυπικὰς καὶ ρυθμισμένας αὐστηρῶς, ἔφερε τὸν ἄνθρωπον εἰς περιωρισμένην σχέσιν μετὰ τοῦ Θεοῦ. Δὲν ἔδιδε τὸ αἴσθημα τῆς δικαιώσεως, τὸ αἴσθημα τῆς φιλίας πρὸς τὸν Θεόν, τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁ μικρὸς καὶ ἁμαρτωλὸς ἄνθρωπος εἶναι τέκνον τοῦ Θεοῦ.

Τὸ ὀξὺ βλέμμα τοῦ Παύλου διέκρινε ταῦτα καὶ ἐκήρυξεν ὅτι ὁ νόμος τοῦ Μωϋσέως εἶναι ἄχρηστος. Φθάνει ἡ πίστις τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν Χριστὸν διὰ νὰ αἰσθανθῇ, ὅτι εἶναι τέκνον καὶ φίλος τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ χαρῇ εἰς τὴν καρδίαν του τὴν πληροφορίαν τῆς ἀπολυτρώσεως. Τώρα, ὁπότε βασιλεύει ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, τὰ ἀρχαῖα κατηργήθησαν καὶ εἶναι ἄχρηστα πλέον. Ὁ Χριστὸς ἔφερε τὸν λυτρωμὸν καὶ τὴν ἐλευθερίαν, διατὶ ὁ ἄνθρωπος νὰ εἶναι ἀκόμη σκλάβος εἰς τύπους, οἱ ὁποῖοι δὲν ὠφελοῦν; «Τῇ ἐλευθερίᾳ ᾗ ἡμᾶς Χριστὸς ἠλευθέρωσε, στήκετε, καὶ μὴ πάλιν ζυγῷ δουλείας ἐνέχεσθε».

Ἡ διδασκαλία αὐτὴ ἐξήγειρε θύελλαν ἐναντίον τοῦ Παύλου ἐκ μέρους τῶν Ἰουδαιοχριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι ἤθελαν νὰ φυλάττουν καὶ τὸν μωσαϊκὸν νόμον, ὁ Ἀπόστολος ὅμως τοὺς ἐπολέμησεν ἀποτελεσματικῶς καὶ κατώρθωσε νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν χριστιανισμὸν ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ ἰουδαϊσμοῦ καὶ νὰ τὸν καταστήσῃ θρησκείαν δεκτὴν ὑπὸ τοῦ ἑλληνορωμαϊκοῦ κόσμου, θρησκείαν τῶν ἐθνῶν.

Τὸ μήνυμα τῆς σωτηρίας, καθαρὸν ἀπὸ κάθε ξένον στοιχεῖον, ἔφερεν ὁ Παῦλος εἰς τοὺς εἰδωλολάτρας καὶ τὸ διέδωσε μὲ τὰς ἀκαμάτους προσπαθείας του. Ἀπὸ τὸν εἰδωλολατρικὸν κόσμον παρέλαβε λέξεις καὶ ἐννοίας εἰς τὰς ὁποίας ἔδωσε χριστιανικὴν μορφὴν καὶ περιεχόμενον· ἐχρησιμοποίησε τὰ ἐκφραστικὰ μέσα τοῦ ἑλληνιστικοῦ κόσμου μὲ χριστιανικὴν ἔννοιαν.

Οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς, οἱ ταπεινοὶ καὶ οἱ βασανισμένοι, ἤκουσαν τὰ παρηγορητικὰ λόγια τοῦ μεγάλου διδασκάλου καὶ ἦλθον πλησίον του. Μὲ τὸ ἔξοχον ὀργανωτικόν του πνεῦμα συνεσπείρωσε τοὺς

πιστοὺς εἰς τὰς τοπικὰς ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας ἵδρυσε. Μὲ δάκρυα, λέγει ὁ ἴδιος, δὲν ἔπαυσε νύκτα καὶ ἡμέραν νὰ νουθετῇ τὸν κάθε ἕναν χωριστά. Ἡ μέριμνα διὰ τὰς ἐκκλησίας ἦτο πάντοτε παροῦσα καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ζητημάτων ἀπησχόλει διαρκῶς τὸ πνεῦμα του. Λεπτομερειακὰ ζητήματα τῶν ἐκκλησιῶν σταθερῶς ἐπανέρχονται καὶ τὸν ἀπασχολοῦν. Κρατεῖ τοὺς πιστοὺς εἰς τὰ χέρια του καὶ παρομοιάζει τὸν ἑαυτόν του πρὸς φιλόστοργον μητέρα, ἡ ὁποία φροντίζει καὶ θάλπει τὰ παιδιά της.

Ἀκοίμητος εἶναι ἡ φροντὶς διὰ τὴν καθοδήγησιν τῶν πιστῶν εἰς τὴν ὀρθὴν πίστιν καὶ εἰς τὴν σύμφωνον μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ ἠθικὴν ζωήν. Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἐπίστευσεν εἰς τὸν Χριστόν, πρέπει νὰ ἐναρμονίσῃ τὴν ζωήν του πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ. Δίδει ὁδηγίας διὰ τὴν λατρείαν καὶ τὴν συμπεριφορὰν εἰς τὰς λατρευτικὰς συγκεντρώσεις. Συμβουλεύει τοὺς κληρικοὺς περὶ τοῦ πῶς πρέπει νὰ ζοῦν οἱ ἴδιοι καὶ πῶς νὰ κυβερνοῦν τὴν Ἐκκλησίαν. Εἰς κάθε χριστιανὸν δίδει πολυτίμους συμβουλὰς διὰ τὴν συμπεριφοράν του.

Βασικὸν στοιχεῖον εἰς ὅλα αὐτὰ εἶναι ὅτι ὁ χριστιανὸς ἐλυτρώθη μὲ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ἀνεγεννήθη εἰς νέαν ζωήν, κάθε ἕνας ἀποτελεῖ «καινὴν κτίσιν». Τώρα πλέον πρέπει νὰ πορεύεται εἰς τὴν ζωήν του ὡς ἀναγεννημένος, ὡς νέος ἄνθρωπος, νὰ λησμονήσῃ τὰ παλαιὰ καὶ νὰ χαρῇ τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὰ ὁποῖα ἐμοιράσθησαν ἀφειδώλευτα εἰς τοὺς νέους ἀνθρώπους, τοὺς χριστιανούς. Αὐτὰ τονίζει ἰδιαιτέρως· τὴν ταπεινοφροσύνην, τὴν καλωσύνην, τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν πραότητα, τὴν μακροθυμίαν, τὴν εἰλικρίνειαν, τὴν ἀδελφοσύνην, τὴν δικαιοσύνην.

Ὁ Παῦλος βλέπει τὸν χριστιανὸν ὡς μαχητήν, ὁ ὁποῖος μάχεται καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του ἐναντίον τῆς κακίας, τὴν ὁποίαν φέρει ἐντός του καὶ ἐναντίον τῶν κακῶν παραδειγμάτων, τὰ ὁποῖα βλέπει εἰς τὸ περιβάλλον του. Ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι ἔργον μιᾶς στιγμῆς, εἶναι μόχθος καὶ διαρκὴς ἀγών. Ζητεῖ ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς νὰ εἶναι πάντοτε ἄγρυπνοι διὰ ν' ἀποκρούσουν τὸ κακόν.

Ὁ Χριστὸς ἐχάρισε τὴν ἀπολύτρωσιν καὶ ἐκάλεσεν εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τὸ καλὸν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀνεξαρτήτως διακρίσεων ὁποιωνδήποτε. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, λέγει ὁ Ἀπόστολος, εἶναι ἴσοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ τὸ κήρυγμα ὁ κόσμος δὲν τὸ ἀντελήφθη ἀκόμη μέχρι σήμερον.

Ἕνας εἶναι ὁ δεσμός, ὁ ὁποῖος συνδέει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἡ πρώτη καὶ κορυφαία ἀρετή, ἡ ἀγάπη. Ὁ Χριστὸς τὴν ἐδίδαξε καὶ εἶπεν, ὅτι εἶναι ἡ πρώτη καὶ ἡ νέα ἐντολή. Ὁ Παῦλος τὴν ὕμνησε καὶ τὴν ἐδόξασε.

Πολλὰς φορὰς ἀκούομεν τὸν ὕμνον τῆς ἀγάπης ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, πόσον ὅμως τὸν κατενοήσαμεν; Εἰς τὸν ὕμνον αὐτὸν ὁ Ἀπόστολος γυμνώνει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ κάθε κτῆσίν του, περιουσίαν, γνώσεις, προφητικὰ καὶ θαυματουργικὰ χαρίσματα, ἀπὸ τὴν ἀρετὴν ἀκόμη, τὸν μικραίνει καὶ τὸν ἀφήνει νὰ καίῃ ὡσὰν μικρὴ φλόγα, καὶ ἡ φλόγα αὐτὴ εἶναι ἡ ἀγάπη. Ὅλα, λέγει, θὰ καταργηθοῦν, ἀκόμη καὶ ὅσα προκαλοῦν τὸν θαυμασμὸν τοῦ ἀνθρώπου· μόνον ἡ ἀγάπη θὰ μείνῃ. Μὲ αὐτὴν συμπορεύονται ἡ ἐλπὶς καὶ ἡ πίστις· ἡ ἀγάπη εἶναι ἀνωτέρα τῶν δύο, διότι ὁ χριστιανὸς θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ ἔχῃ ἀνάγκην αὐτῆς καὶ ὅταν ἀκόμη αἱ δύο ἀρεταὶ αὐταὶ δὲν θὰ τοῦ χρειάζονται.

Μακάριος ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ὑψώθη τόσον εἰς τὴν χριστιανικὴν ζωήν, ὥστε εἰς τὴν καρδίαν του δὲν ἔμεινε τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ φλόγα τῆς ἀγάπης!

⁂

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀπεκεφαλίσθη ἀπὸ τὸν δήμιον καὶ παρέδωσε τὸ πνεῦμά του εἰς τὸν Κύριον. Ὁ ἴδιος ἐχαρακτήρισε τὴν ζωήν του ὡς θυσίαν. Ἀνηλώθη σταγόνα πρὸς σταγόνα εἰς τὸ μέγα ἔργον. Ὁ τάφος του ἐνωρὶς ἐχαρακτηρίσθη ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς ὡς τρόπαιον, δηλαδὴ στήλη ἡ ὁποία ἐνθυμίζει τὴν νίκην. Καὶ πράγματι, ὅταν οἱ χριστιανοὶ τὸν ἔβλεπαν, ἀνελογίζοντο τὸν ἀγωνιστὴν καὶ τὸν νικητήν. Ὅ,τι ἔθεσεν ὡς σκοπὸν τῆς ζωῆς του, τὸ ἐπέτυχεν· ἐκήρυξε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πολιτισμένου κόσμου, ἵδρυσεν, ὠργάνωσε καὶ ἐστερέωσε τὰς ἐκκλησίας καὶ μὲ τὰς ἐπιστολάς του, τὰ ἀθάνατα μνημεῖα τῆς χριστιανικῆς φιλολογίας, ἀνέπτυξε τὴν διδαχὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν προσέφερεν εἰς τοὺς εἰδωλολάτρας μὲ τέτοιον τρόπον, ὥστε τὴν ἐδέχθησαν. Ὁ Ἑβραῖος τῆς Ταρσοῦ ἔσωσε τὸν ἑλληνιστικὸν πολιτισμὸν τῆς ἐποχῆς του ἀπὸ τὸν κατήφορον, εἰς τὸν ὁποῖον τὸν ὡδήγει ἡ παρακμή. Ὅλαι αἱ χριστιανικαὶ γενεαὶ ἐθεώρησαν τὸν Παῦλον «πρῶτον μετὰ τὸν Ἕνα» μέγαν διδάσκαλον καὶ ὁδηγόν· αἱ ἐπιστολαί του εἶναι πηγαὶ διδασκαλίας καὶ ἐμπνεύσεως καὶ παρηγορίας. Ἡ ζωή του εἶναι ζωντανὸν παράδειγμα, τὸ ὁποῖον ἐμπνέει τὸ θάρρος, τὴν πίστιν, τὴν ἀρετήν.

Καὶ εἰς τὰς παλαιοτέρας γενεὰς ἐπέδρασεν ὁ Ἀπόστολος καὶ εἰς τὴν γενεάν μας ὁμιλεῖ, διότι ὁ λόγος του ἂν καὶ παλαιός, εἶναι σύγχρονος καὶ ζωντανός.

Ὁ σημερινὸς ἑορτασμὸς ἀποκτᾷ νόημα, ὅταν ἀπὸ τὰ πολλά, τὰ ὁποῖα θὰ μᾶς ἔλεγεν ὁ Ἀπόστολος, ἀκούσωμεν ὀλίγα καὶ τὰ φυλάξωμεν νὰ μᾶς ὁδηγοῦν εἰς τὴν καθημερινήν μας ζωήν. Αὐτὸ εἶναι διὰ τὸν Παῦλον τὸ ἄριστον ἐγκώμιον, ἡ συμμόρφωσις τῆς ζωῆς μας πρὸς τὸν λόγον του.

Ὅταν ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος βασανίζεται ἀπὸ τὸν φόβον, τὴν ἀβεβαιότητα, τὴν ἀμφιβολίαν, ἂς προσβλέψῃ εἰς τὸν Ἀπόστολον μὲ τὸ ἀνδρικὸν θάρρος διὰ νὰ ἐξαφανισθῇ ὁ φόβος του· διὰ τὰ ἄλλο δύο μειονεκτήματα ὁ ἴδιος θὰ τὸν διδάξῃ μὲ τὸν λόγον καὶ μὲ τὰ ἔργα ποία εἶναι ἡ τεραστία δύναμις τῆς πίστεως, καὶ μάλιστα τῆς χριστιανικῆς, ὅπως ἐκεῖνος τὴν ἀντελήφθη.

Καὶ τὸ ἄλλο σημαντικώτατον δίδαγμα μᾶς δίδει ὁ Ἀπόστολος, τὴν προσήλωσιν εἰς τὸ καθῆκον καὶ τὴν ἐργασίαν, χωρὶς ὑπεκφυγάς, χωρὶς μικροϋπολογισμούς, χωρὶς διάθεσιν διαφυγῆς. Ὅ,τι ἐθεώρει ὡς καθῆκον, τὸ ἔπραττεν, ἀνεξαρτήτως τῶν συνθηκῶν εἰς τὰς ὁποίας εὑρίσκετο. Εἰς τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως αὐτῆς ἐδῶ εἶπε κατηγορηματικῶς καὶ αὐστηρῶς «εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι μηδὲ ἐσθιέτω». Εἰς τὸ χρέος ἐθυσίασε τὴν ζωήν του. Μιμεῖται τὸν Ἀπόστολον ὅποιος εἰλικρινῶς καὶ τιμίως πράττει τὸ χρέος του, ὅπου καὶ ἂν εὑρίσκεται.

Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ὑποφέρει ἀπὸ ἔλλειψιν ἀγάπης καὶ στοργῆς. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐδημιούργησεν εἰς τὰς ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας ἵδρυσεν, ἀτμόσφαιραν ἀγάπης. Καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἰσότητα ἠθέλησε νὰ ἐπιτύχῃ δι' αὐτῆς. Καὶ σήμερον εἰς τὸν κάθε ἕναν ἀπὸ ἡμᾶς αὐτὸ θὰ ἔλεγε, νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν ἀγάπην, τὴν ὁποίαν ὕμνησε καὶ ἔζησεν ὁ ἴδιος μὲ ὅλην τὴν ψυχήν του. Ἡ ἀρετὴ αὐτὴ θὰ μαλακώσῃ τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, θὰ τὰς θερμάνῃ καὶ θὰ τὰς παραστήσῃ θυσίαν ζωντανὴν καὶ εὐάρεστον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, θὰ ἡμερεύσῃ τὴν σκληρότητα τῶν καιρῶν μας.

Εἴθε ὁ Ἅγιος Ἀπόστολος Παῦλος νὰ καταστῇ διὰ κάθε ἕναν ἀπὸ ἡμᾶς ὁ μέγας ἀδελφός, τὸ δίδαγμα καὶ τὸ ζωντανὸν παράδειγμα πρὸς μίμησιν, διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἀγάπης.

Αὐτὸ θὰ ἦτο τὸ καύχημα καὶ ἡ χαρὰ τοῦ Ἀποστόλου.

ΕΚ ΤΗΣ Γ' ΓΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ ΕΙΣ ΝΕΟΝ ΔΕΛΧΙ ΤΩΝ ΙΝΔΙΩΝ

Ὑπὸ ΙΩΑΝΝΟΥ ΟΡ. ΚΑΛΟΓΗΡΟΥ
Καθηγητοῦ τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου

Γ'.

ΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΟΙ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

Κατὰ τὸν γενικὸν προσανατολισμὸν ἐν τῇ Συνελεύσει, ὁ ὁποῖος ἐγίνετο διὰ τῶν προμνημονευθεισῶν γενικῶν εἰσηγήσεων καὶ ὁμιλιῶν περὶ ἁπάντων τῶν διαφερόντων τῆς συγχρόνου οἰκουμενικῆς κινήσεως καὶ τῆς παρούσης Γενικῆς Συνελεύσεως εἰδικώτερον, ἡ φωνὴ ἐκ στόματος Ὀρθοδόξου ἠκούσθη κυρίως διὰ τῆς ὁμιλίας τοῦ Δρος Νικολάου Νησιώτη ἐκ τῶν ἐπιτελῶν τοῦ ἐν Γενεύῃ ἑδρεύοντος Π.Σ.Ε. καὶ τοῦ παρ' αὐτῷ προσηρτημένου Οἰκουμενικοῦ Ἰνστιτούτου ἐν Bossey τῆς Ἑλβετίας. Παρὰ τῷ τελευταίῳ τούτῳ Ἰνστιτούτῳ, τὸ ὁποῖον ἔχει προσλάβει τὸν βαθμὸν εἰδικῆς (ἀνωτέρας) Θεολογικῆς Σχολῆς οἰκουμενιστικῆς μετεκπαιδεύσεως, διδάσκει ὁ κ. Νησιώτης περὶ τῆς Ὀρθοδοξίας τυγχάνων καὶ ἐκ τῶν συνδιευθυντῶν ἐν αὐτῷ.

Ἡ ὁμιλία τοῦ Νησιώτη ἐγένετο ἐπὶ τοῦ γενικοῦ θέματος τοῦ τομέως «Πίστις καὶ τάξις» τὴν ἑσπέραν τῆς Παρασκευῆς 24 Νοεμβρίου, ὅτε ὡμίλησαν ἐπίσης πρὸ τῆς ὁλομελείας καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Καντερβουρίας Δρ. A. Ramsey καὶ ὁ πάστωρ Philip Potter τῆς Μεθοδιστικῆς Ἐκκλησίας τῶν Δυτικῶν Ἰνδιῶν. Ἡ ὁμιλία, φέρουσα τὸν τίτλον «Μαρτυρία καὶ ὑπηρεσία τῆς ἀνατολικῆς Ὀρθοδοξίας διὰ τὴν μίαν ἀδιαίρετον Ἐκκλησίαν»[1], χρήζει περαιτέρω ἐπεξηγήσεων καὶ εἰ-

---

[1] Ἔχει δημοσιευθῆ ἤδη ἀγγλιστὶ εἰς τὸ ἐπίσημον θεολογικὸν ὄργανον τοῦ Π. Σ. Ε. «The ecumenical Review» Vol. XIV - No 2 - January 1962, σ. 192 - 206, γερμανιστὶ δὲ εἰς τὸν ἄρτι κυκλοφορήσαντα ἐπίσημον τόμον τῶν κατὰ τὴν παροῦσαν Γενικὴν Συνέλευσιν, τὸν φέροντα τὸν τίτλον, Neu - Delhi 1961. Dokumentarbericht über die Dritte Vollversammlung des Oekumenischen Rates der Kirchen. Herausgegeben von Willem A. Visser' t Hooft. Evang. Missionsverlag Gmb H Stuttgart 1962. Ἡ ὁμιλία τοῦ Νησιώτη ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ τόμῳ τούτῳ, σ. 543 - 553, εἰς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ Παραρτήματος (Anhang), εἰς τὸ ὁποῖον, ἀπὸ σελ. 477, δημοσιεύονται αἱ «θε-

δικωτέρων σχολίων ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου, διότι ἔχει ἐγγεννήσει ἤδη καὶ εἰς τοὺς ἑτεροδόξους ἀπορίας, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ἐμπερικλείει δὲ ὁπωσδήποτε καὶ τὸν κίνδυνον παρερμηνειῶν καὶ παρεξηγήσεων. Πράγματι ἐκ τῆς ὁμιλίας τοῦ Νησιώτη ἀποκομίζει τις, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, τὴν ἐντύπωσιν ὅτι καὶ ἐν αὐτῇ ἐμπερικλείεται ὁ ἐκκλησιολογικὸς ἐκεῖνος «δοκητισμὸς» καὶ ὁ «Formalismus», ἐκ τῶν ὁποίων δὲν θεωρεῖ εἰσέτι ἀπηλλαγμένην τὴν ὅλην προσπάθειαν τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως εἰς τὸν τομέα τῆς «ἑνότητος», καὶ εἰδικώτερον τὴν σχετικὴν ἔκθεσιν τοῦ Νέου Δελχί, ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Χαϊδελβέργης E. Schlink, διαπρεπὴς συντηρητικὸς λουθηρανὸς συστηματικὸς Θεολόγος[2].

μελιώδεις ὁμιλίαι» («Grundlegende Vorträge»)· ἀπεδόθη λοιπὸν εἰς αὐτὴν ὑπὸ τοῦ ἐκδότου Γενικοῦ Γραμματέως τοῦ Π. Σ. Ε. A Visser't Hooft ὅλως ἰδιαιτέρα σημασία.

[2] Ὁ καθηγητὴς Schlink εἶπε ταῦτα σχολιάζων τὸ κείμενον τῆς Ἐκθέσεως τοῦ Τμήματος «Ἑνότης» κατὰ τὴν συζήτησιν τῆς 1 Δεκεμβρίου πρὸς τελικὴν διαμόρφωσιν αὐτοῦ καὶ ἀποδοχὴν ὑπὸ τῆς ὁλομελείας τοῦ Τμήματος (Section) τούτου. Τὸ σχόλιον τοῦ Schink, δημοσιευόμενον εἰς τὸν ἐν τῇ προηγουμένῃ ὑποσημειώσει μνημονευθέντα τόμον Neu Delhi 1961, (ὡς τοῦτον ἐν συνεχείᾳ θ' ἀποκαλῶμεν), σελ. 150, ἔχει οὕτω· «Prof. E. Schlink (Evangelische Kirche in Deutschland) meinte, die Erklärung bezeichne einenen wirklichen Fortschritt auf dem Wege zur Uuberwindung eines ekklesiologischen Doketismus Dieser drohte, wenn in manchen ökumenischen zwar die Einheit der getrennten Kirchen in Christus, aber nicht mit gleichem Nachdruck die Notwendigkeit der sichtbaren Einheit betont wurde. Freilich müsse man sich darüber im klaren sein, dass die Erklärung noch zu formalistisch sei, da sie zwar das Bekenntnis, das Evangelium, die Sakramente, das Amt etc nennt, aber zu wenig inhaltlich erklärt, was darunter verstanden wird. Es sei aber für die Einigung der Kirchen entscheidend, dass ein inhaltlicher Consensus hirüber erarbeitet wird».

Ὁ ἐκ τοῦ κύκλου τῶν Βενεδεκτίνων τοῦ Chevetogne ἐν Βελγίῳ ρωμαιοκαθολικὸς E. Beauduin ἐκθέτων καὶ κρίνων τὰ κατὰ τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν τοῦ Ν. Δελχὶ παραθέτει ὡς ἀκολούθως τὰς ἐντυπώσεις του περὶ τοῦ προκειμένου σημείου, περὶ τοῦ ὑποδηλωθέντος Formalismus ὡς διήκοντος διὰ τῆς Ἐκθέσεως περὶ «ἑνότητος», ἐμπερικλειομένου δὲ καθ' ἡμᾶς καὶ εἰς τὴν ὁμιλίαν τοῦ Νησιώτη «Par le souci de respecter les divergences entre les Églises, la rédaction de ce texte (τοῦ τῆς ἐκθέσεως περὶ «ἑνότητος») n' est pas exempte d' un certain formalisme. «Celui-ci, a dit le professeur Schlink, ne peut être évité actuellement. Si paradoxal que cela paraisse, nous savons comment il faut proclamer l' unité, mais nous ne savons pas quelle unité il faut proclamer (ἡ ἀραίωσις παρ' ἐμοῦ). C' est dans le résorption de ce forma-

Ἡ ὁμιλία τοῦ Νησιώτη ἀποτελεῖ ἀναμφιβόλως ἐνδιαφέρουσαν ἔκφρασιν ἐκκλησιολογικῶν ἀπόψεων, ἰδίᾳ κατὰ τὸ πρῶτον αὐτῆς μέρος. Ὑπὸ τὸν τίτλον «ἡ μαρτυρία τῆς ὀρθοδόξου χριστιανοσύνης διὰ τὴν ἑνότητα» προσφέρεται εἰς τὸ μέρος τοῦτο ἀξιοπρόσεκτος ὄντως θεολογικὴ θεμελίωσις τῆς περὶ τῆς ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας ἀληθείας κατὰ τὰς ὀρθοδόξους πνευματοκρατικὰς ἐκκλησιολογικὰς ἀρχάς. Ἡ ἑνότης παρουσιάζεται οὕτω ὡς ἀδιαμφισβήτητος πραγματικότης αὐτῆς καθ' ἑαυτὴν τῆς οὐσίας καὶ τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας, βεβαιουμένη ἐν τῇ ἀδιασπάστῳ ζωῇ τῆς ἱστορικῆς Ἐκκλησίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀκριβῶς διαιωνίζονται αὐτὰ ταῦτα τὰ καθιδρυτικὰ καὶ προσδιοριστικὰ διὰ τὴν ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας γεγονότα τῆς Πεντηκοστῆς, «τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἱστορικῆς Ἐκκλησίας». Οὕτω δημιουργεῖται ἐν τῇ ἀδιασπάστως συνεχιζομένῃ ζωῇ τῆς ἱστορικῆς Ἐκκλησίας ἀκατάκλητον κῦρος καὶ οἰκουμενικὴ αὐθεντία αἴρουσα τὸ ἐπὶ μέρος ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἐκδηλώσει. Ὡς «ἑνότητα», ἐδήλωσεν ὁ ὁμιλητής, ἐννοεῖ οὐχὶ τὴν ἀναμονὴν ἡμῶν νὰ ἐπιτευχθῇ συμφωνία ἐπὶ τῶν διαφόρων περὶ ἑνότητος ἐκδοχῶν, αἱ ὁποῖαι ἰσχύουν εἰς τὰς διαφόρους Ἐκκλησίας. Ὡς οὐσιῶδες τῆς κυρίας περὶ ἑνότητος ἐλπίδος εἶπεν ὅτι θεωρεῖ τὸ «πῶς» ἡμεῖς (οἱ διῃρημένοι) ὡς χριστιανοὶ πολιτευόμεθα, τὸ περιεχόμενον λοιπόν, ὡς ἐτόνισε, καὶ τὸ γεγονὸς τῆς πίστεως ἡμῶν εἰς τὸν Τριαδικὸν Θεόν. Ὅταν δὲ ζῶμεν ἐκ τῆς πίστεως ταύτης, τότε αὐτὴ αὕτη

---

lisme que se jouera le destin de l' unité et du Censeil»» Ἐν «Irénikon», Tome XXXV, 1er trimestre 1962, σ. 23.

Παραπλήσια εἴχομεν εἴπει καὶ ἡμεῖς, ὡς πρὸς τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ κατὰ περιεχόμενον σαφεστέρου προσδιορισμοῦ τῶν θεμελιωδῶν στοιχείων τῆς ἑνότητος κατὰ τὰς προσυζητήσεις διὰ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ κειμένου τῆς Ἐκθέσεως εἰς τὴν δευτέραν ὑποδιαίρεσιν τοῦ Τμήματος «Ἑνότης», εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον τὴν τιμὴν ν' ἀνήκω καὶ ἡ ὁποία εἶχεν ὡς θέμα· «ἑνότης ἐπὶ τοῦ ὁμολογιακοῦ ἐπιπέδου» Κατὰ τὴν ἐν τῇ Ἐπιτροπῇ ταύτῃ συζήτησιν τῆς περικοπῆς ἐκ τῆς Ἐκθέσεως τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Π. Σ. Ε. τῆς συνελθούσης εἰς τὸν Ἅγιον Ἀνδρέαν τῆς Σκωτίας τὸ 1960, εἰς τὴν ὁποίαν περικοπὴν παρατίθενται τὰ ἀναγνωριστικὰ τῆς Ἐκκλησίας σημεῖα, αἱ notae Ecclesiae, (ὡς ἐδημοσιεύσαμεν ἐν μεταφράσει ταύτην εἰς τὸ τεῦχος τοῦ «Γρηγορίου Παλαμᾶ», 1962, Ἰανουαρίου - Φεβρουαρίου α' - β', σελ. 14 σημ 5), λαβὼν τὸν λόγον παρετήρησα ὅτι εἰς τὰ οὕτω πυκνῶς καὶ γενικῶς ἐν τῇ περικοπῇ παρατιθέμενα περιγραφικὰ τῆς ἑνότητος στοιχεῖα δέον νὰ καταβληθῇ πᾶσα προσπάθεια, ὅπως προσδιορισθῇ καὶ προσδοθῇ τὸ ὅλον αὐτῶν, ἐκ τῆς θείας Ἀποκαλύψεως ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ καὶ τῇ παραδόσει, ἤτοι ἐκ τῆς ὡλοκληρωμένης καὶ δεδοκιμασμένης χριστιανικῆς πραγματικότητος, βεβαιούμενον νόημα καὶ ἀνῆκον εἰς αὐτὰ περιεχόμενον,

ἡ ὕπαρξις ἡμῶν ὡς χριστιανῶν ἀποκαλύπτει εἰς ἡμᾶς τί εἶναι ἑνότης, συνεπλήρωσεν ὁ ὁμιλητής. Τὴν οὐσίαν τῆς τοιαύτης ἑνότητος ἀνεῦρεν οὗτος εἰς τὴν «ζωὴν ἱστορικῶν Ἐκκλησιῶν», ἡ δὲ ζωὴ αὕτη, παρετήρησεν, ἀναβλύζει ἐκ τῶν αὐτῶν πηγῶν, ὅπως ἡ ζωὴ ἡ δωρηθεῖσα κατὰ τὴν Πεντηκοστήν. Ἐνταῦθα προέβη καὶ εἰς τὴν διευκρίνησιν, ὅτι διὰ τοῦ ὅρου «ἱστορικαὶ ἐκκλησίαι» ἐννοεῖ Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι «ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως τῆς Νικαίας ὁμολογοῦν τὸ σύνολον τῆς θείας οἰκονομίας τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ πιστεύουν ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα διὰ τῶν ἐνεργειῶν Του συνεχίζει ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ δι' αὐτῆς τὸ γεγονὸς τοῦτο (τῆς κατὰ τ' ἀνωτέρω ἀποκαλύψεως τῆς Θείας Οἰκονομίας). Αἱ ἐνέργειαι αὗται ἀποκορυφοῦνται εἰς τὰ μυστήρια καὶ τὸν λόγον (τὸν κηρυττόμενον), τὰ ὁποῖα (μυστήρια καὶ κηρυττόμενος λόγος) διαχειρίζονται ἐπὶ τοῦτο εἰδικῶς καταστάντες (λειτουργοί)». Τοῦτο ἀποτελεῖ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Νησιώτη τὸ περιεχόμενον τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἑνότητος ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, τῷ 1960. «Ὅ,τι αἱ Ἐκκλησίαι αὗται πράττουν πράγματι ὡς Ἐκκλησίαι, ἐτόνισεν ὁ ὁμιλητής, ἀποτελεῖ τὴν γνησίαν ἔκφρασιν τῆς ἀδιαιρέτου ἑνότητός των», ἐπαναλαβὼν οὕτω τὴν περὶ ἀοράτου Ἐκκλησίας γνωστὴν διδασκαλίαν, προσηρμοσμένην εἰς τὴν περὶ ἑνότητος ἐκκλησιολογικὴν κάτοψιν τῶν συγχρόνων οἰκουμενιστῶν. «Ἡ ζωὴ τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τὰ ἔργα (αἱ πράξεις, αἱ ἐνέργειαι - die Taten) τῶν Ἐκκλησιῶν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον εἶναι, συνεπλήρωσεν, αἱ θεμελιώδεις ἔννοιαι καὶ τὰ κριτήρια μιᾶς διδασκαλίας περὶ Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἐν τῇ πάλῃ της διὰ τὴν ἐπανένωσιν δύναται νὰ συνεισφέρῃ τὸ ἰδικόν της (μέρος)»[3]. Τὴν «μοναδικὴν εἰς τὸ εἶδός της συμβολὴν τῆς ὀρθοδόξου χριστιανοσύνης εἰς τὴν συζήτησιν περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἑνότητος» παρουσίασεν ὁ Νησιώτης ὡς συνισταμένην εἰς τὸ ὅτι αὕτη «ἀπεριφράστως (λιτῶς - schlicht) ὑπενθυμίζει ὅτι, ἡ ἀδιασπάστως συνεχιζομένη ζωὴ τῆς ἱστορικῆς Ἐκκλησίας κέκτηται μεῖζον κῦρος ἢ οἱαδήποτε ἔκθεσις ὁμολογίας μιᾶς τοπικῆς Ἐκκλησίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ (ὁμολογίᾳ) ἐπιζητεῖ αὕτη (ἡ οἱαδήποτε Ἐκκλησία) νὰ ἑρμη-

[3] «Das Leben des dreienigen Gottes in der Kirche und die Taten der Kirche in dieser Welt sind die Grundbegriffe und Masstäbe einer rechten Lehre von der Kirche, die im Ringen um die Wiedervereinigung das Ihre beitragen kann.» (sic). Neu - Delhi 1961, σελ. 545.

νεύση καὶ νὰ δικαιώση τὴν ἰδίαν (κεχωρισμένην) αὐτῆς ὕπαρξιν». Τοῦτο δέ, ἐπειδὴ «ἡ τῆς Ἐκκλησίας ζωὴ καθ' ἑαυτὴν ἀποτελεῖ τὴν σταθερὰν αὐθεντίαν, ἐφ' ὅσον ἐν αὐτῇ συνεχίζεται τὸ συμβὰν τῆς Πεντηκοστῆς». Κατέκλεισε δὲ τὸ πρῶτον τοῦτο μέρος τῆς ὁμιλίας του ὁ Νησιώτης διὰ τῆς ἑξῆς περὶ τῆς οἰκουμενικῆς ἀποστολῆς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας διαπιστώσεως· «Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία πρέπει ν' ἀκολουθῇ τὴν κλῆσιν (τὴν πρόσκλησιν) τοῦ Ἁγίου Πνεύματος νὰ εἶναι συνδετικὸν στοιχεῖον (Angelpuhkt) τῆς οἰκουμενικῆς κινήσεως, μὲ τὸ νὰ συνεχίζῃ τὴν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν μαρτυρίαν της περὶ τοῦ καθιδρυτικοῦ τούτου τῆς Ἐκκλησίας γεγονότος (von diesem Kirchengründenden Ereignis) καὶ μὲ τὸ ν' ἀποτελῇ αὕτη (ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία) καθ' ἑαυτὴν ἑνότητα».

Εἰς τὴν προσπάθειάν του διὰ περαιτέρω διαλεκτικὴν ἀνάπτυξιν καὶ διασάφησιν τῆς κατὰ τ' ἀνωτέρω προσφερομένης ὑπὸ τῆς Ὀρθοδοξίας ὑπηρεσίας διὰ τὴν ἑνότητα (εἰς τὸ δεύτερον μέρος τῆς ὁμιλίας, ὑπὸ τὸν τίτλον «ἡ ὑπηρεσία τῆς Ὀρθοδόξου Χριστιανοσύνης διὰ τὴν ἑνότητα») κατέγινεν ὁ ὁμιλητὴς περὶ μίαν ἰδιότυπον ἀνάπτυξιν τῶν ἐννοιῶν «μαρτυρία» καὶ «διακονία» ἐπιχειρήσας πρὸς τούτοις νὰ συμβιβάσῃ τὴν ὡς «διακονίαν» προσφερομένην «μαρτυρίαν» τῆς Ὀρθοδοξίας μὲ τὴν διακρίβωσιν ὅτι ἡ οἰκουμενικὴ ἰδιοτυπία τῆς Ὀρθοδοξίας συνίσταται εἰς τὸ ὅτι αὕτη (ἡ Ὀρθοδοξία) δὲν ἐκδηλοῦται διὰ κρίσεων ἔναντι τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν ἐπὶ τῇ βάσει τοπικῶν καὶ περιωρισμένης ἐντάσεως Ὁμολογιῶν (πίστεως), ὅπερ προσιδιάζει εἰς τὴν δυτικὴν χριστιανοσύνην. Ἐὰν δὲ ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐπεχείρει ν' ἀπομιμηθῇ εἰς τοῦτο τὴν Δυτικήν, θὰ περιεπλέκετο εἰς τὴν φανατικὴν προσπάθειαν νὰ προσδιορίσῃ ἀπολύτως τὸ μυστικὸν τοῦ Θεοῦ, συνεπέρανεν ὁ Νησιώτης. Τὰ σημεῖα ταῦτα ἠθέλησε νὰ διασαφήσῃ περαιτέρω ὁ ὁμιλητὴς καὶ διὰ τῶν διακριβώσεών του ὅτι τὸ κατηγόρημα «ὀρθόδοξος» δὲν ἀποτελεῖ δηλωτικὸν τοπικῆς Ἐκκλησίας, μηδ' αὐτῆς τῆς ἡμετέρας Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὡς διευκρίνησεν, ἀλλὰ τοὐτ' αὐτὸ συνώνυμον τοῦ «καθολικὴ» καὶ «ἀποστολική». Ἐνταῦθα δὲ ὑπέμνησε καὶ τὴν ὀρθόδοξον αὐτοβεβαιότητα, ὅτι ἡ Ὀρθοδοξία εἶναι ἡ ὀρθὴ μαρτυρία περὶ τῆς ἀληθείας τῆς σχετιζομένης πρὸς τὰς σωτηριώδεις ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν μετὰ τῶν ἀνθρώπων ἐν Χριστῷ ἕνωσιν αὐτῶν, ἡ ὁποία εἶναι προωρισμένη διὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ἐπιδιώκοντας ἐν τῇ πλήρει καὶ πρὸς ἀλλήλους κοινωνίᾳ νὰ συμμερισθοῦν τὴν εἰς τὴν κατὰ τ' ἀνωτέρω Ὀρθοδοξίαν τῆς Μιᾶς

Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ὅλων τῶν πιστῶν ἀποκαλυπτομένην καὶ ἀναγνωριζομένην δόξαν τοῦ Θεοῦ.

Ἐν τῇ τοιαύτῃ ἐκδοχῇ τῆς Ὀρθοδοξίας, τῇ συμπερικλειούσῃ κατὰ τὸν ὁμιλητὴν τὴν ἀντίληψιν ὅτι καὶ εἰς τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας, ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, τὰ ὁποῖα (ὅρια) προέκυψαν ἀπὸ τὴν μὴ κανονικὴν κατάστασιν τῆς διαιρέσεως, δύνανται ἄνθρωποι νὰ τύχουν τῆς σωτηρίας, διαβλέπει ὁ Νησιώτης τὴν ὑποχρέωσιν διὰ τὸν Ὀρθόδοξον νὰ γίνῃ πραγματικῶς Ὀρθόδοξος αὐτοθυσιαζόμενος ἐν ταπεινοφροσύνῃ, εἰς τρόπον ὥστε ἡ Ὀρθοδοξία νὰ δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ καὶ ἐν τῇ ζωῇ καὶ τῇ ἐκδηλώσει ὁλοκλήρου τῆς Ἐκκλησίας. Τοῦτο δὲ θὰ γίνῃ, ἂν ὑποβοηθηθῇ ἡ προσαγωγὴ εἰς τὴν ὀρθὴν θέσιν των ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας πάντων τῶν διῃρημένων, μετὰ τῶν ὁποίων θὰ συμμερίζεται ἡ Ὀρθοδοξία τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Μόνον διὰ μιᾶς τοιαύτης «ὀρθοπραξίας», διεκήρυξεν ὁ Νησιώτης, δύναται ἡ τυπικῶς ὑφισταμένη Ὀρθοδοξία νὰ δικαιωθῇ εἰς τὴν ὁλοκληρωτικὴν ἀπαίτησίν της. Τὰς ἀρχὰς ταύτας ἀνέλαβεν ἀκολούθως ὁ ὁμιλητὴς νὰ παρουσιάσῃ ὡς δεοντολογικῶς ὑφισταμένας ἐν τῇ ὑπὸ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐκδοχῇ τῆς καταστάσεως τοῦ «σχίματος» τῆς δυτικῆς χριστιανοσύνης. Τὴν ἔναντι τῶν ἱστορικῶν Ἐκκλησιῶν οἰκουμενικὴν στάσιν καὶ ἐνέργειαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας παρουσίασεν ὡς ὀφείλουσαν νὰ συνίσταται εἰς τὴν ὑπ' αὐτῆς πρόσκλησιν, ὅπως δι' αὐτῆς ταύτης τῆς ὑπάρξεως καὶ μαρτυρίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀνακαλύπτουν ἐκεῖναι τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀληθῆ ζωήν, οὐχὶ δὲ εἰς τὴν πρόσκλησιν «ἐπιστρέψατε εἰς ἡμᾶς » ἢ «εἰς τοὺς ὀκτὼ πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας». Ἐν συνεχείᾳ ἀπέκρουσεν ὁ ὁμιλητὴς τὴν ἀλληλοπροσαγόρευσιν τῶν ἐκκλησιῶν ὡς «σχισματικῶν», ἐφ' ὅσον, ὡς διισχυρίσθη, αἱ ἱστορικαὶ Ἐκκλησίαι εἰς τὰς διαιρέσεις των ἀποτελοῦν σχισματικὴν κατάστασιν ἐν τῇ μιᾷ ἀδιαιρέτῳ Ἐκκλησίᾳ. Εἰς τὴν κατανόησιν δὲ τούτου ἀφιέρωσεν ἰδιαιτέρως τὴν τελευταίαν παράγραφον τοῦ δευτέρου τούτου μέρους τῆς ὁμιλίας του, ἀναλαβὼν νὰ ἐπεξηγήσῃ τὴν κατ' αὐτὸν ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου ἐκτίμησιν τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ διὰ τῆς Μεταρρυθμίσεως προελθουσῶν προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν.

Εἰς τὸ τρίτον μέρος ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «οὐσία καὶ σκοπὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἑνότητος» ἀνέπτυξεν ὁ Νησιώτης τὴν ἰδιότυπον «οἰκουμενιστικὴν» περὶ ἑνότητος τῶν Ἐκκλησιῶν θεωρίαν του. Ὑπομνήσας ὅτι ἡ «ἑνότης» δὲν ταυτίζεται πρὸς τὴν «ὁμοιομορφίαν» ἐτοποθέτησε

τὴν βάσιν τῆς ἑνότητος εἰς τὴν πνευματοκρατικὴν καὶ χαρισματοκρατικὴν ἐνέργειαν τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, τὴν συνισταμένην εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σχεδίου Αὐτοῦ, ὅπως καλέσῃ ἅπαντα τὸν κόσμον, τὸν ἤδη δυνάμει ἐν Χριστῷ σεσωσμένον, εἰς τὴν ἀδιάσπαστον ἑνότητα αὐτοῦ. Τελικῶς ὁ ὁμιλητὴς ὑπέδειξεν εἰς τὴν διῃρημένην Χριστιανοσύνην, «τὴν μετεωριζομένην μεταξὺ τῶν καταστάσεων τοῦ διασκορπισμοῦ καὶ τῆς συναθροίσεως», ὅπως ἐπαναζητήσῃ αὕτη τὴν ἀρχήν της (τὴν πηγήν της, τὴν προέλευσίν της) εἰς τὴν μίαν ἀδιαίρετον Ἐκκλησίαν, διὰ ν' ἀποβαίνουν οὕτω ἡ ὁμολογία καὶ ἡ διακονία εἰς μαρτυρίαν διὰ τὴν πραγματικὴν καὶ ἑνώνουσαν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ.

Ταῦτα εἶναι ἐν συνόψει τὰ κύρια σημεῖα τῆς ὁμιλίας τοῦ Δρος Νησιώτη, ὀρθοδόξου Θεολόγου ὑπηρετοῦντος παρὰ τῷ ἐν Γενεύῃ ἑδρεύοντι Π.Σ.Ε. Ἡ περὶ αὐτῆς τελικὴ κρίσις θὰ καθίστατο ἀσφαλῶς δικαιοτέρα, ἐὰν παρὰ τοῦ ἰδίου ἐδίδετο εἰς τὴν δημοσιότητα καὶ μία ἀκριβὴς μετάφρασις εἰς τὴν ἑλληνικήν. Ἐκ τῆς ὁμιλίας καθίσταται ἐν πάσῃ περιπτώσει φανερὸν ὅτι κατεβλήθη δι' αὐτῆς δραματικὴ ὄντως προσπάθεια, διὰ νὰ συμβιβασθοῦν ἡ οἰκουμενικὴ ἰδιοτυπία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, τὸ δι' ἑαυτὴν αὔταρκες καὶ ἀπόλυτον αὐτῆς, μετὰ τοῦ καλουμένου συγχρόνου οἰκουμενικοῦ αἰτήματος διὰ θετικὴν προσφορὰν περιεχομένου πίστεως καὶ ἐκδηλωμάτων δράσεως εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἑνότητος κατὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ διαγραφόμενον διά τε τὸν κόσμον καὶ τὴν Ἐκκλησίαν μέλλον. Τὸ αἴτημα τοῦτο ἐπεχείρησεν ὁ Νησιώτης νὰ παρουσιάσῃ καὶ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς Ὀρθοδοξίας ἐξυπηρετούμενον διὰ τῆς ὑπὸ ταύτης (διὰ τοῦ διαφυλαττομένου κατ' αὐτογνωσίαν καὶ αὐτοβεβαιότητα πληρώματος τῆς πίστεώς της καὶ τῆς ζωῆς της, ἐν τῇ ἀδιασπάστῳ ἱστορικῇ συνεχείᾳ των) προσφορᾶς «μαρτυρίας», οὕτω δὲ καὶ «διακονίας», εἰς ἐμπέδωσιν ἄνευ «ὁμολογιακῆς κατακρίσεως» τῆς συνειδήσεως περὶ τῆς ἐν τῇ ἑνότητι τῆς Ἐκκλησίας δυνατότητος συνεκβλαστήσεως καὶ τῶν ἄλλων «ἱστορικῶν Ἐκκλησιῶν», τῶν διεκδικουσῶν δι' ἑαυτάς, διὰ τῆς ὑπ' αὐτῶν ὁμολογίας τῆς θεμελιώδους χριστιανικῆς πίστεως, τὴν μέθεξιν εἰς τὴν ἀληθῆ Ἐκκλησίαν τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐνεργείας. Τὴν οὕτω ἀληθῆ καὶ ἑνιαίαν ἀποκαλυπτομένην Ἐκκλησίαν τῆς χριστιανικῆς βεβαιότητος παρουσίασεν ὁ Νησιώτης ὡς πρωταρχικῶς οὐχὶ ἐκ τῆς ἐν αὐτῇ συμφωνίας τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος προσδιοριζομένην, ἀλλ' ἐκ τῆς βουλῆς καὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν μετὰ τῆς ἱστορικῆς ἐπεκτάσεως αὐτῆς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἐκδηλουμένου Τριαδικοῦ

Θεοῦ, ὡς καὶ ἐκ τοῦ βεβαιωτάτου γεγονότος τῆς ἤδη ἐν Χριστῷ δυνατότητος σωτηρίας πάντων, συνεπῶς δὲ καὶ συγκλήσεως αὐτῶν εἰς τὸ ἑνιαῖον καὶ ἀδιάσπαστον καθ' ἑαυτὸ τῆς οὐσίας τῆς Ἐκκλησίας.

Πῶς ὅμως κατενοήθησαν ἐν Ν. Δελχὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Δρος Νησιώτη λεχθέντα, εὐρείας δὲ ἀκολούθως δημοσιεύσεως τυχόντα, ἰδίᾳ τὰ σημεῖα ἐκεῖνα τῆς προσπαθείας του διὰ προβολὴν νέου ἤθους ὀρθοδόξου οἰκουμενικῆς ἐκδηλώσεως; Ἀντὶ ἄλλης ἀπαντήσεως εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο θὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν ἀπεκόμισεν ἐκ τῆς ὁμιλίας ταύτης ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ὅλην ἐκδήλωσιν τῶν Ὀρθοδόξων εἰς τὸ θεμελιῶδες θέμα τῆς ἑνότητος ἐν Ν. Δελχὶ ὁ ἐκεῖ ὡς μέλος τῆς ἀντιπροσωπείας τῆς Λουθηρανικῆς Ἐκκλησίας τῆς Γερμανίας παρευρεθεὶς ἀνώτερος ἐκκλησιαστικὸς λειτουργὸς (Prälat) Dr. Wolfgang Metzger. Οὗτος δημοσιεύων εἰς τὸ ἔγκριτον οἰκουμενιστικὸν γερμανικὸν θεολογικὸν περιοδικὸν «Oekumenische Rundschau», εἰς εἰδικῶς εἰς τὴν Γ' Γενικὴν Συνέλευσιν τοῦ Π.Σ.Ε. ἐν Ν. Δελχὶ ἀφιερούμενον διπλοῦν τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ τούτου, ἐντυπώσεις του καὶ κρίσεις του διὰ τὸ ἐκεῖ θέμα τῆς ἑνότητος[4], ἐκδηλοῦται εἰς κεντρικὸν σημεῖον τῶν θεωρήσεών του ὡς ἀκολούθως περὶ τῶν ἐν Ν. Δελχὶ ἐκδηλώσεων τῆς Ὀρθοδοξίας ἐν σχέσει ἰδίᾳ πρὸς τὴν ὑπ' αὐτῆς προβαλλομένην εἰς τὴν οἰκουμενικὴν κίνησιν ἀπαίτησιν καὶ πεποίθησιν περὶ τοῦ ἀκεραίου καὶ ἀπολύτου τῆς δι' αὐτῆς ἐκδηλώσεως καὶ ἐκπροσωπήσεως τῆς Ἐκκλησίας. Πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν θέτει ὁ Metzger σχετικὸν ἐρώτημα γράφων·[5] «Ἐνταῦθα πρέπει νὰ τεθῇ ἓν ἐρώτημα εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν (ἡ ἀραίωσις ἐν τῷ πρωτοτύπῳ). Εἰς πολυαρίθμους οἰκουμενικὰς συνελεύσεις, οὐχὶ κατ' ἧσσονα λόγον εἰς Τορόντο, ἠξίωσεν αὕτη δι' ἑαυτὴν ὅτι δὲν εἶναι μία Ὁμολογία, ἀλλὰ ἡ Ἐκκλησία καθαυτὸ (die Kirche schlechthin, ἡ ἀραίωσις τοῦ die ἐν τῷ πρωτοτύπῳ), ἐπειδὴ ἡ ἐσωτερική της δομὴ καὶ ἡ διδασκαλία της συμφωνοῦν μετὰ τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας (ἀγγελίας, Botschaft) καὶ μετὰ τῆς παραδόσεως τῆς ἀρχαίας ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας. Τὸ αὐτὸ ἐπανελήφθη καὶ εἰς Νέον Δελχὶ διὰ τῆς «συμβολῆς» (Statement) τῶν ὀρθοδόξων μελῶν τοῦ

[4] Sektion «Einheit»: Die Vision der einen Kirche. Der Beitrag von Neu-Delhi zur ökumenischen Ekklesiologie. Ἐν Oekumenische Rundschau. Neu-Delhi 1961 11 Jahrg. Heft 1/2 März 1962, Stuttgart, σελ. 75-97.

[5] Ἔνθ' ἀν. σ. 81-82.

Τμήματος «Ἑνότης». Τὸ εὐχάριστον εἶναι ὅτι ἡ (βραδύτερον ἐκεῖ κατατεθεῖσα) δήλωσις συμπάσης τῆς ὀρθοδόξου ἀποστολῆς παρῃτήθη τῆς ἀξιώσεως νὰ ἐπαναληφθοῦν τὰ λεχθέντα ἐν τῇ συμβολῇ τῆς μερικῆς ἐκείνης ἀντιπροσωπείας. Μήπως ἀποτελεῖ τοῦτο τὴν κατάρριψιν ἑνὸς δυσκόλου διαφράγματος (διαξύλου, «ἀμπάρας», Barriere) καὶ οὕτω ἓν τῶν μεγίστων πνευματικῶν γεγονότων τοῦ Συνεδρίου; Θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὅτι εἰς τοῦτο διαγράφεται ἡ δυνατότης, ὅτι ἡ ὀρθόδοξος αὐτοκατανόησις εὑρίσκεται πρόθυμος διὰ μίαν ποτὲ διόρθωσίν της (ἀναθεώρησίν της, Korrektur); Ἡ διάλεξις τοῦ Νησιώτη ἀπεσκόπει εἰς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην (ἡ ἀραίωσις παρ' ἐμοῦ), ὅταν οὗτος ἐκάλει τὴν Ἐκκλησίαν του εἰς μίαν ἀληθῶς ὁλοκληρωτικὴν (wahrhaft universalen) ὀρθόδοξον στάσιν (συμπεριφοράν, Haltung), ἡ ὁποία προσφέρει καὶ εἰς σχισματικοὺς μίαν θέσιν ἐντὸς τῆς ὅλης χριστιανοσύνης»[6]. Ὁ Δρ. W. Metzger κατενόησε λοιπὸν τὴν ὁμιλίαν τοῦ Νησιώτη ὡς ἀποσκοποῦσαν εἰς τὴν ὑπὸ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀναθεώρησιν τῆς αὐτοσυνειδήσεώς της καὶ τῶν ἐκ παραδόσεως εἰς τὴν οἰκουμενικὴν κίνησιν διακηρύξεών της, ὅτι εἶναι ἡ Ἐκκλησία ἡ κατέχουσα τὸ πλήρωμα τῆς ἀληθείας ἐν ἀκεραιότητι,

---

[6] **Διὰ τὸν ἔλεγχον τῆς ἀκριβείας τῆς παρ' ἐμοῦ μεταφράσεως τῆς περικοπῆς παραθέτομεν ταύτην καὶ εἰς τὸ πρωτότυπον·** «An dieser Stelle muss eine Frage an die orthodoxe Kirche gestellt werden. Sie hat auf zahlreichen ökkumenischen Tagungen, nicht zum wenigsten in Toronto, für sich in Anspruch genommen, nicht eine Konfession, sondern die Kirche schlechthin zu sein, da ihre innere Stuktur und ihre Lehre mit der apostolischen Botschaft und der Ueberlieferung der alten ungeteilten Kirche übereinstimmen. So auch wieder in Neu Delhi im Statement der orthodoxen Mitglieder der Sektion «Einheit». Erfreulicherweise hat die (später dort abgegebene) Erklärung der orthodoxen Gesamtdelegation auf die Wiederholung des in dem Statement jener Teildelegation Gesagten verzichtet. Sollte das die Niederlegung einer schwierigen Barriere sein und damit eines der ganz grossen geistlichen Geschehnisse der Konferenz? Könnte sich darin die Möglichkeit abzeichnen, dass das orthodoxe Selbstverständnis sich eines Tages zu einer Korrektur bereitfinden lässt? Der Vortrag von Nissiotis zielte in dieser Richtung, wenn er seine Kirche zu eine wahrhaft universalen «orthodoxen» Haltung rief, die auch Schismatikern einen Platz innerhalb der Gesamtchristenheit zuweist». **Ἐνταῦθα** ὑποσημειοῖ δι' ἀστερίσκου ἡ διεύθυνσις τοῦ γερμανικοῦ **περιοδικοῦ** ὅτι εἰς τὸ ἑπόμενον τεῦχος αὐτοῦ ἡ διάλεξις τοῦ Νησιώτη θὰ γίνῃ **ἀντικείμενον** ἰδιαιτέρας ἐρεύνης. Τὸ τεῦχος τοῦτο δὲν περιῆλθεν εἰσέτι εἰς **χεῖρας ἡμῶν**.

συνεπῶς δὲ ἡ διαφυλάξασα καὶ τὴν ἑνότητα ἐκείνην ἐκ τῆς οὐσίας τῆς Ἐκκλησίας, πρὸς τὴν ὁποίαν ἄλλωστε ἀπέβλεψεν ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεώς της καὶ ἡ σύγχρονος οἰκουμενικὴ κίνησις. Αὕτη προῆλθεν ἀκριβῶς ἐκ τῆς ἀνάγκης αὐτοῦ τούτου τοῦ Προτεσταντισμοῦ, τοῦ ἐν τῇ διασπάσει του καὶ τῷ καταμερισμῷ του ταλαιπωρουμένου, διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ καθολικοῦ καὶ οἰκουμενικοῦ στοιχείου τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιότητος, ἐν τῇ πρὸς τὸν Ῥωμαιοκαθολικισμὸν ἀρχικῇ μονομερεῖ του ἀντιδιαστολῇ, ἀπογεγυμνωμένου.

Δευτέρα «Δήλωσις» τοῦ συνόλου τῶν Ὀρθοδόξων ἐν Ν. Δελχί, διὰ τῆς ὁποίας δῆθεν «παρητοῦντο» οὗτοι τῶν ὅσων εἰς τὴν πρώτην «δήλωσιν μέρους τῶν ἐξ αὐτῶν μετεχόντων ἐκεῖ» περὶ τοῦ ἐκκλησιολογικῶς ἰδιοτύπου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας διεκηρύσσοντο, δὲν παρουσιάσθη εἰς τὴν πραγματικότητα. Ὁ Dr. W. Metzger, ἐκ τοῦ ὁποίου λαμβάνομεν ἀφορμὴν διὰ τὴν παροῦσαν παρέκβασιν, περιέπεσεν ἐν προκειμένῳ εἰς σύγχυσιν ἐξ αἰτίας τῶν περιστατικῶν, μετὰ τῶν ὁποίων ἡ Δήλωσις τῶν Ὀρθοδόξων ἐν Ν. Δελχὶ συνεδέθη καὶ τὰ ὁποῖα πρέπει, νομίζομεν, νὰ διευκρινηθοῦν ἐνταῦθα. Ἀπὸ τῶν πρώτων ἤδη ἰδιαιτέρων ἐπαφῶν ἁπάντων τῶν Ὀρθοδόξων ἐκπροσώπων συνεζητεῖτο ἐν Ν. Δελχὶ ἡ ἀναγκαιότης ἰδιαιτέρας ἐκδηλώσεως τῶν Ὀρθοδόξων εἰς τὸ ἐκ τῶν κυρίων ἰδίᾳ θεμάτων τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ Π.Σ.Ε., τὸ περὶ ἑνότητος. Εἰς τοῦτο ἐπρωτοστατήσαμεν οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἔχοντες καὶ εἰδικὴν πρὸς τοῦτο ὑπόδειξιν τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν Συνόδου. Ἐκ τῶν συσκέψεων προέκυψεν ὅτι διὰ τὴν γονιμωτέραν ἐπενέργειαν τῶν ὀρθοδόξων ἀπόψεων εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν συζητήσεων καὶ διαπραγματεύσεων καλὸν θὰ ἦτο ἡ ἐκδήλωσις νὰ ἐγίνετο εἰς τὸ εἰδικὸν Τμῆμα τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως, τὸ ὁποῖον ἐπραγματεύετο τὸ κεντρικὸν θέμα περὶ ἑνότητος, δι' ἐπισήμου γνωστοποιήσεως ἐν αὐτῷ τῶν ὀρθοδόξων περὶ Ἐκκλησίας καὶ ἑνότητος αὐτῆς ἀπόψεων ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῷ μετεχόντων Ὀρθοδόξων. Οὗτοι θὰ ἐξέθετον βεβαίως ἐκ παραλλήλου καὶ κατὰ τὰς ἐν λεπτομερείᾳ συζητήσεις τῶν Τμημάτων καὶ Ἐπιτροπῶν τὰς ἐπὶ τῶν ἑκάστοτε σχετικῶν σημείων ὀρθοδόξους ἀπόψεις. Κατὰ τὴν συμφωνίαν ταύτην ἀνετέθη εἰς τοὺς ἐκ τῶν Ὀρθοδόξων Καθηγητὰς αἰδεσιμ. Πρωτοπρεσβύτερον Γεώργιον Φλωρόφσκυ (τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου) καὶ Ἀμίλκαν Ἀλιβιζᾶτον (τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος) ἡ σύνταξις σχεδίου τοιαύτης Δηλώσεως τῶν Ὀρθοδόξων, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Τοῦτο τεθὲν ὑπ' ὄψιν πάντων τῶν Ὀρθοδόξων καὶ δὴ καὶ τῶν ἐκπροσώπων

τοῦ Πατριαρχείου τῆς Μόσχας, ἐνεκρίθη ὁμοφώνως. Τὴν ἑπομένην, ἐσπευσμένως πως μάλιστα καὶ περιέργως, πολυγραφηθὲν τὸ ἀνωτέρω κείμενον διενέμετο εἰς τοὺς μετέχοντας τῆς Συνελεύσεως (εἰς τὰς τρεῖς ἐπισήμους γλώσσας αὐτῆς, ἀγγλικήν, γερμανικήν, γαλλικήν), ὡς «Assembly Document, 76, Unity». Πρόκειται περὶ τοῦ κειμένου, τὸ ὁποῖον παρουσιάσαμεν καὶ ἡμεῖς ἐν ἑλληνικῇ μεταφράσει ὡς «Δήλωσιν τῆς ὀρθοδόξου ἀντιπροσωπείας» ἐν τῷ πρώτῳ ἐκ τῶν δημοσιευμάτων ἡμῶν τῆς παρούσης σειρᾶς. Ὀλίγον μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ὀρθοδόξου κειμένου ἐν Ν. Δελχὶ ἐκυκλοφόρησε ἐκεῖ, ὁμοίως ἐν πολυγραφήσει εἰς τὰς τρεῖς γλώσσας τῆς Συνελεύσεως ἐκ τῆς παρ' αὐτῇ ὑπηρεσίας τύπου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Συμβουλίου, «Δήλωσις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἰακώβου κατ' ἐξουσιοδότησιν τῶν ὀρθοδόξων ἀντιπροσωπειῶν ἐν τῇ Γ΄ Γενικῇ Συνελεύσει τοῦ Π.Σ.Ε.» μετὰ τονιζομένης ἐν τῇ ἐπικεφαλίδι σημειώσεως· «πρὸς δημοσίευσιν εὐθὺς ἀμέσως» («Zur sofortigen Veröffentlichung»). Εἰς τὴν Δήλωσιν» ταύτην ἐλέγετο ὅτι «Αἱ ὀρθόδοξοι ἀντιπρυσωπεῖαι ἐν τῇ Γ΄ Γενικῇ Συνελεύσει τοῦ Π.Σ.Ε. ἀπεφάσισαν νὰ μὴ ἐκδίδουν Δηλώσεις οὔτε διασαφήσεις τῆς θεολογικῆς καὶ ἐκκλησιολογικῆς θέσεώς των ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς ἑνότητος, τῆς μαρτυρίας καὶ τῆς διακονίας, ἐὰν τοῦτο δὲν τυγχάνῃ ὁπωσδήποτε ἀναγκαῖον. Ἀντὶ Δηλώσεων, ὡς συνέβαινε προηγουμένως, θεωροῦν οἱ Ὀρθόδοξοι, ὡς μετὰ πλήρων δικαιωμάτων (ἐγκυρώτατα) μέλη τοῦ Π.Σ.Ε., καθῆκόν των, νὰ ἐκφράζουν τὰς ἀπόψεις των εἰς ἅπαντα τὰ Τμήματα καὶ Ἐπιτροπὰς μετὰ τῶν ὑποδιαιρέσεων αὐτῶν καὶ νὰ λαμβάνουν ὁμοίως μέρος κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν Ἐκθέσεων καὶ Ἀποφάσεων». Περαιτέρω ἀνεπτύσσοντο ἐν τῇ «Δηλώσει» ταύτῃ αἱ ἰδιότυποι κατὰ τὸν δηλοῦντα ἀρχαὶ καὶ μέθοδοι, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία μετέχει τῆς παρούσης μορφῆς τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως καὶ ἐργάζεται διὰ τὴν ἑνότητα. Ἡ τελευταία δὲ αὕτη δύναται νὰ προωθηθῇ οὐχὶ τόσον διὰ τῶν θεολογικῶν συζητήσεων, ὅσον διὰ τῆς «κοινῆς κατανοήσεως περὶ χριστιανικῆς ὑπηρεσίας καὶ μαρτυρίας». Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀναπτύσσονται καὶ εἰς τὰς ἑπομένας παραγράφους τῆς δισελίδου ταύτης «Δηλώσεως» ἀπόψεις περὶ ἑνότητος, ὡς περὶ ἐγκαταλείψεως τῶν ἄχρι τοῦδε ἐκδηλώσεων τῶν ἐκ παρεξηγήσεων, ἀντιθέσεων καὶ αἰσθημάτων μίσους προσδιοριζομένων διαιρέσεων καὶ αἱρέσεων καὶ ὡς περὶ ἠθελημένης καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὰς ἡμέρας ἡμῶν κοινῆς χριστιανικῆς προσπαθείας καὶ ζητήσεως (Ρόδος — κατὰ τὴν Πανορθόδοξον Διά-

σκεψιν τοῦ Σεπτεμβρίου 1961—Νέον Δελχὶ—κατὰ τὴν παροῦσαν Γενικὴν Συνέλευσιν—Ρώμη—κατὰ τὴν προπαρασκευαζομένην Ρωμαιοκαθολικὴν «Οἰκουμενικὴν Σύνοδον» τοῦ προσεχοῦς Ὀκτωβρίου, 1962—) δι' ἑνότητα ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν «μαρτυρίαν» καὶ «ὑπηρεσίαν» («διακονίαν»). Αἱ τελευταῖαι αὗται δέον ἀπὸ κοινοῦ νὰ ἐκδηλώνωνται ὡς ὑπεύθυνα προσωπικὰ δέοντα καὶ ὡς ἐπαληθευόμεναι παρ' ἑνὸς ἑκάστου χριστιανοῦ εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ ἐντολαί. Καταλήγει δὲ ἡ «Δήλωσις» τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἰακώβου ὡς ἑξῆς· «Ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν ἑνότητα εἶναι μακρὰ καὶ οὐχὶ ἄνευ ἐμποδίων, ἀλλὰ θὰ καταστῶμεν ἱκανοὶ νὰ τὴν ὁδεύσωμεν μέχρι τοῦ τέρματος, ὅταν ὑπηρετῶμεν καὶ ὁμολογῶμεν τὴν κοινὴν ἡμῶν πίστιν (sic) ἐν ταπεινοφροσύνῃ, ἀγάπῃ καὶ ἀληθείᾳ».

Συγχρόνως σχεδὸν μὲ τὴν ἀνωτέρω «Δήλωσιν» ἐκυκλοφόρει, ἐκ τῆς αὐτῆς ὑπηρεσίας Τύπου τοῦ Π.Σ.Ε. ἐν Ν. Δελχὶ καὶ μετὰ ὁμοίας σημειώσεως ἐν τῇ ἐπικεφαλίδι «πρὸς δημισίευσιν εὐθὺς ἀμέσως», τὸ ὑπ' ἀριθμ. 37 «ἀνακοινωθὲν Τύπου» («Pressekommuniqué»), διὰ τοῦ ὁποίου παρουσιάζετο ὡς «ἓν ἐκ τῶν σημαντικωτάτων διὰ τὴν μέλλουσαν συνεργασίαν ἐν τῇ Οἰκουμένῃ (=Οἰκουμενικῇ Κινήσει)» ἡ ἀπόφασις τῶν ὀρθοδόξων ἀντιπροσωπειῶν νὰ μὴ κατατίθενται πλέον, ὡς μέχρι τοῦδε ἐγένετο, «δηλώσεις, διασαφήσεις κλπ.» παρὰ τῶν Ὀρθοδόξων, «ἐὰν τοῦτο δὲν τυγχάνῃ ὁπωσδήποτε ἀναγκαῖον» κατὰ τὴν ἐπαναλαμβανομένην φρασεολογίαν τῆς «Δηλώσεως» τοῦ Σεβ. Ἀμερικῆς, τῆς ὁποίας δίδονται ἐν συνεχείᾳ, ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ «Pressekommuniqué» τούτου, περιληπτικῶς τὰ κύρια σημεῖα.

Τ' ἀνωτέρω προεκάλεσαν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ἑτεροδόξους, οἱ ὁποῖοι ἐγνώριζον τὸν Σεβ. Ἀμερικῆς ὡς ἕνα ἐκ τῶν ἓξ προεδρῶν τοῦ Π.Σ.Ε. (ὡς ἐκπρόσωπον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου) καὶ ἑπομένως ὡς ἐπὶ κεφαλῆς τρόπον τινὰ τῶν Ὀρθοδόξων, μεγάλην δὲ ἀπορίαν εἰς τοὺς Ὀρθοδόξους, οἱ ὁποῖοι ἐζήτησαν, ὡς ἦτο φυσικόν, ἐξηγήσεις ἀπὸ τὸν Σεβ. Ἀμερικῆς. Οὗτος ἐξήγει εἰς τοὺς διαπορουμένους Ὀρθοδόξους ὅτι τ' ἀνωτέρω ἐδήλωσεν προσωπικῶς καὶ οὐχὶ «κατ' ἐξουσιοδότησιν τῶν ὀρθοδόξων ἀντιπροσωπειῶν», ὡς ἐκ παραδρομῆς, ὡς ἔλεγεν, ἀνεγράφη εἰς τὸ πολυγραφηθὲν κείμενον τῆς «Δηλώσεώς» του, ἡ ὁποία, ὡς ἐδικαιολογεῖτο, ἀπεσκόπει εἰς τὸ νὰ γνωστοποιήσῃ, ἀναντιρρήτως λίαν ἐσπευσμένως (ὡς ἄλλωστε ἐσπευσμένως εἶχε πολυγραφηθῇ καὶ κυκλοφορήσει καὶ τὸ κείμενον τῆς Δηλώσεως τῶν Ὀρθοδόξων περὶ ἑνότητος) καὶ ἀσαφῶς, τὴν ληφθεῖσαν πράγματι ἀπό-

φασιν τῶν 'Ορθοδόξων, ὅπως «Δήλωσιν» («Συμβολὴν πρὸς συζήτησιν», ὡς εἶτα αὕτη προσωνομάσθη) καταθέσουν μόνον οἱ ἐκπρόσωποι 'Ορθόδοξοι ἐν τῷ Τμήματι Ἑνότης. Κατὰ ταῦτα ἐκ τῶν ὅλων τούτων «δηλώσεων» τοῦ Σεβ. 'Αμερικῆς μόνον τὸ τελεταῖον, ὡς ἀνωτέρω, σημεῖον ἐκφράζει τὴν γνώμην τοῦ ἐν Ν. Δελχὶ συνόλου τῶν 'Ορθοδόξων, (οἱ ὁποῖοι πάντως δὲν εἶχον ἐξουσιοδοτήσει αὐτὸν νὰ προβῇ εἰς ἰδιαιτέραν περὶ τούτου «Δήλωσιν»), πάντα δὲ τὰ λοιπὰ σημεῖα ἀποτελοῦν προσωπικὰς αὐτοῦ γνώμας.

'Εκ τῶν ἀνωτέρω προέκυψεν ἡ ὅλη παρεξήγησις παρὰ τοῖς ξένοις περὶ δύο «Δηλώσεων» τῶν 'Ορθοδόξων, ἐκ τῆς ὁποίας παρεξηγήσεως ἀφωρμήθημεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν ἐνταῦθα ἔκθεσιν, ἀναγκαίαν πλέον, τῶν σχετικῶν πρὸς ταύτας περιστατικῶν. (Σχετικῶς ἐδημοσιεύθησαν εἰδήσεις καὶ κρίσεις καὶ εἰς τὴν ἀπογευματινὴν ἐφημερίδα τῶν 'Αθηνῶν «Ἔθνος», τῆς 13ης καὶ 15ης Δεκεμβρίου 1961, ἐν τῇ στήλῃ «'Εκκλησιαστικὰ θέματα»).

'Εκ πάντων τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ὡς μόνη ἐπίσημος «Δήλωσις» τῶν 'Ορθοδόξων ἐν Ν. Δελχὶ παραμένει ἡ, ἔστω «συμβολὴ πρὸς συζήτησιν» ἐπικληθεῖσα, τῶν 'Ορθοδόξων δήλωσις εἰς τὸ Τμῆμα περὶ ἑνότητος. Περὶ ταύτης εἰς τὸν ἐκδοθέντα ἐπίσημον Τόμον τῶν κατὰ τὸ Ν. Δελχὶ («Neu - Delhi 1961») γίνεται λόγος ἐν σελίδι 24, ἔνθα παρατίθεται ἐν τῇ ἡμερολογιακῇ σειρᾷ, τὸ χρονικὸν τῆς Τετάρτης 22 Νοεμβρίου, ὅτε κατετέθη εἰς τὰς «ὑποδιαιρέσεις τοῦ Τμήματος Ἑνότης ὑπὸ τῶν ἐκπροσώπων τῆς 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας βραχεῖα δήλωσις ὡς συμβολὴ διὰ συζήτησιν», ὡς ἐπὶ λέξει λέγεται ἐκεῖ, περὶ τῆς ὁποίας ἐν ὑποσημειώσει γνωστοποιεῖται ὅτι ἀντίγραφα δύναταί τις νὰ προμηθευθῇ παρὰ τῆς ἁρμοδίας ὑπηρεσίας «Πίστεως καὶ Τάξεως» εἰς τὰ Κεντρικὰ Γραφεῖα τοῦ Π.Σ.Ε. ἐν Γενεύῃ. Εἶτα, ἐν σελ. 140 τοῦ αὐτοῦ Τόμου, ἐν τῇ παραγράφῳ 32 τῆς δημοσιευομένης ἐπισήμου 'Εκθέσεως περὶ ἑνότητος καὶ δὴ ἐν τῷ κεντρικῷ ἐκκλησιολογικῷ σημείῳ, γίνεται ὁμοίως δι' ὑποσημειώσεως ἀναφορὰ εἰς τὴν αὐτὴν «συμβολὴν» τῶν 'Ορθοδόξων καὶ γνωστοποίησις ὅτι αὕτη περιελήφθη εἰς τὰ Πρακτικὰ («Πρωτόκολλα») τοῦ Τμήματος Ἑνότης καὶ ὅτι ὁμοίως ἀντίτυπα αὐτῆς δύναταί τις νὰ προμηθευθῇ ἁρμοδίως ἐν Γενεύῃ. Τέλος ἐν σελίδι 151 τοῦ αὐτοῦ Τόμου, ἐν τῇ ὁποίᾳ, περιέχονται τὰ πρακτικὰ τῆς κατὰ τὴν 1 Δεκεμβρίου ἐν τῇ ὁλομελείᾳ συζητήσεως τῆς 'Εκθέσεως περὶ ἑνότητος, γίνεται μνεία τῶν παρὰ τοῦ καθηγητοῦ Βασιλ. 'Ιωαννίδου λεχθέντων ὡς πρὸς τὴν Δήλωσιν τῶν 'Ορθοδόξων, νὰ

γίνῃ δηλ. παραπομπὴ εἰς αὐτὴν ἐν τῷ σχετικῷ σημείῳ τῆς Ἐκθέσεως καὶ νὰ περιληφθῇ εἰς τὰ Πρακτικὰ τοῦ Τμήματος Ἑνότης. Ἡμεῖς ἔχομεν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ Β. Ἰωαννίδης ἐζήτησε κατὰ παράκλησιν ἰδίᾳ τῆς ἀντιπροσωπείας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὅπως ἡ ὀρθόδοξος δήλωσις περὶ ἑνότητος δημοσιευθῇ ἐν τῷ Παραρτήματι τοῦ Τόμου τῶν Πρακτικῶν τῆς ὅλης Γενικῆς Συνελεύσεως, ὅπως τοῦτο γίνεται ἤδη προκειμένου περὶ τῆς Ὁμιλίας τοῦ Ν. Νησιώτη. Ἀναμένομεν νὰ ἴδωμεν τί περὶ τούτων σχετικῶς θὰ γράψῃ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἰωαννίδης, ὁ ὁποῖος δημοσιεύει ἤδη ἐν τῇ «Ἐκκλησίᾳ» τῶν Ἀθηνῶν εἰς συνεχείας περὶ τῶν ἐν Ν. Δελχί. Ἡ «Δήλωσις» τοῦ Σεβ. Ἀμερικῆς, περὶ τὴν ὁποίαν ἠναγκάσθημεν ν' ἀσχοληθῶμεν ἐν παρεκβάσει ἐνταῦθα, οὐδόλως μνημονεύεται εἰς τὸν ἐπίσημον Τόμον τῶν κατὰ τὸ Ν. Δελχί, τοῦ ὁποίου ἡμεῖς ἔχομεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἄρτι κυκλοφορήσασαν γερμανικὴν ἔκδοσιν.

Εἰς παραπλησίας παρανοήσεις περὶ τῆς ὅλης στάσεως τῆς ὀρθοδόξου ἀντιπροσωπείας ἐν Ν. Δελχὶ περιέπεσεν, ἀκριβῶς ἐξ αἰτίας τῆς Ὁμιλίας τῶν Νησιώτη καὶ τῶν Δηλώσεων τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς Ἰακώβου, καὶ ὁ προμνημονευθεὶς ρωμαιοκαθολικὸς κριτικὸς τῶν κατὰ τὸ Ν. Δελχὶ E. Beauduin. Οὗτος ἐνόμισεν ὅτι ἡ ὁμιλία τοῦ Νησιώτη ἀποτελεῖ τὸ ἀντιπροσωπευτικὸν ἔκτυπον τῆς ἀπὸ τοῦ Ν. Δελχὶ ἐγκαινιασθείσης νέας στάσεως τῆς Ὀρθοδοξίας, ἡ ὁποία μετὰ τὴν ἰδιαιτέραν δήλωσίν της, τὴν κατὰ τὰς ἐσωτερικὰς συγκεντρώσεις τῶν μελῶν τῆς ἀντιπροσωπείας της προελθοῦσαν, κατέστησε δῆθεν γνωστὸν διὰ στόματος τοῦ Σεβ. Ἀμερικῆς ὅτι παραιτεῖται τῆς περαιτέρω ἐκδηλώσεώς της κατὰ τὴν ἄχρι τοῦδε παράδοσιν τῆς ἐν ταῖς συνελεύσεσι τῆς οἰκουμενικῆς κινήσεως στάσεώς της, (κατάθεσις «Δηλώσεων», «ἐκτὸς ἐὰν τοῦτο εἶναι ὁπωσδήποτε ἀναγκαῖον»)[7].

---

[7] «Irénikon» ἔνθ' ἀν σ. 21 - 22· «M. Nissiotis orthodox grec, donna un relief particulièrment accentué à l' attitude nouvelle du groupe orthodoxe à Neu Delhi En effet ce dernier qui, dans les Assemblées antérieures, avait produit une déclaration liminaire et séparée sur son exposition theologigue et ecclésiastique d' ensemble, fit savoir à l' Assemblée par la voix de Mgr. lakovos, archevêque orthodoxe des deux Amériques (du patriarchat de Constantinople) que : («Ἀκολουθεῖ τὸ κείμενον τῶν δύο πρώτων παραγράφων τῆς «Δηλώσεως» τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἰακώβου—γαλλιστὶ—εἰς τὰς ὁποίας λέγεται ὅτι, αἱ ὀρθόδοξοι ἀντιπροσωπεῖαι ἐν τῇ Γ' Γενικῇ Συνελεύσει ἀπεφάσισαν νὰ μὴ ἐκδίδουν δηλώσεις κλπ, «ἐὰν δὲν τυγχάνῃ τοῦτο ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖον», ἀλλ' ὡς ἐγκυρώτατα μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. νὰ θεω-

Συνεχίζων ὁ Ε. Beauduin παραθέτει ἀπόσπασμα ἐκ τῆς ὁμιλίας τοῦ Νησιώτη, τὸ ὁποῖον, μεμονωμένως λαμβανόμενον, ἱκανοποιεῖ βεβαίως τὸ ὀρθόδοξον αἴσθημα περὶ τῆς οἰκουμενικῆς ἀποστολῆς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς δυναμένης εἰρηνικῶς ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ν' ἀποτελέσῃ ὄντως ἰσχυρὸν ζωτικὸν ρεῦμα (ἐν τῇ οἰκουμενικῇ κινήσει), τὸ ὁποῖον πληροῖ τὰ κενά, ἀντισταθμίζει τὰς ἀντιθέσεις, ὑπερνικᾷ τὰς ἐχθρότητας καὶ παρορμᾷ εἰς τὴν ἐπανένωσιν.[8] Ἀλλ' ἐν συνεχείᾳ παραθέτει ὁ ρωμαιοκαθολικὸς κριτικὸς καὶ περαιτέρω ἐκφάνσεις τοῦ Νησιώτη, αἱ ὁποῖαι, ὁμοίως μεμονωμέναι, ἱκανοποιοῦν μᾶλλον τὸ ρωμαιοκαθολικὸν αἴσθημα, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐν τῇ ἐκτὸς τῆς Ρώμης ἐκκλησιαστικῇ καταστάσει πρόκειται γενικῶς περὶ σχισματικῆς καταστάσεως. Ἂν ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ (τῇ «σχισματικῇ ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς μιᾶς καὶ ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας») περιλαμβάνεται καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία (κατὰ τὴν μετὰ τῶν λοιπῶν οὕτω ἐν σχισματικῇ καταστάσει διατελουσῶν Ἐκκλησιῶν ἐπαφήν της ἐν τῇ οἰκουμενικῇ κινήσει, ἔστω καὶ «μὴ ἐγκαταλείπουσά τι ἐκ τῆς θεμελιώδους πίστεώς της») ἢ ὄχι, δὲν διηυκρίνησεν ἐν τῇ συμβιβατικῇ προσπαθείᾳ του ὁ Νησιώτης. Οὔτε φυσικὰ καὶ ὁ ρωμαιοκαθολικὸς κριτικὸς ἐνδιαφέρεται ἐνταῦθα νὰ συζητήσῃ τοῦτο περαιτέρω, συμφώνως καὶ πρὸς τὴν γνωστὴν ἰδιάζουσαν εἰρηνιστικὴν τακτικὴν τοῦ κύκλου τοῦ Chevetogne.[9]

ρουν ὑποχρέωσίν των νὰ ἐκφράζουν τὰς ἀπόψεις των εἰς ἅπαντα τὰ Τμήματα, τὰς Ἐπιτροπὰς καὶ τὰς ὑποδιαιρέσεις των, λαμβάνοντες ὁμοίως μέρος καὶ κατὰ τὴν ἐπεξεργ ισίαν Ἐκθέσεων καὶ ἀποφάσεων καὶ ἐκφράζοντες ἐκεῖ τὴν συναίνεσίν των ἢ τὴν ἀντίρρησίν των ὑπὸ τύπον θετικῆς συμβολῆς εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ τὰ θέματα τῆς εἰς τρεῖς ἐκφάνσεις διηρθρωμένης Γενικῆς ταύτης Συνελεύσεως («ἑνότης», «μαρτυρία», «διακονία»).

[8] «Plus nettement encore, le professeur Nissiotis estime que l' Eglise orthodoxe devrait abandonner son attitude défensive d' apologétique confessionnelle et, dans la gloire de l' Esprit - Saint, devenir un puissant fleuve de vie comblant les fossés, équilibrant les contraires, surmontant les inimitiés et conduisant vers l' union.» «Irénikon», ἔνθ' ἀν. σ. 22.

[9] «Il importe selon lui (Nissiotis), pour l' Orthodoxie, de ne plus utiliser les termes ‹revenir à nous, retourner aux huit premiers siècles›, non pas qu' elle abandonne quoi que ce soit de sa foi fondamentale, mais elle doit reconnaître positivement l' action de l' Esprit dans les chrétiens baptisés, au cours de l' histoire, et entraîner tous les chrétiens vers l' unité par la voie de la fraternité et de l' amour». Κατακλείει δὲ τὴν πα-

Ἐκ πάντων τῶν ἀνωτέρω καταδεικνύεται ὅτι ἡ ὁμιλία τοῦ Νησιώτη δίδει ἀφορμὴν ν' ἀπαιτῇ ἡ ὀρθόδοξος ἀντιπροσωπεία εἰς τὸ μέλλον, ἀλλὰ καὶ νὰ εἶναι καὶ τὰ μέλη ταύτης κατὰ τὸν καλλίτερον δυνατὸν τρόπον προπαρασκευασμένα,[10] ὅπως καὶ εἰς τὸν τομέα τῆς κατευθυντηρίου διὰ γενικῶν εἰσηγήσεων πληροφοριοδοτήσεως τῶν οἰκουμενικῶν συνελεύσεων καὶ τοῦ ἐπηρεασμοῦ αὐτῶν εἰς τὰς ἀποφάσεις των καὶ ἐνεργείας των, ἀκούωνται συστηματικώτερον καὶ ἀμεσώτερον αἱ ὑπευθύνως ἐκφερόμεναι ὀρθόδοξοι ἀπόψεις ἐπὶ τῶν βασικῶν ἰδίᾳ θεμάτων, οἷον εἶναι καὶ τὸ τῆς ἑνότητος.

Τὴν ἔλλειψιν τοῦ ἐκ τῶν προτέρων συντονισμοῦ εἰς τὰ τῆς ὀρθοδόξου συμμετοχῆς καὶ προβλῆς ἐν Ν. Δελχὶ ἀνεπλήρωσε βεβαίως ἡ προσέγγισις τῶν Ὀρθοδόξων ἐκπροσώπων καὶ ὁ ἀναγκαῖος καὶ φυσικὸς εἰς παρομοίας περιστάσεις καθιστάμενος συντονισμὸς τοῦ ἔργου

ράγραφον ταύτην ὁ πατὴρ Beauduin διὰ τῆς ὄντως ἀσαφοῦς ἐκφράσεως τοῦ Νησιώτη ὅτι, «Les Églises historiques sont dans une situation schismatique au sein de l' Église une et indivisible». («Αἱ ἱστορικαὶ Ἐκκλησίαι εὑρίσκονται εἰς κατάστασιν σχισματικὴν ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς μιᾶς καὶ ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας»). «Irénikon» ἔνθ' ἀν. σ. 22.

[10] Ὁ Παλαιοκαθολικὸς Πανεπιστημιακὸς Καθηγητὴς (τῆς Βόννης) W. Küppers περιγράφει ὡς ἀκολούθως τὰς συναφεῖς δυσκολίας, εἰς τὰς ὁποίας εὑρίσκονται τὰ μέλη πασῶν τῶν ἀντιπροσωπειῶν κατὰ τὴν σημερινὴν μορφὴν καὶ ἔκτασιν τῆς οἰκουμενικῆς κινήσεως καὶ τὴν ἀντίστοιχον συγκρότησιν τῶν Γενικῶν Συνελεύσεων τοῦ Π. Σ. Ε. «Ἡ Συνέλευσις τοῦ Ν. Δελχὶ ἠδύνατο νὰ στηρίζεται εἰσέτι εἰς ἓν ὑπόλοιπον ἐκ τοῦ κύκλου τῶν οἰκουμενικῶν ἀνδρῶν τῶν χρόνων τῆς πρώτης βασικῆς ἐργασίας (τῆς οἰκουμενικῆς κινήσεως, der Pionierzeit). Ἀλλ' ἐπὶ τὸ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἡ εἰκὼν προσδιορίζεται βεβαίως διὰ τῶν ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν κατὰ τὰς ἀπόψεις αὐτῶν προσονομαζομένων ἐκπροσώπων, τῶν ὁποίων ἡ καθημερινὴ ἐργασία εὑρίσκεται συχνὰ μακρὰν τοῦ οἰκουμενικοῦ πεδίου.... Ἐκτὸς τούτου ὁ τὴν εὐθύνην τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως βαστάζων ἐκπρόσωπος εὑρίσκεται εἰς δύσκολον θέσιν, διότι ἐντὸς πολὺ βραχέως χρόνου καὶ ἄνευ πλήρους θεολογικῆς διασαφήσεως τοῦ ἔργου του ἀπαιτοῦνται πλεῖστα ὅσα παρ' αὐτοῦ. Ὅταν ἐπὶ πλέον διὰ μερικοὺς ἔρχωνται καὶ αἱ δυσκολίαι τοῦ ξένου περιβάλλοντος καὶ τῆς μὴ οἰκείας ξένης γλώσσης, τότε κατανοεῖται ὅτι ὁ ἐκπρόσωπος οὔτε εἶναι εἰς θέσιν νὰ συνεργασθῇ δραστηρίως εἰς τὰς μικρὰς ὁμάδας ἐργασίας τῶν Τμημάτων καὶ Ἐπιτροπῶν οὔτε βεβαίως νὰ καταδαμάσῃ τὴν ἀνέκφραστον πλημμυρίδα ἐντύπων, ἡ ὁποία ἀπ' ἀρχῆς ἰδιαιτέρως ὅμως κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας κατακλύζει τὴν ὁλομέλειαν». W. Küppers, In welchem Sinn bedeutet die dritte Vollversammlung in Neu-Delhi einen Fortschritt der ökumenischen Bewegung? Fragen um das «Wir» von Neu-Delhi. Ἐν «Oekumenische Rundschau», Heft 1/2, 1962, σ. 108.

αὐτῶν κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνελεύσεως, ὡς καὶ εἰς τὰ ἐκτὸς τῶν κυρίων ἐργασιῶν πλαίσια τῶν ἐπαφῶν καὶ τῶν συναναστραφῶν τῶν Ὀρθοδόξων μεταξύ των. Ὅλως δὲ ἰδιαιτέρως καὶ κατ' ἐξοχὴν ἰσχυρότατον παράγοντα διαμορφώσεως καὶ ἐκδηλώσεως κοινοῦ ὀρθοδόξου πνεύματος καὶ κοινῆς ὀρθοδόξου στάσεως ἔναντι τοῦ ὅλου καὶ τῶν ἐπὶ μέρος τοῦ ἐν Ν. Δελχὶ οἰκουμενικοῦ γεγονότος ἀπετέλεσεν ἡ δι' ἰδιαιτέρας ἐντόνου νοσταλγίας καὶ κατανύξεως ἐπιτέλεσις κοινῆς ὀρθοδόξου θείας λατρείας κατ' ἰδίαν ὑπὸ τῶν Ὀρθοδόξων συχνότερον, ἅπαξ δὲ καὶ παρουσίᾳ τῆς ὁλομελείας τῆς Συνελεύσεως, συλλειτουργησάντων ἁπάντων τῶν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὀρθοδόξων ἀντιπροσωπειῶν Ἀρχιερέων εἰς τὴν ὑποβλητικὴν ὑπαίθριον «σκηνὴν τῆς λατρείας» παρὰ τὸ μέγαρον τῆς Συνελεύσεως, τὴν 1ην Δεκεμβρίου 1961.[11]

Ἐκ τοῦ οὕτω κατὰ τὴν συνέλευσιν φυσικῶς καὶ ἀναγκαίως προκύψαντος στενοῦ δεσμοῦ τῶν Ὀρθοδόξων, ὅπερ ἄλλωστε διηυκόλυνε καὶ ἐπέτεινε κατὰ πολὺ καὶ τὸ ἱστορικὸν γεγονὸς τῆς πρὸ δύο μόλις τότε μηνῶν διὰ τῆς πανορθοδόξου διασκέψεως ἐν Ρόδῳ ἀνανεωθείσης πανορθοδόξου προσεγγίσεως καὶ διαδηλώσεως τῆς ἀκαταλύτου (ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν, ὑπὸ τῶν κατὰ κόσμον ἱστορικῶν συμβάντων προσδιοριζομένων, ἀντιξόων περιστάσεων) πανορθοδόξου ἐπιθυμίας καὶ δυνατότητος διὰ κοινὴν πανορθόδοξον, συνάμα δὲ καὶ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ πα-

---

[11] Ἐκτὸς τῶν καθημερινῶν κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνελεύσεως (πρωϊνῶν καὶ ἑσπερινῶν) προσευχῶν, τελουμένων ὑπὸ κληρικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν λειτουργῶν τῶν διαφόρων ἐκεῖ ἐκπροσωπουμένων Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν, ἐτελέσθησαν δημοσίᾳ, εἰς τὴν κατανυκτικὴν ὄντως καὶ μεγαλοπρεπῆ ἐν τῇ ἁπλότητί της τεραστίαν ὑπαίθριον «σκηνὴν τῆς λατρείας», τὴν νοσταλγικὴν πλέον διὰ τοὺς παρευρεθέντας ἐν Ν. Δελχὶ Schamiana, (ὅπου εἶχε τελεσθῆ τὴν Κυριακὴν 19 Νοεμβρίου καὶ ἡ ἐναρκτήριος μεγαλοπρεπὴς τελετὴ δι' ὕμνων, προσευχῶν, τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως Νικαίας—Κωνσταντινουπόλεως, ἑλληνιστὶ καὶ ὁμιλίας) καὶ αἱ ἑξῆς λατρεῖαι· τῶν Ἀγγλικανῶν (τὴν Κυριακὴν 26 Νοεμβρίου, συλλειτουργησάντων μεγαλοπρεπῶς ἀγγλικανῶν ἐπισκόπων, ἱερέων καὶ διακόνων καὶ κοινωνησάντων ἀκολούθως μεγάλου ἀριθμοῦ ἀγγλικανῶν παρὰ πολλῶν συγχρόνως λειτουργῶν)· ἡ «ἱερὰ θυσία» (Qurbana) τοῦ ἁγίου Ἰακώβου ὑπὸ τῶν Σύρων Κοπτῶν («Σύρων-ὀρθοδόξων», ὡς οὗτοι ἀρέσκονται νὰ προσονομάζωνται, τὴν 28ην Νοεμβρίου)· ἡ μετὰ κοινωνίας συνδεδεμένη λατρεία τῶν Λουθηρανῶν (τὴν Πέμπτην 30ην Νοεμβρίου) καὶ ἡ προμνημονευθεῖσα τῶν Ὀρθοδόξων τὴν (Παρασκευὴν 1ην Δεκεμβρίου).

ρόντος ἀνταποκρινομένην οἰκουμενικὴν δρᾶσιν[12], προέκυψε καὶ ἐπεκράτησε καὶ ἡ ἰδέα τῆς ἰδιοτύπου καταθέσεως «Συμβολῆς» ἢ «Δηλώσεως», καθ' ἡμᾶς, τῶν Ὀρθοδόξων, τὸ κείμενον τῆς ὁποίας ἔχομεν ἤδη προηγουμένως δημοσιεύσει καὶ τὰ κατὰ τὴν κατάθεσιν τῆς ὁποίας ἐξιστορήσαμεν ὁμοίως προηγουμένως. Ἐκτὸς τούτου αἱ ὀρθόδοξοι ἀπόψεις περὶ τῶν ἐπὶ μέρους θεμάτων ἀνεκοινοῦντο καὶ ἀνεπτύσσοντο σθεναρῶς παρὰ τῶν ὀρθοδόξων μελῶν εἰς τὰ Τμήματα καὶ τὰς Ἐπιτροπάς, ἔνθα ἦσαν οὗτοι κατανεμημένοι. Αἱ ἀπόψεις αὗται ἀκουόμεναι εὐχαρίστως καὶ ὑποστηριζόμεναι πολλάκις ὑπὸ τῶν συντηρητικωτέρων ἐκ τῶν Προτεστάντων, βεβαίως δὲ καὶ ὑπὸ τῶν Ἀγγλικανῶν καὶ Παλαιοκαθολικῶν, συμπεριελαμβάνοντο ἐν πολλοῖς καὶ εἰς τὰς ἀντιστοίχους Ἐκθέσεις τῶν Τμημάτων καὶ τῶν Ἐπιτροπῶν ἢ γενικώτερον ἐπέδρων αἰσθητῶς εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν Ἐκθέσεων τούτων κατὰ τὰ δογματικὰ κυρίως σημεῖα αὐτῶν.[13]

---

[12] Ὅρα Ἰωάννου Καρμίρη, Ἡ Πανορθόδοξος Διάσκεψις Ρόδου. (Ἀνάτυπ. ἐκ τῆς «Θεολογίας» 1961), Ἀθῆναι 1961.

[13] Κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ Συνεδρίου τῆς Λούνδης τῷ 1952 (τρίτου Συνεδρίου τοῦ κλάδου «Πίστις καὶ Τάξις» τῆς οἰκουμενικῆς κινήσεως) ἐπικρατήσασαν μέθοδον ἐν τῇ οἰκουμενικῇ θεολογικῇ ἰδίᾳ ἐργασίᾳ κατὰ τὴν ὁποίαν μέθοδον ἐπιζητεῖται νὰ γίνεται περαιτέρω αἰσθητὴ ἡ πρόοδος πρὸς τὴν ἑνότητα δι' ἐκκινήσεως ἐκ τῶν ἤδη δεδομένων κοινῶν σημείων τῆς γενικῆς χριστιανικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἰδιότητος τῶν μετεχόντων, συνεχίζεται καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς παραθέσεως τῶν ἀπόψεων τῶν εἰς οἰκουμενικὴν ἐπαφὴν καὶ περίσκεψιν ἐρχομένων, ἐκπροσωπούντων τὰς ἐξ ὧν οὗτοι προέρχονται Ἐκκλησίας ἢ Ὁμολογίας, εἰς τὰ διαχωρίζοντα αὐτὰς πίστεως καὶ ἐκκλησιαστικῆς τάξεως ἐπίμαχα θέματα. Ἡ μέθοδος αὕτη, ἂν καὶ μὴ ἱκανοποιητικὴ ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου, ἅτε ὑποκρυπτομένης εἰς τὴν μέθοδον ταύτην τῆς περὶ κλάδων γνωστῆς ἐκκλησιολογικῆς θεωρίας, ὑποβοηθεῖ παρὰ ταῦτα σημαντικῶς εἰς τὴν συνεχῆ ἐκδήλωσιν τῶν Ὀρθοδόξων. Αἱ ὑπὸ τούτων δηλαδὴ ὑποστηριζόμεναι ἑκάστοτε θέσεις ἢ ἀπόψεις καταλαμβάνουν διὰ τῆς μεθόδου τῆς «παραθέσεως τῶν ἀπόψεων» (εἰς τὰς Ἐκθέσεις καὶ τὰ λοιπὰ συναφῆ μνημεῖο - Documenta) ἀνάλογον θέσιν καὶ ἐπιδροῦν ἀναμφιβόλως διὰ τῆς τοιαύτης παρουσίας των εἰς τὴν τελικὴν διαμόρφωσιν τοῦ ὅλου ὑπὸ πραγμάτευσιν ἑκάστοτε θέματος, παρουσιαζομένης οὕτως αἰσθητῆς προόδου πρὸς τὴν παράδοσιν καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐθεντίαν εἰς πολλὰ τέως ἐν τῷ Προτεσταντισμῷ ἀπορριπτόμενα ἢ ἀγνοούμενα καὶ παραθεωρούμενα ζητήματα.

Ἀλλ' ἐκ παραλλήλου κατὰ τὴν νεωτάτην ἐποχὴν τῆς Ἱστορίας τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως καὶ δὴ καὶ ἐν τῇ Συνελεύσει τοῦ Νέου Δελχὶ παρουσιάσθη καὶ ἡ ἔντονος τάσις νὰ συντάσσωνται αἱ Ἐκθέσεις καὶ τὰ λοιπὰ συναφῆ κείμενα εἰς πυκνὴν κατὰ τὸ δυνατὸν μορφήν. Οὕτω συγχωνεύονται οἱ διὰ τῶν μνημείων τούτων ἐκδηλούμενοι εἰς ἓν γενικὸν καὶ ἀπρόσωπον «ἡμεῖς», («πι-

Ἐν συνεχείᾳ προτιθέμεθα ν᾽ ἀσχοληθῶμεν περὶ τὰς κυριωτέρας ἐκ τῶν Ἐκθέσεων τῶν Τμημάτων καὶ τῶν Ἐπιτροπῶν διακριβοῦντες καὶ τὰς ἐπ᾽ αὐτῶν ὀρθοδόξους ἐπιδράσεις καὶ γονιμοποιήσεις, αἱ ὁποῖαι, καταλλήλως περαιτέρω ἀξιοποιούμεναι, σταθεροποιοῦν τὴν οἰκουμενικὴν σημασίαν καὶ τὴν προοπτικὴν δι᾽ ἐπιτυχίαν τῶν διὰ τῶν Ἐκθέσεων τούτων ἀντιμετωπιζομένων καὶ προαγομένων θεμάτων τῆς πρὸς τὴν ἑνότητα σκέψεως καὶ ἐνεργείας κινουμένης χριστιανοσύνης. Ὁμοίως προτιθέμεθα νὰ παρουσιάσωμεν ἐν ὀρθοδόξῳ κριτικῇ περισκέψει καὶ τὰς κυριωτέρας ἐκ τῶν λοιπῶν ἐκδηλώσεων καὶ πράξεων τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ Ν. Δελχί, αἱ ὁποῖαι προσδίδουν ἀληθῶς νέαν μορφὴν εἰς τὴν περαιτρω πορείαν τοῦ Π.Σ.Ε., ὡς τοῦτο κατ' ἐξοχὴν συμβαίνει διὰ τῆς εἰσδοχῆς τῆς Ῥωσσικῆς καὶ τῶν ἄλλων Ὀρθοδόξων Βαλκανικῶν Ἐκκλησιῶν εἰς αὐτό, διὰ τῆς τριαδολογικῆς διαπλατύνσεως τοῦ ἄρθρου - βάσεως, διὰ τῆς συγχωνεύσεως τοῦ Διεθνοῦς Συμβουλίου τῶν Ἱεραποστολῶν καὶ διά τινων ἄλλων ἀναλόγων πράξεων καὶ ἐκδηλώσεων τῆς Γ΄ Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ Π.Σ.Ε. ἐν Ν. Δελχί.

στεύομεν», «ἐπιδιώκομεν», «ἀπευθυνόμεθα», «προτείνομεν» κλπ), τὸ ὁποῖον θέλει νὰ ἐκφράσῃ ἑκάστοτε διάφορα· τοὺς συντάκτας ἁπλῶς τῶν κειμένων, τὴν κοινὴν συνείδησιν τῶν εἰς τὴν οἰκουμενικὴν κίνησιν μετεχουσῶν Ἐκκλησιῶν, τὴν συνείδησιν εἰδικώτερον τῶν εἰς τὰς Συνελεύσεις τὰς Ἐκκλησίας ἐκπροσωπούντων, τὴν κοινὴν χριστιανικὴν συνεί ησιν ἔναντι τοῦ κόσμου, ὡς καὶ ἄλλας ἀκόμη ἐμπερικλειομένας ἀποχρώσεις. Ὁ καθηγητὴς (Παλαιοκαθολικὸς) W Küppers εἰς τὴν προμνημονευθεῖσαν μελέτην του (ἐνταῦθα σ. 162 σημ. 10), ἡ ὁποία φέρει χαρακτηριστικῶς τὸν ὑπότιτλον, «Προβλήματα περὶ τὴν «ἡμεῖς» - ἔκφρασιν τοῦ Ν. Δελχί», διακριβώνει ὀκτὼ ἐν συνόλῳ διαφόρους ἐννοίας κατὰ τὴν χρῆσιν τῆς μορφῆς ταύτης τοῦ (ἀορίστου) πληθυντικοῦ εἰς τὰ κείμενα τοῦ Ν. Δελχὶ καὶ ἐπισημαίνει καλῶς τὴν ἐκ τῆς τοιαύτης τακτικῆς προκύπτουσαν σύγχυσιν. (Ὅρα «Oekumenische Rundschau» 1/2, 1962. σ 110 ἑξ.) Κατόπιν τούτου πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἀρκῶνται οἱ Ὀρθόδοξοι εἰς τὴν ἔκφρασιν τῶν γνωμῶν των εἰς τὰς Ἐπιτροπάς, τὰ Τμήματα καὶ τὰς ὑποδιαιρέσεις των καὶ νὰ παραιτῶνται τῆς καταθέσεως σαφῶν Δηλώσεών των, ὅταν εἰς τὰ ἀνωτέρω (Τμήματα καὶ Ἐπιτροπὰς) ἡ φωνή των καὶ ἡ γνώμη των μέλλει νὰ συγχωνευθῇ εἰς τὸ γενικὸν ἐκεῖνο «ἡμεῖς» τῶν κειμένων ;

ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΩΜΟΝ ΤΗΣ ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΑΣ *

Ὑπὸ Σεβ. Μητροπολίτου Ἱεραπόλεως ΓΕΡΜΑΝΟΥ ΠΟΛΥΖΩΪΔΟΥ

Ὁ Ἀπ. Παῦλος ἐπερίμενεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸν Τιμόθεον καὶ τὸν Σίλαν, τοὺς δύο Συνεργάτας του. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐκυκλοφοροῦσεν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην θαυμασίαν πόλιν. Ἔβλεπε τὰ ἀπειράριθμά της στολίσματα, τὰ ὁποῖα ἦσαν καὶ εἶναι ἄξια πολλῆς προσοχῆς. Οἴκοθεν ἐννοεῖται ὅτι ὁ Ἀπόστολος ἔκαμνε καὶ κάτι περισσότερον. Ἡ δεισιδαιμονία ἦτο βαθειὰ ριζωμένη εἰς τοὺς Ἀθηναίους τότε. Δι' αὐτὸ καὶ ἤρχισεν ὁ βαθύνους ἐκεῖνος Ἱεραπόστολος τὰς συζητήσεις του μὲ τοὺς Στωϊκοὺς καὶ Ἐπικουρείους, οἱ ὁποῖοι καὶ κατέληξαν εἰς τὸ νὰ τὸν φέρουν μέχρι καὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου, διὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν διδασκαλίαν τὴν ὁποίαν ἐκήρυττε.

Ὁ Ἀπόστολος ἦτο εἰς τὸ ὕψος τῶν περιστάσεων καὶ μὲ μίαν θαυμασίαν τακτικὴν καὶ ἓν κοινὸν αἴσθημα, ἤρχισε τὴν ὁμιλίαν του λέγων:

«Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κατὰ πάντα σᾶς βλέπω ὡς δεισιδαιμονεστέρους. Διότι ἐνῷ διηρχόμην καὶ ἐθεώρουν τὰ σεβάσματά σας εὗρον καὶ βωμὸν εἰς τὸν ὁποῖον εἶναι ἐπιγεγραμμένον Ἀγνώστῳ Θεῷ. Ἐκεῖνον λοιπὸν τὸν ὁποῖον ἀγνοοῦντες λατρεύετε, τοῦτον ἐγὼ κηρύττω πρὸς ἐσᾶς» (Πρ. 17, 23).

Δὲν πρόκειται εἰς τὰς ὀλίγας αὐτὰς γραμμὰς νὰ παρακολουθήσωμεν τὸν Ἀπόστολον εἰς ὅλην τὴν ὁμιλίαν του. Μᾶς ἐνδιαφέρουν ἐδῶ περισσότερον αἱ λέξεις μὲ τὰς ὁποίας ἤρχισε καὶ ἐτελείωσε τὴν ὁμιλίαν του καὶ ὁ δυνατὸς τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον παρουσίασε τὸν Ἐσταυ-

* Ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, κατὰ τὴν συνεδρίαν αὐτῆς τῆς 17ης Ἀπριλίου ἐ. ἔ. ἐκτιμῶσα καὶ ἀμείβουσα τὰς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν ὁμογένειαν τῆς Ἀμερικῆς πολυετεῖς ὑπηρεσίας τοῦ Θεοφ. Ἐπισκόπου Νύσσης Γερμανοῦ Πολυζωΐδου, προήγαγεν αὐτὸν εἰς τιτουλάριον Μητροπολίτην τῆς πάλαι ποτὲ διαλαμψάσης ἱστορικῆς Μητροπόλεως Ἱεραπόλεως τῆς Φρυγίας, ἧς ἐπίσκοπος διετέλεσε ὁ γνωστὸς μαθητὴς τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου καὶ φίλος τοῦ ἱεροῦ Πολυκάρπου Σμύρνης Παπίας. Ὁ «Γρηγόριος Παλαμᾶς» τοῦ ὁποίου ὁ Σεβασμιώτατος διατελεῖ ἐκλεκτὸς συνεργάτης, ὑποβάλλει θερμὰ συγχαρητήρια ἐπὶ τῇ ἐπαξίᾳ προαγωγῇ καὶ εὔχεται μακροζωίαν πρὸς συνέχισιν τῶν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ὑπηρεσιῶν αὐτοῦ,

ρωμένον εἰς τὸν Ὁποῖον ἐπίστευε καὶ τὸν Ὁποῖον ἐκήρυττε. Εἶχε ἀνακαλύψει ἕνα βωμὸν (θυσιαστήριον), ὁ ὁποῖος ἔφερε τὴν ἐπιγραφὴν «τῷ Ἀγνώστῳ Θεῷ». Καὶ ἐνῷ ἐμελέτα τὴν Θρησκείαν τῶν Ἑλλήνων, ἀνεκάλυπτεν ὅτι αὕτη εἰς τὸ βάθος της δὲν ἦτο παρὰ ἓν μίγμα φαταλισμοῦ καὶ δεισιδαιμονίας. Καὶ εἶχε φθάσει εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἡ εἰδωλολατρεία ὥστε, ἐκ φόβου μήπως ξεχάση ὁ Ἕλλην κανένα θεὸν χωρὶς λατρείαν καὶ προκαλέση ἀντίποινα, εἶχεν ὑψώσει τὸν βωμὸν ἐκεῖνον πρὸς τὸν ὁποῖον εἶχε ἀναφερθῆ ὁ Ἀπόστολος.

Ἀλλ' ἂς μὴ νομισθῇ ὅτι ἡ δεισιδαιμονία ἦτο μία πρωταρχικὴ ἀδυναμία τῶν Ἀθηναίων μόνον. Ὄχι. Οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον. Τοὐναντίον παρουσιάζεται εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς Ἀρχαιότητος καὶ συνεχίζεται μέχρι καὶ τῆς σήμερον. Εἶναι ἓν παλαιὸν παγκόσμιον νόσημα, καὶ γεννᾶται ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ ἀνθρώπου μήπως γίνη παίγνιον τῶν μυστηριωδῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας οὔτε ἠμπορεῖ νὰ φθάση οὔτε ἠμπορεῖ ν' ἀποφύγη.

Εἰς τὴν Ἀρχαίαν Αἴγυπτον, ὅπως γνωρίζομεν, ἡ δεισιδαιμονία εἶχε φθάσει εἰς βαθμὸν ἀπίστευτον. Ὁ Ἱστορικὸς Ἡρόδοτος ἀναφέρει ὅτι «ἐὰν εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐκαίετο ἓν σπίτι, οἱ κάτοικοί του ἐθεωροῦσαν προτιμότερον νὰ σώσουν τὴν γάταν παρὰ τὰ βρέφη. Ἡ γάτα ἐθεωρεῖτο ζῷον ἱερόν. Ἐὰν ἐξ ἄλλου ἓν βρέφος ἔπιπτε εἰς ἕνα ποταμὸν καὶ κατεβροχθίζετο ἀπὸ τοὺς κροκοδείλους, ἡ μητέρα του, ἀντὶ νὰ καταθλιβῇ, ὑπερηφανεύετο διότι οἱ κροκόδειλοι ἐθεωροῦντο ἐπίσης ζῷα ἱερά. Ὅταν οἱ Αἰγύπτιοι στρατιῶται ἐπέστρεφον ἀπὸ τὰς πολεμικὰς ἐκστρατείας των, ἤρχοντο φορτωμένοι μὲ σκύλους καὶ γάτας, ποὺ τὰ θεωροῦσαν ὡς καλυτέραν ἀπὸ κάθε ἄλλην πολεμικὴν λείαν».

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ δεισιδαιμονία ἐβασίλευε κατὰ τρόπον πρωτοφανῆ. Ἀνθοῦσαν αἱ μαντεῖαι καὶ ἐβασίλευον οἱ χρησμοί. Διὰ νὰ προλέγουν τὸ μέλλον ἐξήταζον τὰ ἐντόσθια τῶν ζώων. Προτοῦ δώσουν μάχην ἢ προτοῦ διαβοῦν ποταμόν, ἐκοίταζον τὸ πέταγμα τῶν πουλιῶν ἢ ἔφερον τὰς λεγομένας Ἱερὰς ὄρνιθας, τὰς ὑπὸ τοῦ δήμου συντηρουμένας, διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν. Ἐὰν αἱ ὄρνιθες ἐκεῖναι κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην δὲν ἔτρωγον, αὐτό, κατὰ τοὺς Ρωμαίους, ἐσήμαινεν ὅτι οἱ θεοὶ δὲν ἐνέκρινον αὐτὸ ποῦ ἐσκέπτοντο νὰ κάμουν καὶ δὲν τὸ ἐπεχείρουν. Ἐπίσης δὲν ἔκαμνον τίποτε οἱ Ρωμαῖοι, ἐὰν δὲν συνεβουλεύοντο πρῶτον τὰ ἄστρα.

Αἰῶνας ἀργότερον, ἀποβιβαζόμενος ὁ Γουλιέλμος ὁ Κατακτητὴς

εἰς τὴν Ἀγγλίαν, εἶχε πέσει· καὶ αὐτὸ ἐθεωρήθη ὡς δυσάρεστος οἰωνός. Παρόμοιον εἶχε σημειωθῆ καὶ ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΑ΄ τῆς Γαλλίας. Φαίνεται ἀπίστευτον πῶς τόσαι καὶ τοιαῦται δεισιδαιμονίαι ἐξεδηλώθησαν κατὰ διαφόρους αἰῶνας. Ἀλλὰ φαίνεται ἀπιστευτότερον πῶς καὶ εἰς τὸν παρόντα αἰῶνα ἐπικρατοῦν ἀκόμη τοιαῦται δεισιδαιμονίαι. Καὶ ἡμεῖς ἀκόμη καὶ σήμερον, φοβούμεθα τὸν ἀριθμὸν 13, τὴν Τρίτην ἢ τὸν περαστικὸν μαῦρον γάτον κ.λ.π.

Ἐναντίον τῶν δεισιδαιμονιῶν ὅμως ὅπως καὶ ἐναντίον πάσης ἄλλης ἁμαρτίας, ὑπάρχει ἓν μόνον ἀποτελεσματικὸν φάρμακον, τὸ ἑξῆς: Πρέπει νὰ πίνωμεν ἀπὸ τὰς καθαρὰς πηγὰς τῆς Ἁγ. Γραφῆς ὁπόθεν ἐκπηγάζει ἡ ἄνευ κηλίδος Διδασκαλία τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. Πρέπει νὰ ἐξαρτώμεθα ἀπὸ αὐτὴν καὶ νὰ ζῶμεν ἐκ συμφώνου μὲ τὰς ἀρχάς της. Ὅταν ὁ Κύριος εἶναι εἰς τὴν καρδιάν μας ἐξαφανίζονται, ὅπως καὶ αἱ ἀδυναμίαι μας καὶ αἱ δεισιδαιμονίαι μας. Γνωρίζομεν τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ ἀλήθεια μᾶς ἐλευθερώνει (Ἰωάννου 8, 32).

Ὁ σημερινὸς πολιτισμός, ὁ αἰὼν τῆς σοφίας καὶ τῆς ἐπιστημοσύνης, δὲν ἠμπόρεσε ἀκόμη νὰ ἐξαλείψῃ ἐξ ὁλοκλήρου τὴν δεισιδαιμονίαν. Δὲν μᾶς ἔχει ἐλευθερώσει ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἕρμα, ἀπὸ αὐτὸ τὸ βάρος. Δὲν μᾶς ἔχει βοηθήσει νὰ ἀρθῶμεν ὑπεράνω τῆς πλάνης αὐτῆς.

Εἶναι βέβαιον ὅτι μερικαὶ ἀπὸ αὐτὰς τὰς προλήψεις ἐκαλύφθησαν μὲ τὸν μοδερνισμόν, ἀλλ' εἰς τὸ βάθος δὲν ἔχουν ἀλλάξει. Μερικαὶ ἀπὸ ἐκείνας ἔχουν σκεπασθεῖ μὲ κἄποιαν ψευδοεπιστήμην, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι εἶναι ἡ Ἀστρολογία. Πόσαι ἑκατοντάδες - διὰ νὰ μὴ εἴπω χιλιάδες - ἀνθρώπων πιστεύουν ἀπρόσεκτα εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἄστρων! Πόσοι, παραφερόμενοι ἀπὸ τὸν φόβον ἐκεῖνον, γίνονται θύματα τῶν ἀστροσκόπων! Ὀλίγας ὅμως φορὰς - διὰ νὰ μὴ εἴπωμεν καθόλου - τὰ ἴδια ἐκεῖνα πρόσωπα ἀνοίγουν τὴν Ἁγ. Γραφὴν διὰ νὰ γνωρίσουν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀλήθειαν Αὐτοῦ περὶ τοῦ μέλλοντος.

Εἶναι ὅμως καιρὸς νὰ ἐλευθερωθῶμεν πλέον ἀπὸ τὸ βάρος τῆς δεισιδαιμονίας, ἡ ὁποία φέρει εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος μίαν σειρὰν φόβων καὶ γελοίων σκέψεων. Ἂς ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τοὺς φόβους, τοὺς ὁποίους γεννᾷ ἡ δεισιδαιμονία καὶ ἂς ἐμπιστευθῶμεν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὸν Θεόν. Ἂς ζητῶμεν τὸ Θέλημά Του εἰς τὴν Ἁγ. Γραφὴν καὶ θὰ γίνωμεν δυνατοὶ ἐν τῷ Ὀνόματί Του.

Η Θ. ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ Η Θ. ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΝ ΕΠΟΧΗΝ

Ὑπὸ Ἀρχιμ. ΠΑΝΤ. ΡΟΔΟΠΟΥΛΟΥ
Ὑφηγητοῦ Πανεπιστημίου Θεσ)νίκης

Αἱ ἐπὶ τοῦ σπουδαίου τούτου θέματος μελέται εἶναι πολλαὶ καὶ περὶ τὰ διάφορα εἰδικὰ προβλήματα αὐτοῦ ποικίλαι θεωρίαι ἔχουν διατυπωθῇ.[1] Ἡμεῖς ἐν τῷ παρόντι ἄρθρῳ μὴ ἀναφερόμενοι εἰς πάσας τὰς σχετικὰς μαρτυρίας τῆς Καινῆς Διαθήκης, δὲν ἐξαντλοῦμεν τὸ θέμα, ἀλλὰ προβαίνομεν εἰς βραχεῖαν σκιαγράφησιν αὐτοῦ, ὅσον τὰ στενὰ ὅρια ἑνὸς ἄρθρου ἐπιτρέπουν, καταδεικνύοντες μόνον τὴν προέλευσιν τῆς χριστιανικῆς λατρείας καὶ τοὺς παράγοντας καὶ τὰς ἰδέας, αἵτινες ἐπέδρασαν κυρίως ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως αὐτῆς κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ἐποχήν.[2]

Ἡ πρώτη Χριστιανικὴ Κοινότης τῶν Ἱεροσολύμων ἦτο μία Ἰουδαϊκὴ σχισματικὴ ὁμάς, διακρινομένη τῶν ἄλλων Ἰουδαίων διὰ τῆς πίστεώς της εἰς τὸν Ἰησοῦν, ὡς Μεσσίαν. Κατ' ἀρχάς, ἡ πίστις αὕτη δὲν ἦτο διὰ τοὺς Ἰουδαίους αἵρεσις, ἔχουσα ὡς ἀπαραίτητον συνέπειαν τὴν ἀποκοπὴν ἀπὸ τῆς Ἰουδαϊκῆς Κοινότητος τῶν ἀκολουθούντων τὴν πίστιν ταύτην, ὡς καὶ τὴν ἀπώλειαν τῶν πνευματικῶν προνομίων, ὧν ἀπήλαυεν ὁ περιούσιος λαὸς τοῦ Θεοῦ. Ὡσαύτως ἡ πρώτη Χριστιανικὴ Ἐκκλησία δὲν εἶχε τὴν πρόθεσιν ἢ ἐπιθυμίαν ν' ἀποκοπῇ τῆς Ἰουδαϊκῆς Κοινότητος. Δὲν εἶχε σκοπὸν νὰ δημιουργήσῃ σχίσμα ἀναπτύσσουσα νέαν θεολογίαν καὶ διαμορφώνουσα νέαν λατρείαν. Οὕτως

---

[1] Περὶ τῆς θείας Εὐχαριστίας καὶ τοῦ Κυριακοῦ Δείπνου ἴδε G. Dix The Shape of the Liturgy, London 1954, σελ. 48 102. Ἐπίσης F. L. Cross. The Oxford Dictionary of the Christian Church, Oxford 1957, σελ 468-9, ἐν ᾧ ἀπαντᾷ καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία. Cabrol - Leclercq, Dict. d' Archéologie Chrétienne et de Liturgie, ἐν τοῖς οἰκείοις ἄρθροις. J. H. Srawley, The Early History of the Liturgy, Cambridge 1949, σελ. 1-17. Περὶ τῶν πληροφοριῶν περὶ τῆς Θ. Εὐχαριστίας ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἑρμηνείας ἴδε Μάρκου Σιώτου, «Θ. Εὐχαριστία», Θεσσαλονίκη 1957.

[2] Δι' ἐκτενεστέραν ἀνάπτυξιν τοῦ θέματος ἴδε Παναγ. Τρεμπέλα. «Ἀρχαὶ καὶ χαρακτὴρ τῆς Χριστιανικῆς Λατρείας», Ἀθῆναι 1962.

ὁ Ναὸς τῶν Ἱεροσολύμων καὶ ἡ ἐν τῷ Ναῷ λατρεία ἀπετέλεσαν τὴν προϋπόθεσιν καὶ τὸ βάθος τῆς χριστιανικῆς λατρείας· ἐντὸς δὲ τῶν ὁρίων τῆς Ἰουδαϊκῆς λατρευτικῆς παραδόσεως ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἐδίδαξε τὰς ἰδίας αὐτῆς ἀρχὰς καὶ ἐφήρμοσε τὰς ἰδίας αὐτῆς συνηθείας. Ὅτε δὲ νέαι χριστιανικαὶ Κοινότητες ἐσχηματίσθησαν μακρὰν τῶν Ἱεροσολύμων, τὸ πρῶτον ἐν Παλαιστίνῃ καὶ εἶτα ἐν τῷ εὐρυτέρῳ Ἑλληνορωμαϊκῷ κόσμῳ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δὲν ὑπῆρχε λόγος διὰ τὴν Ἐκκλησίαν νὰ μεταβάλῃ τὴν μορφὴν λατρείας, τὴν ὁποίαν ἐδέχθη ἐν Ἱεροσολύμοις. Αἱ ἐκτὸς τῶν Ἱεροσολύμων Συναγωγαὶ ἀντικατέστησαν τὸν Ναὸν ὡς τόπον λατρείας τῶν χριστιανῶν καὶ αἱ ἀκολουθίαι τῆς Συναγωγῆς ἐθεράπευον τὰς λατρευτικὰς αὐτῶν ἀνάγκας, ὡς καὶ αἱ ἀκολουθίαι τοῦ Ναοῦ. Ἐξ ἄλλου οἱ ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου πρῶτοι προσήλυτοι εἰς τὸν χριστιανισμόν, ὑπῆρξαν, κατὰ τὸ πλεῖστον, Ἐθνικοί, ὀπαδοὶ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ἔχοντες ἑπομένως σύνδεσμόν τινα πρὸς τὴν Συναγωγὴν καὶ συνεπῶς ἦσαν οἰκεῖοι πρὸς τὴν λατρευτικὴν αὐτῆς παράδοσιν. Δι' αὐτοὺς καὶ διὰ τοὺς ἐξ Ἰουδαίων χριστιανοὺς τῶν Ἱεροσολύμων, δὲν ὑφίστατο ζήτημα δημιουργίας μιᾶς νέας μορφῆς λατρείας.[3]

Παρὰ ταῦτα ὅμως ἡ λατρεία τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ἀπεμακρύνθη τῶν Ἰουδαϊκῶν προτύπων. Οἱ ἐξ Ἐθνικῶν χριστιανοὶ προσήλυτοι προήρχοντο ἐκ θρησκευτικοῦ περιβάλλοντος ἐντελῶς διαφόρου ἐκείνου τῶν ἐξ Ἰουδαίων χριστιανῶν ἢ ἀκόμη καὶ ἐξ Ἐθνικῶν χριστιανῶν πρώην ὀπαδῶν τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Οὔτε ἡ θρησκευτικὴ κληρονομία τῶν προσηλυτισθέντων Ἐθνικῶν οὔτε αἱ προηγούμεναι θρησκευτικαί των πεποιθήσεις ἦσαν τοιαῦται ὥστε νὰ προσαρμοσθῶσιν οὗτοι ἀβιάστως πρὸς τὴν λατρείαν τῆς Συναγωγῆς. Οἱ ἐξ Ἐθνικῶν οὗτοι χριστιανοὶ ἐτέλουν τὰ τῆς λατρείας μετὰ μεγαλυτέρου αὐθορμητισμοῦ καὶ αὐτοσχεδιασμοῦ ἐκείνου, τὸν ὁποῖον ἡ τάξις τῆς Συναγωγῆς ἐπέτρεπε. Δύο νέα στοιχεῖα ἀπέκτησαν σπουδαίαν θέσιν ἐν τῇ Χριστιανικῇ λατρείᾳ, ἤτοι τὸ Ἱερὸν Δεῖπνον ἢ Ἀγάπη καὶ ἓν εἶδος πνευματικῶν ἀσκήσεων. Οὕτως εἰς τὴν Κόρινθον, ὡς μανθάνομεν ἐκ τῆς Α΄ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, (κεφ. ΙΔ΄) ὡρισμένοι Χριστιανοί, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐξ Ἐθνικῶν προσήλυτοι, ὡς προφῆται ἢ διδάσκαλοι, ὡς γλώσσαις λαλοῦντες ἢ διερμηνευταί, ὡς χαρίσματα ἰα-

[3] E. C Ratcliff, Christian Worship and Liturgy, Λονδῖνον 1939, σελ. 410-11.

μάτων ἔχοντες κλπ. ἐλάτρευον κατὰ τὸν ἴδιον αὐτῶν τρόπον καθοδηγούμενοι, ὡς ἐπίστευον, ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐξέφραζον αὐθορμήτως, καὶ ὄχι κατὰ τρόπον καταληπτόν, τὰς ψυχολογικὰς καταστάσεις τῶν μετεχόντων τῆς λατρείας.[4]

Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀποστολικῆς ἐποχῆς, ὡς καὶ ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ μέχρι σήμερον, κέντρον τῆς λατρείας ἀπετέλει ἡ Θ. Εὐχαριστία. Ἡ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ παλαιοτέρα μαρτυρία περὶ τῆς Θ. Εὐχαριστίας ἀπαντᾷ ἐν τῇ Α΄ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ τοῦ Ἀποστ. Παύλου.[5] Ὁ Ἀπ. Παῦλος βεβαιοῖ ὅτι ἡ Θ. Εὐχαριστία ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν νύκτα «ᾗ παρεδίδετο»· ἔδωκε δὲ ὁ Κύριος τὴν ἐντολήν· «τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν». Τὴν νύκτα ταύτην ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος συνεδέθη μετὰ τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ καθόλου λυτρωτικοῦ ἔργου Αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ συνεπῶς ἡ Θ. Εὐχαριστία ἡ ἀναπεμπομένη πρὸς τὸν Θεὸν κατὰ τὰ Ἱερὰ Δεῖπνα τῶν Χριστιανῶν, λόγῳ τοῦ συνδέσμου τοῦ Μυστ. Δείπνου μετὰ τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου, περιελάμβανεν εὐχαριστίαν πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὸ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου ἔργον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Παρὰ τὴν κατὰ τὴν Ἀποστολικὴν ἐποχὴν ἐξέλιξιν τῆς Θ. Εὐχαριστίας, αὕτη διατηρεῖ τὰ ἀρχικὰ στοιχεῖα τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου. Ὁ εἷς ἄρτος λ.χ. ἐκφράζει τὴν ἀδελφότητα καὶ ἑνότητα τῶν Χριστιανῶν μεταξύ των καὶ μετὰ τοῦ Κυρίου. Ὁ ἐσχατολογικὸς χαρακτὴρ παραμένει καὶ συσχετίζεται πρὸς τὸν θάνατον τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ βρῶσις τοῦ ἄρτου καὶ ἡ πόσις τοῦ οἴνου καταγγέλλει «τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου.... ἄχρις οὗ ἔλθῃ» καὶ ἡ μετάληψις τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἶναι μυστήριον τῆς Καινῆς Διαθήκης, συνδεόμενον μετὰ τῆς θυσίας τοῦ Σταυροῦ.[6]

Ὁ Ἀπ. Παῦλος βεβαιοῖ ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος τῆς Θ. Εὐχαριστίας εἶναι μέσα, διὰ τῶν ὁποίων, οἱ μεταλαμβάνοντες αὐτῶν, μετέχουν αἰωνίου ζωῆς. Ἡ αὐτὴ διδασκαλία ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίῳ,[7] ἔνθα ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος τῆς Θ. Εὐχαριστίας ταυτίζονται πρὸς οὐρανίαν βρῶσιν καὶ πόσιν, ἀποτελούσας τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ, ἅτινα εἰς τοὺς μεταλαμβάνοντας ἐξασφα-

---

[4] Πρβλ L. Duchesne, Christian Worship. 5η ἔκδ. ἀγγλ. Λονδῖνον 1949, σελ. 46-49.

[5] Α' Κορ. 11, 23 καὶ ἑξῆς.

[6] Πρβλ. E. C. Ratcliff, Christian Worship and Liturgy, Λονδῖνον 1939, σελ. 416.

[7] Ἰωάννου 6, 32 καὶ ἑξῆς.

Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ *

Ὑπὸ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Θ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ
Θεολόγου Καθηγητοῦ

6. Ἡ Θρησκευτικότης του.

Τὴν προσωπικότητα τοῦ Βασιλείου στολίζει, πλὴν τοῦ πλουσίου θεωρητικοῦ καὶ τῆς πρωτοφανοῦς κοινωνικότητος, καὶ ἡ ἀληθῶς εὐρεῖα καὶ βαθεῖα συγχρόνως θρησκευτικότης. Τοιαύτην θρησκευτικότητα, οἵα ἡ τοῦ Βασιλείου, εὑρίσκομεν μόνον εἰς ἐκείνους, τοὺς ὁποίους διακρίνει φυσικὴ ἁπλότης καὶ ἡ ἁγνότης τοῦ βίου καὶ ἡ καθαρότης τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδίας. Αὕτη ἀποτελεῖ ἐξέχον γνώρισμα τῶν μεγάλων σοφῶν[44], οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν, διὰ τῆς σοφίας καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν των κατακτήσεων, νὰ εἰσέρχωνται ταπεινοὶ προσκυνηταὶ εἰς τὸν νάρθηκα τοῦ ἀπεράντου Ναοῦ τοῦ Δημιουργοῦ, νὰ κλίνουν εὐλαβῶς τὸν αὐχένα πρὸ τῆς μόνης Μεγαλειότητος, μὲ θαυμασμὸν δὲ ἀνέκφραστον καὶ ἱερὸν δέος νὰ ψιθυρίζουν: «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα Σου Κύριε, ὅτι πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας»

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 107 προηγ. τεύχους.

44 Α. Max Planck. Οἱ σοφοὶ περὶ Θεοῦ καὶ σοφίας. Βιβλ. Ἀκαδ. Συνδέσμου. Ἀθῆναι 1937 ἀριθ 2

λίζουσι αἰώνιον ζωὴν καὶ ἀνάστασιν κατὰ τὰς ἐσχάτας ἡμέρας. Ὑπὸ τοῦ Ἀποστ. Παύλου ἡ ἔμφασις δίδεται εἰς τὴν πρᾶξιν τῆς τελέσεως τῆς Θ. Εὐχαριστίας, ἐνῷ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου εἰς τὰ στοιχεῖα τοῦ μυστηρίου, εἰς τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον τῆς Θ. Εὐχαριστίας. Βάσιν τῆς διαμορφώσεως τῆς Θ. Εὐχαριστίας τῆς Ἐκκλησίας ἀπετέλεσεν ὁ συνδυασμὸς τῶν δύο αὐτῶν ἀπόψεων.[8]

Τὸ μυστήριον τοῦτο τὸ παρουσιάζον εἰς τοὺς πιστοὺς τὰς σωζούσας ἐνεργείας τοῦ Χριστοῦ καὶ διὰ τῆς κοινωνίας τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, ἐπιτρέπον εἰς αὐτούς, τὴν μετοχὴν εἰς τὴν αἰώνιον ζωήν, δὲν ἠδύνατο παρὰ ν' ἀποβῇ τὸ κέντρον τῆς Χριστιανικῆς λατρείας.

8 Ratcliff, ἔνθ. ἀν. σελ. 417.

Τὴν τοιαύτην θρησκευτικότητά του ὁ Βασίλειος ὀφείλει ἀσφαλῶς κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων χριστιανιπρεπῆ ἀγωγήν, τῆς ὁποίας ὁ εὐτυχὴς ἔτυχε παρὰ τῶν εὐσεβῶν γονέων του καὶ τῶν λοιπῶν οἰκείων, καὶ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τῆς εὐγενοῦς ψυχῆς του κλίσιν πρὸς τὴν θείαν σοφίαν. Δι' ὃν λόγον ὁ Βασίλειος δὲν γνωρίζει εἰς τὴν ζωήν του τὴν τραγωδίαν ἐκείνην, ὡς τὴν ἔζησεν ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος.[45] 'Αλλ' ἀπὸ τῆς μικρᾶς του ἡλικίας ζῇ καὶ παραμένει καθ' ὅλην τὴν ζωήν του εὐσεβής, σταθερὸς καὶ ἀμετακίνητος εἰς τὸν πνευματικόν του προσανατολισμὸν καὶ τὴν πίστιν του εἰς τὰς αἰωνίου ἀξίας ἀληθείας τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἔχει δὲ καὶ τροφοδότην τῆς βαθείας του ταύτης θρησκευτικότητος τὴν ἀκόρεστον φιλομάθειαν καὶ τὴν ἄοκνον μελέτην τῆν πηγῶν τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀληθείας. Τὴν 'Αγ. Γραφὴν καὶ τὴν 'Ιερὰν Παράδοσιν τοὐτέστι, καθὼς καὶ ἅπαντα τὰ πνευματικὰ προϊόντα τῶν πρὸ αὐτοῦ αἰώνων, καὶ μετ' αὐτῶν, ὅσα τόσον πλουσίως προσφέρει εἰς σοβαρὸν μελετητὴν καὶ ἀπροκατάληπτον ἑρμηνευτὴν ὁ πλήρης τάξεως, ὡραιότητος, ἁρμονίας, σκοπιμότητος καὶ σοφίας, θαυμάσιος πέριξ ἡμῶν Κόσμος.

Τὴν κατὰ πάντα πλήρη θρησκευτικότητα τοῦ Βασιλείου συναντῶμεν εἰς πάσας τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ πνεύματος, καθὼς καὶ τῆς ψυχῆς του. Εἰς τὰς προφορικὰς καὶ τὰς γραπτὰς διδασκαλίας του, τὰ ποικίλου περιεχομένου σοφὰ συγγράμματά του, εἰς τὰς σαφεῖς, λεπτὰς καὶ ἰσχυράς, ὀρθὰς καὶ συγχρόνως ἀκλονήτους πεποιθήσεις του περὶ τὴν ζωὴν καὶ τὸν προορισμόν της περὶ τὰς βασικὰς ἀληθείας τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς διαδόσεως καὶ ἑδραιώσεως τῆς ὀρθῆς πίστεως ἀγῶνας του, καὶ εἰς ὅλην ἐκείνην τὴν ὑπέροχον καὶ καρποφόρον κοινωνικὴν καὶ φιλανθρωπικὴν δρᾶσιν του.

Οὕτως ὁ Βασίλειος, «μετὰ λόγου ὑγιοῦς καὶ βουλῆς ἀγαθῆς, σὺν πολλῇ φροντίδι, τὸ ἀρεστὸν τῷ Θεῷ πάντοτε καὶ πανταχοῦ σκοπούμενος καὶ κατορθῶν.... πληροῖ τὴν ἐντολὴν τῆς λογικῆς λατρείας»[46] τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς πρὸς ἑαυτὸν καὶ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης, ἡ ὁποία καὶ πληροῖ τὴν ψυχήν του μέχρι καὶ πέραν τῶν χειλέων, δεσπόζει τῆς ζωῆς του καὶ ὑποκινεῖ αὐτὸν εἰς σκληρούς, γονίμους πάντοτε ἀγῶνας. Αὐτὴ τὸν ὁπλίζει μὲ τὴν μάχαιραν τοῦ Πνεύματος τὴν ὀρθοτομοῦσαν,

---

[45] Β. Τατάκη. 'Η Συμβολὴ τῆς Καπαδοκίας στὴ Χριστιανικὴ σκέψι. 'Αθῆναι 1960, σελ. 68.

[46] Μεγ. Βασιλείου. Κατ' ἐπιτομὴν ὅροι Ε. Π. 21, 1249α.

τὸν καλύπτει μὲ τὴν περικεφαλαίαν τῆς ἐλπίδος τῆς σωτηρίας καὶ τὸν ἄτρωτον τῆς πίστεως θώρακα, καὶ στέφει τελικῶς τὸν ἀγωνιστὴν τοῦ καλοῦ καὶ τὸν λάτρην τοῦ ἀγαθοῦ μὲ νίκας πάντοτε. Ὅταν οὕτω πολεμᾷ «τὸ ἐμπαθὲς σκίρτημα τῆς τυραννούσης σαρκὸς φιλοσοφίας ἔρωτι»[47] παιδαγωγῶν, ὅταν ἀνθίσταται κατὰ τὸ δυνατὸν κατὰ τῶν ἐκ τῆς φθορᾶς τοῦ σώματος καὶ τῶν ἀδυναμιῶν τῆς ψυχῆς πόνων, κόπων καὶ θλίψεων, ὅταν προβάλλη τὰ στήθη του, τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν του, εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδοξίας ἀγῶνας του καὶ δέχεται τὰ φαρμακερὰ βέλη τῆς κακίας τῶν ἀντιδρώντων εἰς τὸ θεάρεστον ἔργον του.[48] Ἀναδεικνύεται δ' οὕτω μέγας ἀγωνιστής, χριστιανὸς κοινωνιστής, τῆς ἐμπράκτου θρησκευτικότητος καὶ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης πρωταθλητής, ὅταν ἀναλαμβάνη «σιτοδότης» τῶν ἐνδεῶν καὶ τροφοδότης τῶν πενήτων κατὰ τὸν ἐνσκήψαντα τρομερὸν ἐκεῖνον λιμόν. Εὑρίσκεται εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν πάλιν μὲ τὴν αὐτὴν ἀγωνιστικὴν διάθεσιν καὶ τὴν ἀπόφασιν διὰ τὴν νίκην, ὅταν ἀνέρχεται εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου Βασιλεὺς ἀποστάτης τῆς Ἐκκλησίας, Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης, διὰ τὸν ὁποῖον καὶ τὸ ὄνομα Χριστὸς εἶναι ἐφιαλτικὸν καὶ ὀφείλει νὰ σβήση πᾶν τὸ χριστιανικὸν διὰ παντὸς τρόπου καὶ μέσου. Ἀνοίγει ὁ Βασίλειος πρῶτος τὸν ἀγῶνα, ὅταν οἱ ἄλλοι ὑπεύθυνοι καὶ αὐτοὶ τῆς Ἐκκλησίας, δειλιοῦν. Καυτηριάζει δημοσίως τὰς ἀντιχριστιανικάς, τὰς ἀδίκους καὶ ἀνηθίκους πράξεις τοῦ βασιλέως, ἀψηφῶν χάριν τῆς ἀληθείας τὰς προφορικὰς καὶ τὰς δι' ἐπιστολῶν ἀπειλάς του. Ὅταν δὲ πάλιν, μετὰ τὸν τραγικὸν ἐκείνου θάνατον, ἐμφανίζεται ἄλλος εἰς τὸ προσκήνιον, ἐστεμμένος ἐχθρὸς καὶ αὐτὸς τῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ, ὑπὸ διάφορον ἐν τούτοις προσωπεῖον, ὁ Οὐάλης, ἵσταται ὁ ἴδιος καὶ τότε ὁ Βασίλειος. Μαχητὴς ἀτρόμητος, ἐραστὴς τοῦ ὡραίου καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, ἥρως τῆς ἀληθείας. Ποῖος εἶδε τὸν γλυκὺν ἐκεῖνον Διδάσκαλον, τὸν μελίρρυτον ρήτορα, αὐστηρὸν τώρα τῆς ἀληθείας κήρυκα, Ἐπίσκοπον ἐπὶ τὴν Ἐπισκοπήν του, νεφεληγερέτην Δία πρὸ τῶν πυλῶν τῆς πίστεως τοῦ Χριστιανικοῦ Ὀλύμπου, ἀνατινάσσοντα τὴν τετιμημένην χαίτην του καὶ ὑψώνοντα τὰς ὀφρῦς, ἕτοιμον διὰ πᾶσαν ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου του θυσίαν, καὶ δὲν ἔμεινεν ἔκθαμβος, καὶ δὲν ἐφοβήθη; Ἐτόλμησεν ὁ Μόδεσιος, θὰ εἴπητε, «ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου του». Ἐτόλμησε πράγμα-

---

[47] Κανὼν Μεγ. Βασιλείου Ὠδὴ Α'. Ε. Π. 29β.

[48] Γρηγ. Ναζ. λόγος 43 Ε. Π. 36. 584 κ. ἑξ.

τι νὰ παρουσιασθῇ ὁ ἀπερίσκεπτος ἐνώπιον τοῦ ταπεινόφρονος, ἀλλὰ καὶ ἀγερώχου ἐκείνου Λευίτου, φύλακος πανσθενοῦς τῆς Νέας Σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου καὶ ἐζήτησεν ὁ ἀφελὴς νὰ πειθαναγκάσῃ τὸν Βασίλειον εἰς ἄρνησιν τῆς ὀρθῆς πίστεως, καὶ νὰ προσκολήσῃ τοῦτον μὲ τὸ εὐσεβὲς ποίμνιόν του εἰς τὸ ἅρμα τοῦ Ἀρειανισμοῦ. Παρουσιασθεὶς πρὸς τοῦτο, «θρασυνόμενος τῷ κράτει τῆς ἀσεβείας του» ὁ θρασύς, ἀπειλεῖ τὸν πτωχὸν καὶ πτωχοὺς πλουτίζοντα, τὸν μηδὲν ἔχοντα καὶ τὰ πάντα κατέχοντα, μὲ δημεύσεις περιουσίας, ἐξορίας, βασανιστήρια καὶ ....θάνατον! Ὁ καλὸς ὅμως ποιμήν, γνωρίζων νὰ θυσιάζῃ τὰ πάντα ὑπὲρ τῶν λογικῶν προβάτων του, οὐδὲ ἓν βῆμα ὑποχωρεῖ. Καί, «τὴν ἱερατικὴν στολὴν ἀμπεχόμενος, ὁ τῆς Τριάδος ὑπέρμαχος.... καὶ θεορρήμων θεῖος τῶν θείων διδάσκαλος... τὸ παρὰ Θεοῦ χαράκωμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τεῖχος ἰσχυρόν,...... ἀθλητικὴν ἔντασιν ἐπιδειξάμενος, καὶ θυμὸν Ὑπάρχου καταισχύνων»[49] εὐθαρσῶς ἀντιλέγει: Περιουσίαν δὲν ἔχω εἰ μὴ μόνον τὰ ὀλίγα αὐτὰ ράκη καὶ ἐκεῖνα τὰ βιβλία. Ἐξορίας δὲν πτοοῦμαι, διότι ἡ γῆ, τὴν ὁποίαν κατοικῶ δὲν ἀποτελεῖ ἰδιοκτησίαν μου, καὶ εἰς τὸν Κόσμον τοῦτον τυγχάνω πάροικος καὶ παρεπίδημος. Αἱ βάσανοι δὲν μὲ τρομάζουν, διότι δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ τὰς ἀνθέξῃ τὸ ἀσθενές μου σῶμα. Τὸν δὲ θάνατον τὸν θεωρῶ εὐεργέτην μου, διότι οὕτω «θᾶττόν με πέμψει πρὸς Θεόν, ᾧ ζῶ καὶ πολιτεύομαι καὶ πλείστῳ τέθυκα καὶ πρὸς ὃν ἐπείγομαι πόρρωθεν».[50]

Ὅταν δὲ ὁ Μόδεστος παρατηρεῖ ὅτι, Ἐπίσκοπος ἄλλος δὲν ἀντεῖπε καθὼς αὐτός, ὡς ἐκεῖνος βεβαιοῖ, ὅτι δὲν θὰ ὡμίλησε μὲ Ἐπίσκοπον.... Χριστιανὸν καὶ συνεχίζει: ἡμεῖς, ὦ Ὕπαρχε εἰς τὰ ἄλλα εἴμεθα ἐπιεικεῖς καὶ ταπεινότεροι παντός, διότι τοῦτο ἐπιβάλλει ἡ πίστις μας. Δὲν εἴμεθα ἀλαζόνες ποτὲ καὶ πρὸς οὐδέν. Ἐφ' ὅσον ὅμως διαβλέπομεν κίνδυνον διὰ τὴν πίστιν μας, τότε περιφρονοῦμεν τὰ πάντα καὶ προσβλέπομεν μόνον πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὰς ἐντολάς Του. Πῦρ καὶ ξίφος καὶ ὄνυχες κατασπαράσσοντες τὰς σάρκας ἀποτελοῦσι δι' ἡμᾶς μᾶλλον ἀπόλαυσιν παρὰ φόβον. Ὕβριζε λοιπόν, πράττε ὅ,τι θέλεις, ἀπολάμβανε τὴν ἐξουσίαν σου. Ἂς μάθῃ δ' ὁ Βασιλεὺς ὅτι δὲν θὰ μᾶς ἀναγκάσῃς νὰ συνθηκολογήσωμεν μὲ τὴν ἀσέβειαν, ἔστω καὶ ἂν ἀπειλῇς μὲ τὰ φοβερώτερα.[51]

Μετὰ τὴν ἀπτόητον ταύτην στάσιν τοῦ Βασιλείου, ἡ ὁποία ἐξε-

---

[49] Γρηγ. Ναζ. λόγος 48 Ε. Π. 36, 750.

[50] Ἔ. ἀ.

[51] ἔ. ἀ.

πήγαζε κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν ἀπὸ τὴν βαθεῖαν θρησκευτικότητά του καὶ ἐξεχείλιζεν εἰς τὰ ἔργα, τὴν ζωὴν καὶ τοὺς ἀγῶνας του, ὁ Μόδεστος καὶ μαζύ του ὁ αὐτοκράτωρ, καθίστανται τοῦ λοιποῦ λίαν προσεκτικοί, καθ' ὅσον μάλιστα ἡ ἀγάπη καὶ ὁ σεβασμὸς τοῦ ποιμνίου του πρὸς τὸν ἔνδοξον ποιμενάρχην ἐκδηλώνεται διαρκῶς αὐξανομένη. Ἦτο δὲ ἑπόμενον τοῦτο. Διότι, «ὁ χαρακτὴρ τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖ τὴν ἀληθῆ δύναμιν. Ὁ ἐξέχων εἴτε ἐκ τῆς καρτερίας, εἴτε ἐκ τῆς εὐθύτητος καὶ τῆς δικαιοσύνης, εἴτε ἐκ τῆς πίστεως εἰς τὸν Θεόν, ἐπιβάλλει αὐτόματόν τινα σεβασμόν. Ὁ δὲ Κόσμος τρέφει πρὸς τούτους τοὺς ἀνθρώπους πίστιν καὶ πεποίθησιν καὶ ζητεῖ νὰ τοὺς μιμηθῇ».[52]

Ἐὰν τοῦτο ἀληθεύῃ, ὁ Βασίλειος ἦτο εἷς ἐκ τούτων. Συνεκέντρωνε καρτερίαν ἄκαμπτον, εὐθύτητα καὶ δικαιοσύνην ἀνώνητον, πίστιν δὲ καὶ ἀγάπην ἀμετάπτωτον καὶ ἀπέραντον. Ἴσχυεν ἀπολύτως δι' αὐτόν, ὅ,τι ὁ ἴδιος ἐδίδασκεν εἰς ἄλλους: «Εἰ μέν τί ἐστι κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυρίου λεγόμενον, ἢ πρὸς τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου κατευθυνόμενον, κἂν θανάτου ἀπειλὴν ἔχῃ, ἐξ οὐρανοῦ, ἤ τις Ἀποστόλων ἐπιτάσσῃ, κἂν ζωῆς ἐπαγγελίαν ἔχῃ, κἂν θανάτου ἀπειλήν, οὐδαμῶς ἀνέχεσθαι χρή».[53]

Ἡ θρησκευτικότης αὕτη τοῦ Βασιλείου δὲν ἐξαντλεῖται εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς πίστεως ἀγῶνας του. Χωρεῖ καὶ εἰς μεγάλας καὶ ἀξιοθαυμάστους προσπαθείας διὰ τὴν πληρεστέραν κατανόησιν τοῦ βάθους, σύλληψιν καὶ διατύπωσιν τῶν βασικῶν ἀληθειῶν τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας. Οὕτω διεξοδικῶς ἀσχολεῖται «περὶ τὴν θεωρίαν τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως» εἰς τὰς κατὰ τῶν αἱρετικῶν ταύτας μάχας του. Διατυπώνει μετὰ πολλῆς σαφηνείας καὶ λεπτότητος γνώμας φιλοσοφικὰς περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἰδιοτήτων του, περὶ τῆς φύσεως καὶ τοῦ προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, περὶ τοῦ εἰς τὸν Κόσμον παρατηρουμένου φυσικοῦ καὶ ἠθικοῦ κακοῦ, περὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς κ.ἄ.

Διδάσκει π.χ. ὅτι ὁ Θεὸς ὡς πνευματικόν, ἄπειρον καὶ ἀόρατον Ὄν, τυγχάνει τὸ μόνον ἀπόλυτον ὂν καὶ διὰ τοῦτο δὲν ὑποπίπτει εἰς τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν. Δὲν ἔχει χρῶμα, οὔτε σχῆμα, οὔτε χαρακτῆρά τινα σωματικόν, ἀλλ' ἀπὸ τὰς ἐνεργείας του μόνον γνωρίζεται. Ὥστε μὴ ζητήσῃς καὶ τὸν Θεὸν νὰ ἀντιληφθῇς μὲ τοὺς ὀφθαλμούς, ἀλλ' εἰσάγαγε τὴν πίστιν εἰς τὴν διάνοιάν σου, διὰ νὰ λάβῃς νοητὴν τὴν

---

[52] Σ. Σμαίηλς. Ὁ Χαρακτήρ. μετ. Ἀ. Μηλιαράκη ἔκδ. Σ. Ω. Β.
[53] Ὁμιλία Βασιλείου Μεγ. «Πρόσεχε σεαυτῷ».

ἀντίληψιν τοῦ Θεοῦ.[54] Δυνατὸν οὕτω μόνον νὰ ἀποκτήσωμεν ἰδέάν τινα περὶ Αὐτοῦ, ἐξ ὅσων ὁ ἴδιος ἀπεκάλυψε καὶ ἀποκαλύπτει ἐντὸς ἡμῶν καὶ ἐν τῇ φύσει. Ἀπαιτεῖται βεβαίως πρὸς τοῦτο καὶ ἡ ἐπισταμένη ἔρευνα ὅσον καὶ ἡ βαθεῖα πίστις. Ὁπότε μόνον «κατανοοῦμεν» ὅτι ὑπάρχει ὁ Θεὸς ἀγέννητος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἐξ ὕλης ὄντα, τῶν ὁποίων γνώρισμα τυγχάνει τὸ γεννητὸν καὶ ἡ χρονικὴ ἀρχή, ἄφθορος δὲ διότι οὕτως εὑρίσκεται πέραν πάσης ἀρχῆς καὶ τέλους. Θεωροῦντες δ' Αὐτὸν ὡς τὸ Πρῶτον καὶ Ἀκρότατον Ὂν, ἔχομεν σκοτεινὴν καὶ ἀσαφῆ γνῶσιν περὶ Αὐτοῦ. Παραβάλλοντες ἐν τούτοις τὰ ὑλικὰ ὄντα πρὸς Αὐτὸν ποριζόμεθα πολλὰς ἐννοίας καὶ νοοῦμεν τὰς τελειότητάς Του. Ἐκ τῆς ἐποπτείας ἄρα τῶν αἰσθητῶν ὄντων καὶ φαινομένων, καὶ μάλιστα ἐκ τῆς θεωρίας εἰς βάθος ἡμῶν τῶν ἰδίων, ἀναγόμεθα εἰς τὸ ὕψος τῆς «γνώσεως» τοῦ Θεοῦ.[55] Ἐκ τῶν δημιουργημάτων Του τούτων μανθάνομεν ἐπίσης ὅτι, ὁ Θεὸς εἶναι παντοδύναμος, πάνσοφος καὶ ὡς ὁ τῶν πάντων ποιητὴς θεωρεῖ τὰ πάντα καὶ γινώσκει αὐτὰ ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ των, ὅσα ἐν τῇ Φύσει καὶ ἐντὸς ἡμῶν συμβαίνουν. Τὰ ἔργα ἡμῶν, τοὺς λόγους καὶ αὐτὰς τὰς σκέψεις, «καρδίαν καὶ νεφροὺς ἐτάζων».[56] Ἡ δὲ δικαιοσύνη Του ὑπερέχει πάντα λόγον.[57] Μαρτυρεῖ τέλος τὴν θείαν Αὐτοῦ δύναμιν πᾶσαν, ὄχι τόσον ἡ τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς σύστασις..... ὅσον ἡ περὶ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ Οἰκονομία Του καὶ ἡ πρὸς τὸ ταπεινὸν καὶ ἀσθενὲς τοῦ ἀνθρώπου συγκατάβασίς Του.[58]

Παρ' ὅλα ταῦτα θὰ ἦτο ἀσέβεια, παρατηρεῖ ὁ Βασίλειος, ἐὰν τὰ ὀνόματα ταῦτα ἐξελαμβάνοντο ἐπὶ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν συνήθη χρῆσίν των.[59] Διότι ταῦτα καὶ τὰ λοιπὰ νοήματα ἡμῶν συναπτόμενα καὶ συνερχόμενα δὲν θὰ ἠδύναντο ποτὲ νὰ παραστήσουν κατ' οὐσίαν καὶ κατ' ἀξίαν τὸν Θεόν.[60]

Περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐπρέσβευεν ὁ φιλάνθρωπος πατήρ, ὅτι κατέχει οὗτος θέσιν ὑπέροχον μεταξὺ τῶν δημιουργημάτων τοῦ Θεοῦ, ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς συγκείμενος καὶ ἔχων φύσει ἀπὸ τῆς δημιουργίας

54 Τοῦ ἰδίου. Εἰς τὴν ἑξαήμερον. Ε Π 29, 16 γ.
55 Ἔνθ. ἀν.
56 Τοῦ ἰδίου ὁμιλία εἰς τὸν 32 ψαλμὸν 29, 344,
57 Τοῦ ἰδίου ὁμιλία εἰς τὸν 7 ψαλμὸν 29, 249 α.
58 Τοῦ ἰδίου ὁμιλία εἰς τὸν 44 ψαλμὸν 29, 400 β.
59 Τοῦ ἰδίου περὶ πίστεως 31, 684 β.
60 Ἔνθ' ἀνωτ.

του τὴν εἰκόνα τοῦ Δημιουργοῦ του, καὶ τὴν δύναμιν ἄρα τοῦ αὐτεξουσίου νὰ καταστῇ ὅμοιος Ἐκείνου.[61] Δὲν ἐπλάσθη ἐντούτοις ὅμοιος τοῦ Θεοῦ ἐξαρχῆς, καίτοι ἦτο δυνατὸν τοῦτο εἰς τὸν Θεόν, διότι οὐδ' ἓν παρ' Αὐτῷ ἀδυνατεῖ, ἀλλ' ἐδόθησαν εἰς αὐτὸν αἱ ἀπαραίτητοι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἱκανότητες, πνευματικαὶ καὶ ψυχικαὶ δυνάμεις, διὰ νὰ κριθῇ οὕτως ἄξιος τοῦ μισθοῦ, καὶ τύχῃ διὰ τῆς συνεργασίας τῆς Θείας Χάριτος τοῦ στεφάνου τῆς δόξης, διὰ τὸν ὁποῖον καὶ πρώρισται.[62] Οὕτω γίνεται θεὸς ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν ὁμοιότητα τοῦ ἰδιώματος (τῆς ἀρετῆς), καὶ ὄχι κατὰ τὴν ὁμοιότητα ἢ ταυτότητα τῆς οὐσίας του.[63] Δύναται νὰ ἀσκῇ τὴν ἀρετήν, ἐφ' ὅσον θέλει, ἢ νὰ ἐμπίπτῃ εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Διότι, δύο δυνάμεις ὑπάρχουν εἰς τὴν ψυχὴν ἡμῶν. Ἡ μὲν μία λογικὴ καὶ νοερά, ἡ ὁποία ἔχει ἐκ φύσεως τὴν κυριαρχίαν καὶ τὴν ἐξουσίαν, ἡ δὲ ἄλλη ἄλογος καὶ τῶν τυφλῶν παθῶν καὶ ἐπιθυμιῶν δύναμις, ἡ ὁποία ὅμως καὶ διὰ τοῦτο ὑπακούει καὶ ὀφείλει νὰ ὑποτάσσεται εἰς τὴν λογικὴν δύναμιν.[64]

Περὶ τοῦ κακοῦ ἐδίδασκεν ὅτι, δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν, τὸν ὅλως ἀγαθόν. Διότι, τὸ ἐναντίον οὐδέποτε προέρχεται ἐκ τοῦ ἐναντίου. Δὲν ἔχει δὲ ὑπόστασιν τὸ κακὸν ἰδίαν, ἀλλὰ γεννᾶται ὡς διάθεσις τῆς ψυχῆς ἐναντία πρὸς ἐκείνην τῆς ἀρετῆς. Τυγχάνει δηλαδή, ἄρνησις, στέρησις τοῦ καλοῦ τοῦ μόνου ὑπάρχοντος, τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ θελήματός του[65]. Ὅθεν καὶ «τὴν ψυχὴν τοίνυν ἐποίησεν ὁ Θεὸς οὐχὶ δι' ἁμαρτίαν· ἐκακώθη δὲ ἡ ψυχὴ παρατραπεῖσα τοῦ κατὰ φύσιν»[66]. Κακὸν δὲ τυγχάνει τὸ ἠθικὸν τοιοῦτον, ἡ ἁμαρτία τουτέστι καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς κακία καὶ ὄχι τὸ φυσικόν, ὡς ἡ ἀσθένεια, ἡ φθορά, τὸ γῆρας, ὁ θάνατος. Τὸ ὁποῖον ὡς ἀπὸ αὐτομάτου γινόμενον ἀκολουθεῖ τὸ ἠθικὸν κακόν, καταχρηστικῶς δὲ λέγεται κακόν. Τοῦτο, τὸ φυσικὸν κακόν, ἐπιτρέπει ὁ Θεὸς πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ἀνθρώπων, «πόρρωθεν τὸ περὶ ἕκαστον συμφέρον προβλεπόμενος· λιμοὶ δὲ καὶ αὐχμοὶ καὶ ἐπομβρίαι, κοιναί

---

[61] Ἐπιστολή του ΣΚς γ'. Ε Π. 32, 819 α καὶ κατὰ Εὐνομίου β Ε. Π. 29, 580 β, 665 αβ.

[62] Τοῦ ἰδίου ὁμιλία 30, 29 Δ 32, 33.

[63] Β Τατάκη Ἡ συμβολὴ τῆς Καπαδοκίας στὴ χριστιανικὴ σκέψη σελ. 87.

[64] Βασ. τοῦ Μεγάλου ὁμιλία «πρόσεχε σεαυτῷ».

[65] Βασ. τοῦ Μεγάλου. Ὁμιλία 2 εἰς τὴν ἑξαήμερον 29, 37.

[66] Τοῦ ἰδίου ὁμιλία «ὅτι οὐκ ἔστι αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεὸς» 31, 341 ΒC 344 ΑΒ.

τινες εἰσὶ πληγαὶ πόλεων καὶ Ἐθνῶν, τοῦ κακοῦ τὴν ἁμαρτίαν κολάζουσαι»[67]. «Ἀρχὴ δὲ καὶ ρίζα τῆς ἁμαρτίας τὸ ἐφ' ἡμῖν, τὸ αὐτεξούσιον»[68] κακῶς χρησιμοποιούμενον. «Ὡς γὰρ οὐδεὶς ἡμᾶς λόγος διδάσκει τὴν νόσον μισεῖν.... οὕτω καὶ τῇ ψυχῇ ἔστί τις ἀδίδακτος ἔκκλησις τοῦ κακοῦ. Κακὸν δὲ πᾶν ἀρρωστία τῆς ψυχῆς· ἡ δὲ ἀρετὴ λόγον ὑγείας ἐπέχει. Καλῶς γὰρ ὡρίσαντό τινες ὑγείαν εἶναι τὴν εὐστάθειαν τῶν κατὰ φύσιν ἐνεργειῶν. Ὃ καὶ ἐπὶ τῆς κατὰ ψυχῆς εὐεξίας εἰπών, οὐχ ἁμαρτήσει τοῦ πρέποντος»[69]. Δύναται δὲ ὁ ἄνθρωπος ἀγωνιζόμενος κατ' αὐτῆς συνεχῶς, νὰ καταστῇ ἄξιος τῆς δωρεᾶς καὶ δεκτικὸς τῆς Χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.[70] Ὀφείλει διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος νὰ μὴ προσκολλᾶται εἰς τὰ γήϊνα, τὰ ἁπλῶς χρήσιμα καὶ ὠφέλιμα διὰ τὴν παροῦσαν μόνον ζωήν. Νὰ καταπολεμᾷ τὸν ἐγωϊσμόν, τὸν φθόνον, τὴν μέθην, τὴν ἀπληστίαν καὶ πᾶσαν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ σώματος καὶ ἐκ τοῦ πνεύματος προερχομένην. Εἰς πλείστους τόπους καὶ τρόπους καὶ λόγους καὶ λογισμοὺς ἔχει στήσει ὁ Ἐχθρὸς κρυπτὰ βρόχια καὶ παγίδας.[71] Ταῦτα διασαλεύουν τὸν νοῦν, ἐξασθενοῦν τὴν θέλησιν, νοθεύουν τὸ συναίσθημα καὶ παραποιοῦν τοὺς πόθους του. Ὁπότε εὑρίσκουν καιρὸν κατατρώγουν τὴν ψυχὴν ὅπως ἡ σκουριὰ τὸν σίδηρον. Ὁ ἀγὼν εἶναι σκληρὸς διὰ τὸν ἄνθρωπον, καὶ δύσκολος. Ἀναλαμβάνων ὅμως τοῦτον ὁ ἄνθρωπος δὲν μένει ποτὲ μόνος. Ὁ Θεὸς τῆς ἀγάπης καὶ τῆς συγγνώμης προστρέχει καθὼς ὁ καλὸς πατήρ, καὶ χορηγεῖ διὰ πολλῶν τρόπων καὶ μέσων τὴν λύτρωσιν εἰς τοὺς δεχομένους τὴν θυσίαν τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ Του.[72] Διότι «ἀλλοτριωθέντες διὰ τῆς ἁμαρτίας, πάλιν εἰς τὴν οἰκειότητα ἀνεκλήθημεν τῷ αἵματι τοῦ Μονογενοῦς, ἐκ τῆς ἀτίμου δουλείας ἐξαιρεθέντες».

Ταῦτα καὶ περὶ τῆς βαθείας θρησκευτικότητος τοῦ Μεγάλου Πατρὸς καὶ περὶ ὅσων ὑπῆρξεν οὗτος διδάσκαλος μέγας ἐν ἔργοις καὶ λόγοις, καλὸς Ποιμήν, στῦλος τῆς Ὀρθοδοξίας, καὶ εἷς τῶν μεγάλων ἑρμηνευτῶν καὶ θεμελιωτῶν τῶν βασικῶν ἀληθειῶν τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως, ὑπὲρ τῶν ὁποίων ἠγωνίσθη, ὅσον ὀλίγοι καὶ ἔπαθεν.

---

[67] Ἔ. ἀ.
[68] ἔ. ἀ
[69] **Τοῦ ἰδίου ὁμιλία 29, 192 αβ. Ε. Π.**
[70] **Τοῦ ἰδίου ὁμιλία 14 περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος**
[71] **Τοῦ ἰδίου ὁμιλία «Πρόσεχε σεαυτῷ».**
[72] **Βασ τοῦ Μεγάλου. Ὁμιλία περὶ τῆς Θείας Χάριτος Ε. Π. 31, 224 α,**

7. Ἡ ἠθικότης του.

Ὁ ἄνθρωπος φέρων συγχρόνως σῶμα καὶ ψυχὴν δὲν εἶναι καθαρῶς φυσικόν, καθολοκληρίαν ὑλικὸν ὄν, ὅπως τὰ λοιπά. Ἡ ζωή του δὲν ὑπόκειται συνεπῶς εἰς τοὺς φυσικοὺς καὶ τοὺς βιολογικοὺς νόμους μόνον. Εἶναι συγχρόνως πνευματικὸν καὶ ἠθικὸν ὄν. Ἐπ' αὐτοῦ ἰσχύει καὶ ἕτερος νόμος. Διὰ τοῦτο αἱ πράξεις του δὲν εἶναι εἰς τὸ σύνολόν των ἀποτέλεσμα φυσικῆς ἀνάγκης ἢ τῶν ἐνστίκτων καὶ τῶν ὁρμῶν του. Ἀλλὰ πλεῖσται ἐξ αὐτῶν πράττονται μετ' ἀβιάστου σκέψεως καὶ ἐλευθέρας ἐκλογῆς. Δύναται ὅθεν νὰ ὑποτάσσῃ ἑαυτὸν ἐλευθέρως εἰς νόμους ὑψηλοτέρους τῶν φυσικῶν καὶ τῶν βιολογικῶν, εἰς τοὺς ὁποίους τὸ σῶμα του ὑπόκειται. Ἐπιδιώκει εἰς τὴν ζωήν του ἰδανικά, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀναπαύεται τὸ πνεῦμα καὶ εὑρίσκει τὴν γαλήνην ἡ ψυχή του, καὶ τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὰ βαθύτερα κίνητρα τῶν ἐκδηλώσεών του.

Καθὼς δὲ ἡ ἀναγκαστικὴ συμμόρφωσις τῆς ζωῆς πρὸς τοὺς φυσικοὺς καὶ τοὺς βιολογικοὺς νόμους ἀποτελεῖ διὰ τὰ ὑλικὰ ὄντα, τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα, τὴν φυσικότητα, οὕτω διὰ τὸν ἄνθρωπον ὁ πρὸς τὸν ἠθικὸν νόμον σύμμορφος καὶ μετ' ἀβιάστου σκέψεως καὶ ἐλευθέρας ἐκλογῆς βίος ἀποτελεῖ τὴν ἠθικότητα. Ἡ ἠθικότης, ἀνεξαρτήτως τῆς διαφορᾶς εἰς βαθμὸν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν, ἀποτελεῖ τὸ κοινὸν γνώρισμα τούτων. Διότι, «οὐ τὸ ἠναγκασμένον φίλον, ἀλλὰ τὸ ἐξ ἀρετῆς κατορθούμενον. Ἀρετὴ δὲ ἐκ προαιρέσεως, καὶ οὐκ ἐξ ἀνάγκης γίνεται. Προαίρεσις δὲ τῶν ἐφ' ἡμῶν ἤρτηται».[73]

Ἡ τελεία ἐν τούτοις μορφὴ τῆς ἠθικότητος τυγχάνει γνώρισμα τῆς μεγάλης Προσωπικότητος. Τοιαύτην ἀκριβῶς εὑρίσκομεν, ὡς ἦτο ἑπόμενον, εἰς τὸν Βασίλειον, ὁ ὁποῖος πλὴν τῶν ὅσων ἐλέχθησαν, παρουσιάζει ἀρετὰς καὶ ἦθος ἀνάλογον ἐκείνων καὶ τοῦ μεγάλου ὀνόματός του. Καθὼς δὲ ἡ βαθεῖα θρησκευτικότης του ἀποτελεῖ πηγαίαν ἐκδήλωσιν τῶν πεποιθήσεών του, οὕτω καὶ ἡ ἠθικότης του ἀποτελεῖ ἰσχυρὰν συνεχῆ λάμψιν καὶ ἀκτινοβολίαν σταθερὰν τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν του, τῶν ἰδανικῶν του καὶ τῆς ζωῆς του. Ἀμφότεραι δὲ δίδυμοι ἀδελφαί, φυσικοὶ καὶ γνήσιοι καρποὶ τῆς κατὰ Χριστὸν εὐσεβείας του. Τῆς ἀπολύτου πίστεώς του εἰς τὸν Θεόν, δημιουργόν, κυβερνήτην καὶ προνοητήν, ἀπόρροια εἶναι ἡ ἀγάπη του πρὸς Αὐτόν, ὡς ἱερὰ ὑποχρέωσις καὶ αὐθόρμητος ἐκδήλωσις τῆς πιστευούσης καὶ εὐγνωμονούσης ψυχῆς

---

[73] Βασ. τοῦ Μεγάλου. Ὁμιλία περὶ τῆς Θείας Χάριτος 31, 345. Ε. Π.

του.[74] Πόθος διακαὴς τῆς καρδίας του τὸ νὰ γνωρίσῃ τὸν Θεὸν καὶ νὰ ἐπιτύχῃ διὰ τῆς τελειώσεως τὴν πρὸς Αὐτὸν ὁμοίωσιν. Εὑρίσκεται διὰ τοῦτο ἐν ἐπικοινωνίᾳ πάντοτε μὲ τὸν Θεὸν διὰ τῆς προσευχῆς, τοῦ ἠθικοῦ βίου, τῶν κατ᾽ ἀρετὴν πράξεων καὶ τῶν ἀγαθοεργιῶν.[75] Αἰσθάνεται τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν συνδρομήν του ἐν παντὶ καὶ οὐδέποτε φοβεῖται διὰ τοῦτο. Τοὐναντίον, χαίρει πάσχων διὰ τὸ Ὄνομά Του, καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν διὰ τοῦ Υἱοῦ Του ἀποκαλυφθεισῶν ἐντολῶν Του.[76] Εἰς πᾶσαν τὴν πρᾶξιν του πέραν τῶν προσκαίρων διακρίνει πάντοτε τὴν μακαρίαν ζωὴν καὶ τὴν ἐλπίδα τῶν αἰωνίων.[77] Διὰ τοῦτο εἶναι πρόθυμος πρὸς εὐεργεσίαν πρὸς τοὺς φίλους, μαλακὸς πρὸς τοὺς ὑπ᾽ αὐτόν, ἀνεξίκακος πρὸς τοὺς θρασεῖς, φιλάνθρωπος πρὸς τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς ταπεινούς, παρήγορος πρὸς τοὺς πάσχοντας, γλυκὺς εἰς τὰς συνομιλίας, γελαστὸς εἰς τὰς ἀπαιτήσεις του, εὐκολοπλησίαστος πρὸς ὅλους. Ταῦτα δὲ διὰ τὴν εὐχαρίστησιν καὶ διὰ παραδειγματισμὸν τῶν ἄλλων. Διότι ἡ ἀρετὴ καὶ δὴ ἡ ἄσκησις αὐτῆς ἀποτελεῖ «τίμιον μὲν κτῆμα τῷ ἔχοντι, ἥδιστον δὲ θεαμάτων τοῖς ἐντυγχάνουσιν».[78] Παρέχει δωρεὰν τὴν ἐργασίαν πάντοτε καὶ ἀφιλοκερδῶς τὴν συνδρομήν. Ἡ δὲ εὐσπλαγχνία του ἀπεριόριστος. Τὰ αὐτὰ συναισθήματα ἀγάπης τρέφει πρὸς τοὺς εὐσεβεῖς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐχθρούς του. Λυπεῖται διὰ τὰς ἁμαρτωλὰς πράξεις ἢ τὴν ἐχθρικὴν πρὸς τὸ πρόσωπόν του διάθεσιν, καὶ παρορμᾷ ἕνα ἕκαστον διὰ τῶν συμβουλῶν του, διὰ τοῦ παραδείγματος τοῦ βίου του, καὶ τῆς ἐν γένει χριστιανικῆς καθ᾽ ὅλα συμπεριφορᾶς του, εἰς μετάνοιαν.[79] Τοῦ εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστος ἡ μνησικακία. Δὲν γνωρίζει τὴν ἁμαρτωλὸν ὀργήν. Ξένη πρὸς αὐτὸν ἡ φιλαργυρία καὶ ἡ πλεονεξία, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν πάθη ἀπίστων καὶ εἰδωλολατρῶν.[80] Κόσμημα ἐξαίρετον τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ζωῆς του ὅλης «τὸ θησαυροφυλάκιον τῶν ἀρετῶν, ἡ ταπεινοφροσύνη».[81] Τὴν ζῇ καὶ τὴν ζητᾷ ἀπὸ ὅλους καὶ μάλιστα τοὺς συνεργάτας του εὐσεβεῖς κληρικούς. «Οὕτω δίωξον τὴν ταπεινοφροσύνην ὡς ἐραστὴς αὐτῆς. Ἐρά-

---

74 Τοῦ ἰδίου Ὅροι κατὰ πλάτος 31, 908 C, Ε. Π

75 Τοῦ ἰδίου. Εἰς μάρτυρα Ἰουλιέτταν 31, 244 Ε. Π.

76 Τοῦ ἰδίου. Ἠθικοὶ ὅροι 63

77 Τοῦ ἰδίου. Ὅροι κατὰ πλάτος 3, 1197 D.

78 Τοῦ ἰδίου. Ἐπιστολὴ ΣΟΖ, 1013 β

79 Τοῦ ἰδίου Ἠθικοὶ ὅροι 52.

80 Κολασ. γ. 5.

81 Βασ. Μεγάλου, περὶ ταπεινοφρ. 31, 525.

σθητι αὐτῆς καὶ δοξάσει σε. Οὕτω καλῶς ἐπὶ δόξαν ὁδεύσεις τὴν ἀληθῆ, τὴν ἀγγέλοις, τὴν παρὰ Θεῷ».[82]

Ὅσον ἀφορᾶ τέλος, τὴν πρὸς τὸν ἑαυτόν του ἀγάπην, ἐπιδιώκει πάντοτε τὴν ἀρχαίαν καθαρότητα ὁμοιούμενος πρὸς τὸν Θεὸν τῶν ἐλπίδων του διὰ τῆς πίστεως, τῶν θεαρέστων ἔργων καὶ διὰ τῆς Χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡμέραν καθημέραν. Ἀνώτερος πάντοτε τοῦ σώματος, εἰς ὅσα φυσικῶς δυνατά, κύριος τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν ὁρμῶν του, οὐδέποτε ἀφήνει νὰ παραβλαβῇ ἀρετή τις ἢ ἀγαθὸν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸν σύνδεσμον καὶ τὰς ἐπιδράσεις των. Ἕτοιμος οὕτω ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν «διὰ τὸν ἐν τῷ μέλλοντι ἀγγελικὸν βίον».[83]

Τούτων ὅλων ἕνεκεν, ὁ Βασίλειος «Μικρὸν τοῖς ἀγγέλοις παραμιλλώμενος..... τὸ ἦθος ἐμβριθὴς καὶ μηδὲν γήϊνον ἔχων»,[84] «ἤθη κατακοσμῶν, νόμος εἰς πάντας καὶ κανὼν ἀρετῆς»[85] διδάσκει τοὺς πάντας «φιλοσοφία τε καὶ ἐπιστήμη καὶ χάριτι θείων λόγων», ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ παραδείγματος τηρῶν πρῶτος αὐτὸς τὰ διδασκόμενα. Ὁμιλεῖ οὗτος περὶ σωφρορσύνης καὶ ἐγκρατείας; Εἶναι ὁ πρῶτος σώφρων! Διότι γνωρίζει ὅτι «τοῖς ἐπιτηδεύμασιν ὁμοιοῦται ἡ ψυχὴ καὶ πρὸς ἃ πράττει τυποῦται καὶ πρὸς ταῦτα σχηματίζεται». Καὶ διὰ τοῦτο συμβουλεύει καθὼς καὶ ὁ ἴδιος ζῇ: «Ἔστω σοι καὶ σχῆμα καὶ ἱμάτιον, καὶ βάδισμα, καὶ καθέδρα, καὶ τροφῆς κατάστασις, καὶ στρωμνῆς παρασκευή, καὶ οἶκος, καὶ τὰ ἐν τῷ οἴκῳ σκεύη πάντα ἐντέλειαν ἠσκημένα· καὶ λόγος καὶ ᾠδή, καὶ ἡ τοῦ πλησίον ἔντευξις καὶ ταῦτα πρὸς μετριότητα ἢ πρὸς ὄγκον ὁράτω»[86].

Φέρει δὲ πράγματι πλουσίους καὶ εὐχύμους καρποὺς ἡ διδασκαλία του. Ὑπάρχει τύπος ζῶν ὁ ἴδιος τῆς ἐγκρατείας καὶ κρατὴρ τῆς σωφροσύνης καὶ πατὴρ τῆς ἀγαθοεργίας! Προτρέπει εἰς ἀγαθοεργίαν καὶ φιλανθρωπίαν ἐπιτυχῶς καὶ ἐπεγείρει τὸν λαὸν εἰς ἔργα θεάρεστα. Ὅλος ὁ βίος του ταύτην καὶ ἐκείνην ἐπιδεικνύει! Λαλοῦν ἀκαταπαύστως τὰ ἅγια χείλη του τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πραότητα ὑμνοῦν. Εἰκὼν πραότητος ὁ αὐτός, καὶ ὀσμὴν χριστιανικῆς ἀγάπης ἀποπνέουν πᾶσαι αἱ ἐκδηλώσεις τῆς ψυχῆς του! Ἐπιείκειαν καὶ συγκατάβασιν ἐκφράζουν αἱ σχέσεις καὶ ἡ συμπεριφορά του! Κύριος ἑαυτοῦ, ψύχραι-

[82] Τοῦ ἰδίου. Περὶ ταπεινοφρ. 31. 540 α.
[83] Τοῦ ἰδίου. Περὶ τοῦ Ἁγίου Πν. 32, 109 καὶ Ἠθικοὶ ὅροι.
[84] Μηνιαῖον Ἰανουαρίου
[85] Γρηγ. Ναζ. ἐπιτάφιος εἰς Βασ.
[86] Τοῦ Μεγ. Περὶ ταπειν. Ε. Π. 31, 537 β.

μος καὶ νηφάλιος εἰς τὰς πλέον κρισίμους στιγμὰς καὶ αὐτῶν τῶν ἐναντίον του ἐχθρικῶν ἐκδηλώσεων.[87] «Ὅταν δὲ καὶ περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως ὁ λόγος, τότε ἵσταται ὁ Ἱεροφάντης «στύλος οὐρανομήκης τῆς εὐσεβείας, τῶν αἱρετιζόντων ἡ κατάπτωσις καὶ τῶν πιστῶν ὁ ἑδρασμός».[88] Ἕνα τέλος, πᾶσα προσπάθειά του ἔχει σκοπόν: Νὰ ταὐτίση τὴν χριστιανικὴν ἀλήθειαν μὲ τὴν ζωήν,[89] νὰ λάμψη οὕτω καὶ αὐτὸς καὶ οἱ πάντες μαζί του, ὡς τὸ Φῶς καὶ νὰ δοξασθῇ ὁ Πατὴρ ὁ Οὐράνιος.[90] Πρὸς αὐτὴν τὴν ἐντολήν, τὸν πόθον καὶ τὴν ζωὴν κατευθύνεται διαρκῶς, καὶ ὁδηγεῖ, καὶ ἀνέρχεται, καὶ ἀναβιβάζει. Πρὸς τὴν χριστιανικὴν τελειότητα πνεύματος καὶ ψυχῆς, ἔργων καὶ βίου....

Διὰ τῆς διδασκαλίας, τῶν ἔργων καὶ τοῦ βίου του ὁ Βασίλειος, ὁ σεπτὸς οὗτος Ἱεράρχης, ἀναβιβάζει ἑαυτὸν καὶ τὸ ποίμνιόν του ἐκεῖ ὅπου οὐδ' ἐφαντάζοντο οἱ μέχρι τότε τοὐλάχιστον, κατὰ Κόσμον σοφοί. Αὐτὸς δὲ καταλαμβάνει ἐπαξίως εἰς τὴν συνείδησιν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ θέσιν «ἐπὶ τῆς καθέδρας τῶν Ἀποστόλων, τῆς χορείας τῶν ἀθλοφόρων, Χριστοῦ Πατριαρχῶν Σκηνῆς, τῆς χορείας τῶν Προφητῶν, καὶ τῶν δικαίων τρυφῆς», δι' ὅσας κατέχει «πάντων τῶν ἁγίων τὰς ἀρετάς.... σὺν αὐτοῖς αὐλιζόμενος... Μωϋσέως τὸ πρᾶον, Ἠλιοὺ τὸν ζῆλον, Πέτρου τὴν ὁμολογίαν, Ἰωάννου τὴν θεολογίαν» καὶ διότι καθ' ὅλον τὸν βίον του, «ὡς ὁ Παῦλος ἐκβοῶν οὐκ ἐπαύσατο. Τὶς ἀσθενεῖ καὶ οὐκ ἀσθενῶ; Τὶς σκανδαλίζεται καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;»[91].

Αὐτὸς καὶ κατὰ τὴν ἠθικότητά του ὁ Βασίλειος. Φῶς. Φάρος ἀπαστράπτων, ἐκ τοῦ Ἡλίου τῆς δικαιοσύνης φωτιζόμενος. Ὁδηγὸς ἀσφαλὴς εἰς λιμένα ἁγιωσύνης. Ἐὰν δὲ ὡς ἔξοχος νοῦς διεγείρει θαυμασμὸν πρὸς τὸ πρόσωπόν του τῶν συγχρόνων του καὶ τῶν μεταγενεστέρων, ὡς χαρακτὴρ ἀσφαλίζει δι' ἑαυτὸν αἰώνιον τὸν σεβασμόν.

(Συνεχίζεται).

---

[87] Β. Τατάκη. Ἡ συμβολὴ τῆς Καπαδοκίας στὴ χριστιανικὴ σκέψη σελ. 73.

[88] Μηνιαῖον Ἰανουαρίου.

[89] Β. Τατάκη Ἡ συμβολή . . . σελ. 75.

[90] Ματθαίου Ε΄. 16.

[91] Β΄. Κορ. 11, 30.

Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟ-ΗΘΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΣΑ ΑΝΟΡΘΩΣΕΩΣ

« Ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει εἶδε φῶς μέγα . . . »
(Ματθ. δ΄ 16)

Ὑπὸ ΣΑΒΒΑ ΝΑΝΑΚΟΥ
Καθηγητοῦ Ἀνωτ. Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς Θεσ)νίκης

Ὅταν πρὸ δύο χιλιάδων περίπου ἐτῶν εἰς μίαν μικρὰν πόλιν τῆς Ἰουδαίας, τὴν Βηθλεέμ, ἐγεννᾶτο ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὡς ὁ τελευταῖος τῶν ἀνθρώπων ἐντὸς ἑνὸς σπηλαίου, ὁ κόσμος ἀπὸ θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς ἐπόψεως εὑρίσκετο εἰς τὴν ἐσχάτην ἐξαχρείωσιν. Ὡμοίαζε πρὸς ὁδοιπόρον, ὅστις ἐν καιρῷ σκοτεινῆς νυκτὸς καὶ ὑπὸ καταρρακτώδη βροχὴν βαδίζων, εὑρέθη αἴφνης νὰ ἔχῃ τὸν ἕνα του πόδα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ τὸν ἄλλον ἕτοιμον νὰ ριφθῇ εἰς βαθὺν καὶ ἀπότομον κρημνόν.

Βαθὺ πνευματικὸν σκότος ἐβασίλευεν εἰς ὅλην τὴν γῆν.

Ἡ πλάνη καὶ ἡ εἰδωλολατρεία ἐκυριάρχει μεταξὺ ὅλων τῶν λαῶν, μηδὲ αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων ἐξαιρουμένων. Μόνον ὁ Ἑβραϊκὸς λαὸς ἐκράτει, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐσβεσμένην, τὴν λαμπάδα τῆς Μονοθεΐας. Ἡ δουλεία κατεῖχε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας. Εἰς τὴν Ἀττικὴν π.χ. ὑπῆρχον 300.000 δοῦλοι ἔναντι 40.000 ἐλευθέρων. Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐκ τῶν 600.000 οἱ ἡμίσεις ἦσαν δοῦλοι καὶ εἰς τὴν Ρώμην ἐπὶ κατοίκων 1.500.000 τὰ δύο τρίτα ἦσαν δοῦλοι. Ἡ γυνὴ εἶχεν ἐκπέσει εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ὥστε νὰ θεωρῆται πρᾶγμα (=RES) καὶ νὰ χρησιμεύῃ ὡς ὄργανον τῶν ὀρέξεων καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν τοῦ ἀνδρός. Εἰς τὰ τέκνα οὐδεμία σημασία ἐδίδετο, ἀλλὰ πολλάκις ἐρρίπτοντο εἰς τοὺς δρόμους καὶ ἀφίνοντο εἰς τὴν διάθεσιν τῶν θηρίων τῆς νυκτός. Ἄλλοτε ἐπετῶντο εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ ἄλλοτε ἐρρίπτοντο εἰς πεπυρακτωμένα ξόανα τοῦ Μολὸχ καὶ τοῦ Βάαλ, διὰ νὰ ἱκανοποιήσουν τὰ αἱμοβόρα ἔνστικτα τῶν ἀνυπάρκτων ἐκείνων τεράτων. Ἡ ἀδικία ἔδερνε τοὺς λαοὺς «Homo homini lupus» (=ἄνθρωπος διὰ τὸν ἄνθρωπον λύκος) καὶ ἡ ἀνη-

θικότης ἐλατρεύετο ὡς θεότης εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Ἀφροδίτης. «Πικρῆς σκλαβιᾶς ψηλαφητὸ σκοτάδι», ὅπως θὰ ἔλεγεν ὁ ποιητής.

Αἴφνης ἡ ὁδοιπόρος ταλαίπωρος ἀνθρωπότης, ἡ ὁποία ἦτο ἕτοιμος νὰ κρημνισθῇ εἰς τὸ κενόν, ἐσώθη ἀπὸ τὴν λάμψιν μιᾶς ἀστραπῆς, ἥτις ἀκριβῶς τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐπέλαμψεν.

Ἐντὸς τοῦ πνευματικοῦ ἐκείνου σκότους ἐγεννήθη τὸ Φῶς «ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον» (Ἰωάν. α΄ 9). Ἐγεννήθη Ἐκεῖνος διὰ τὸν ὁποῖον οἱ ἄγγελοι ἔψαλλον: «Δόξα ἐν Ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις Εὐδοκία» (Λουκ β΄ 14). Ἐκεῖνος, ὅστις ἐκάλει τὰ πλήθη πρὸς ἑαυτὸν λέγων: «Δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς (Ματ. ια΄ 28). Οὕτως «Ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει εἶδε φῶς μέγα, καὶ τοῖς καθημένοις ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς» (Ματθ. δ΄ 46), ὅπως προεῖπεν 800 περίπου ἔτη π.Χ. καὶ ὁ Προφήτης Ἠσαΐας (θ΄ 1). 1962 ἔτη παρῆλθον ἔκτοτε καὶ ἡ σύγχρονος κοινωνία κινδυνεύει νὰ πέσῃ ὑπερμεσοῦντος τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος εἰς τοιαύτην ἠθικὴν καὶ θρησκευτικὴν κατάπτωσιν, εἰς οἵαν εὑρίσκοντο οἱ προχριστιανικοὶ λαοί.

Διατὶ ἆραγε ὁ Χριστιανισμός, ὅστις διαρκῶς βαίνει προοδεύων καὶ ἐπικρατῶν, ἔστω καὶ κατὰ τεθλασμένην γραμμήν, σήμερον νὰ εὑρίσκηται εἰς τοιαύτην καμπήν; Μήπως ἐχρεοκόπησεν, ὅπως λέγουν οἱ ἄπιστοι καὶ οἱ ἐχθροὶ τῆς πίστεώς μας; Ἄπαγε! Ἡ θρησκεία τοῦ Ἐσταυρωμένου δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ χρεωκοπήσῃ οὐδὲ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ νὰ πέσῃ. «Καὶ πῦλαι Ἅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς». (Ματθ. ιστ΄ 18).

Ἂν δὲν ἐπεκράτησεν ὁ Χριστιανισμὸς μέχρι σήμερον καθ' ὅλην τὴν γραμμήν, ἂν δὲν βασιλεύει «ἐπὶ γῆς Εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις Εὐδοκία» καὶ ἂν ἡ κουρασμένη ἀνθρωπότης δὲν ἠσθάνθη τὰ πλευρά της ἥσυχα καὶ δὲν εὗρε τὴν ἀνάπαυσιν καὶ τὴν εὐτυχίαν, εὐθύνεται ἐξ ὁλοκλήρου αὐτή. Διότι οὐδέποτε τὰ τέκνα τῆς γῆς ἐν τῷ συνόλῳ ἠθέλησαν νὰ γνωρίσουν τὸν Χριστὸν καὶ νὰ καταστῇ Οὗτος καὶ δι' αὐτοὺς προσωπικὸς φίλος καὶ σωτήρ.

Α΄. ΠΟΙΑ ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗΣ ΚΡΙΣΕΩΣ

Πολλὰ εἶναι τὰ αἴτια ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ὡδήγησαν τὸν ἄνθρωπον τοῦ Κ΄ αἰῶνος καὶ τὴν σύγχρονον ἐν γένει κοινωνίαν εἰς τοιαύτην θρησκευτικὴν ἀκαταστασίαν καὶ εἰς τοιαύτην ἠθικὴν κρίσιν. Ὁ-

λα ὅμως ταῦτα ρίζαν ἔχουν τὸν ἑαυτόν μας «τὴν ἐν ἡμῖν οἰκοῦσαν ἁμαρτίαν».

Τοῦτο ἀκριβῶς τονίζει, ὁ ἱερὸς Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος εἰς τὸ ΙΕ΄ Κεφάλαιον τοῦ Εὐαγγελίου του. «.... τὰ δὲ ἐκπορευόμενα ἐκ τοῦ στόματος ἐκ τῆς καρδίας ἐξέρχονται κἀκεῖνα κινεῖ τὸν ἄνθρωπον. Ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοὶ πονηροί, φόνοι, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, κλοπαί, ψευδομαρτυρίαι, βλασφημίαι. Ταῦτα ἐστὶ τὰ κινοῦντα τὸν ἄνθρωπον» (Ματθ. ιε΄ 18 - 20).

Ἡ ἁμαρτία λοιπὸν καὶ τὸ ἠθικὸν κακὸν εἶναι ἡ αἰτία τῆς δυστυχίας τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου. Ἡ ἁμαρτία εἶναι καὶ ἡ αἰτία τῆς συγχρόνου ἀθλιότητος καὶ κακοδαιμονίας τῆς σημερινῆς κοινωνίας, καὶ μάλιστα 1) ὡς ἀδιαφορία καὶ ὡς ἀμέλεια, 2) ὡς ὀλιγοπιστία καὶ ἀδικία 3) ὡς κατάπτωσις ἠθικὴ καὶ τέλος 4) ὡς χαλάρωσις τῶν σχέσεων ἡμῶν πρὸς τὸν Χριστόν.

1. Ἡ ἀδιαφορία καὶ ἡ ἀμέλεια.

α) Ἐνῷ οἱ ἄνθρωποι σήμερον δι' ὅλα τὰ ζητήματα ἐνδιαφέρονται καὶ προσπαθοῦν νὰ λύσουν αὐτά, ἐνῷ ἀγωνίζονται διὰ τὸ πολυθρύλητον οἰκονομικὸν πρόβλημα καὶ τόσα ἐγκεφαλικὰ κύτταρα καταναλίσκουν, ἐνῷ σοβαρῶς τοὺς ἀπασχολεῖ ἡ Πολιτικὴ καὶ ἡ Κοινωνιολογία, καὶ ὥρας ὁλοκλήρους ἀφιερώνουν εἰς ἀτέρμονας συζητήσεις φθάνοντες μέχρι φιλονικείας καὶ διαμάχης πολλάκις μεταξύ των, ἐνῷ διὰ τὰς ἐργασίας των, τὸ ἐπάγγελμά των, τὰ κτήματά των καὶ τὰ ζῶα των ἀκόμη ἀπασχολοῦνται σοβαρῶς, διὰ ζητήματα, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ἡ ἀτομική, ἡ οἰκογενειακὴ καὶ ἡ κοινωνικὴ εὐτυχία, οὐδόλως ἐνδιαφέρονται. Εἶναι τελείως ἀδιάφοροι... Δὲν θέλουν νὰ ἀκούσουν περὶ τῶν ζητημάτων τούτων...

Ἐντεῦθεν οὔτε ἐκκλησιάζονται, εἰ μὴ μόνον κατ' ἀνάγκην εἰς καμμίαν δοξολογίαν, εἰς κανένα γάμον, ἢ καμμίαν κηδείαν κ.λ.π. οὔτε ἐξομολογοῦνται, οὔτε μεταλαμβάνουν ποτέ, οὐδὲ μὲ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τοὺς ἱερεῖς ἔχουν καμμίαν στενωτέραν ἐπαφήν.

Πῶς λοιπὸν τότε εἶναι δυνατὸν μία τοιαύτη ψυχρὰ καὶ ἀδιάφορος κοινωνία ἀπέναντι τῆς θρησκείας καὶ ἀπέναντι τῆς ἠθικῆς νὰ ζῇ εὐτυχισμένη καὶ νὰ μὴ κακοδαιμονῇ; Πῶς εἶναι δυνατὸν ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι δὲν λαμβάνουν ὑπ' ὄψει τοὺς ἠθικοὺς Νόμους, ἀλλὰ ζοῦν καὶ αὐτοὶ καὶ τὰ τέκνα των μακρὰν τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς, νὰ ἰδοῦν καλυτέρας ἡμέρας;

Εἰμποροῦν ποτέ, ὅσοι ἀδιαφοροῦν διὰ τὴν ὑγείαν των καὶ δὲν λαμβάνουν τὰ στοιχειώδη μέτρα τῆς ὑγιεινῆς, νὰ εἶναι ὑγιεῖς; Ἀσφαλῶς ὄχι. Τὸ ἴδιον ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ἀδιαφορίαν τῶν πολλῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀναγνωρίζουν καμμίαν δύναμιν εἰς τὴν θρησκείαν καὶ τὴν ἠθικήν.

Τὸ ἴδιον συμβαίνει τώρα καὶ μὲ τὴν τάξιν τῶν ἀμελῶν χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν ἀντίρρησιν, ὅτι ἡ Θρησκεία, ἡ Χριστιανικὴ Ἠθική, ἡ Ἐκκλησία, τὸ Κήρυγμα, τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα κ.λ.π. ὠφελοῦν πολὺ καὶ ὁδηγοῦν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῶν προβλημάτων του καὶ εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς εὐτυχίας. Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως ἀμελοῦν. Ἐνῷ ὁ κώδων τῆς Ἐκκλησίας τοὺς καλεῖ, αὐτοὶ δὲν μεταβαίνουν εἰς τὴν Θείαν Λειτουργίαν, ὄχι ἀπὸ ἀδιαφορίαν καὶ ψυχρότητα, ἀλλὰ βαρύνονται, δὲν δίνουν τόσην σημασίαν, ὅση χρειάζεται. Καθ' ὃν χρόνον γίνεται κήρυγμα ἢ μία σύναξις καὶ καλέσεις τοὺς ἀμελεῖς, θὰ σοῦ εἴπουν «Δὲν βαρυέσαι, τὰ ξέρουμε αὐτά, ἄλλη φορὰ ἐρχόμεθα τώρα ἔχουμε ἄλλες δουλειές»!

Ἐνῷ γνωρίζουν, ὅτι γίνεται Ἐξομολόγησις καὶ ἐνῷ συναισθάνονται, ὅτι καὶ αὐτοὶ εἶναι ἔνοχοι, ἐν τούτοις ἀμελοῦν, ἀναβάλλουν καὶ ὅλο ἀναβάλλουν. Γνωρίζουν τὴν ἀξίαν τῆς Ἠθικῆς, ἐν τούτοις οὔτε οἱ ἴδιοι οὔτε εἰς τὰς συζύγους των, οὔτε εἰς τὰ παιδιά των φροντίζουν νὰ ἐφαρμόζηται ἡ Ἠθική, καὶ ἂν μάθουν κάτι εἰς βάρος τῆς οἰκογενείας των δὲν λαμβάνουν μέτρα ἀλλὰ ἀμελοῦν. «Δὲ βαρυέσαι, παιδιὰ εἶναι! Θέλουν καὶ νὰ γλεντήσουν!» Δὲν εἶναι ἐναντίον τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων, ἐν τούτοις δὲν εἶπαν ποτὲ εἰς τὰ παιδιά των νὰ πηγαίνουν εἰς τὸ Σχολεῖον αὐτὸ τοῦ Χριστοῦ.

2. *Ἡ ὀλιγοπιστία καὶ ἡ ἀδικία.*

Ἄλλο αἴτιον τὸ ὁποῖον ἔφερεν ἡμᾶς εἰς τοιοῦτον ἠθικὸν κατάντημα εἶναι ἡ ὀλιγοπιστία πολλῶν ἀνθρώπων. Οὗτοι γνωρίζουν καλῶς τὴν εὐεργετικὴν δύναμιν τῆς Πίστεως καὶ τῆς Χριστιανικῆς Ἠθικῆς. Ἐν τούτοις ὅμως, ὅταν εὑρεθοῦν ἐν μέσῳ κινδύνων καὶ συμφορῶν τοῦ βίου, ὅταν οἰκονομικῶς πέσουν ἔξω, ὅταν ἡ ὑγεία των κλονισθῇ, ὅταν εἰς τὴν οἰκογένειάν των βλέπουν σύννεφα πυκνὰ νὰ τὴν ἀπειλοῦν, τότε ὀλιγοπιστοῦν, κλονίζονται ἀμφιβάλλουν καὶ ἐξάγουν κραυγὰς ἀπελπισίας, καθὼς ἀκριβῶς ὁ Ἀπόστολος Πέτρος, ὅταν εὑρέθη βυθιζόμενος ἐντὸς τῶν κυμάτων καὶ ἤρχισε νὰ φωνάζῃ «Κύριε σῶσον με» (Ματθ. ιε' 30).

Πόσον διαφορετικὰ θὰ ἦσαν τὰ πράγματα καὶ πόσα θὰ ἐκέρδιζεν ἡ ἀνθρωπότης, ἂν δὲν ἦτο ὀλιγόπιστος ἀλλὰ πιστή! Εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς θὰ ἤμεθα τότε νικηταί. Τοῦτο ἀκριβῶς διαβεβαιώνει ὁ Εὐαγγελιστής, ὅταν λέγῃ: «Αὕτη ἐστὶν ἡ νίκη ἡ νικήσασα τὸν κόσμον, ἡ πίστις ἡμῶν» (Α΄ Ἰωάν. ε΄, 4).

Οἱ ὀλιγόπιστοι καὶ οἱ δειλοὶ εἶναι ἀνάξιοι. Θὰ ριφθοῦν ὡρισμένως εἰς τὴν λίμνην τὴν καιομένην μὲ πῦρ καὶ θεῖον, ὅπως γράφει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης εἰς τὴν Ἀποκάλυψίν του: «Τοῖς δὲ δειλοῖς καὶ ἀπίστοις καὶ ἐβδελυγμένοις καὶ φονεῦσι καὶ πόρνοις καὶ φαρμακοῖς καὶ εἰδωλολάτραις καὶ πᾶσι τοῖς ψευδέσι τὸ μέρος αὐτῶν ἐν τῇ λίμνῃ τῇ καιομένῃ πυρὶ καὶ θείῳ, ὅ ἐστιν ὁ θάνατος ὁ δεύτερος» (Ἀποκ. κα΄ 8).

Ἂν ὅμως ἡ ἀδιαφορία, ἡ ἀμέλεια καὶ ἡ ὀλιγοπιστία εἶναι αἴτια τῆς σημερινῆς θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς καταπτώσεως, πολὺ περισσότερον μεγαλύτερον αἴτιον εἶναι ἡ ἀδικία, καθ' ὅλον αὐτῆς τὸ βάθος καὶ τὸ πλάτος.

Ὦ ἀδελφοί μου! «Τὶς δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου πηγὴν δακρύων;», ἵνα κατὰ τὸν Προφήτην εἴπω (Ἱερ. θ΄ 1), διὰ νὰ κλαύσω ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς σημερινῆς ἀδικίας, ἥτις δυστυχῶς ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον βασιλεύει;

Ποῦ εἶσαι Μεγαλοφωνότατε Ἡσαΐα, διὰ νὰ φωνάξῃς διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν πρὸς τὰ τέκνα τοῦ Κ΄ αἰῶνος: «Δικαιοσύνην μάθετε οἱ ἐνοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς»! (Ἡσαΐου κστ΄ 9).

Θὰ ἐχαρακτηριζόμην ἴσως ὡς ἀπαισιόδοξος καὶ ὑπερβολικός, ἂν ἔλεγον, ὅτι εἶναι τόσον ἐξηπλωμένη ἡ ἀδικία τῶν ἀνθρώπων, ὥστε δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος, ὅστις ἑκουσίως ἢ ἀκουσίως νὰ μὴ ἀδικῇ τὸν ἄλλον. Δικαίως δὲ πρὸ ἐτῶν ἔλεγεν Ἱεροκήρυξ τῶν Ἀθηνῶν, ὅτι «ὅλοι ἔμαθαν εἰς ὅλα τὰ πρόσωπα τοῦ ἑνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ νὰ κλίνουν τὸ ρῆμα «κλέπτω» ἐν τῇ πράξει. Κλέπτουν τὰ παιδιά, κλέπτουν οἱ μικροί, κλέπτουν καὶ οἱ μεγάλοι. Ἁρπάζουν οἱ λησταὶ τῶν ὀρέων, ἁρπάζουν ὅμως καὶ οἱ λησταὶ τῶν πόλεων, οἱ γαντοφορεμένοι καὶ φρακοφόροι ἐντιμώτατοι».

Τὸ ὑλιστικὸν δόγμα «ἅρπαξε νὰ φᾶς καὶ κλέψε νἄχῃς» ἐτέθη πρὸ πολλοῦ εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν.

Ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ ἀδικία καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις ὤξυνε τὰ πνεύματα τόσον πολύ, ὥστε νὰ γεννηθῇ τὸ κόκκινον θηρίον τοῦ Κομμουνισμοῦ, τὸ ὁποῖον ἐλικνίσθη εἰς τὴν Γαλλίαν, διῆλθε διὰ τῆς Ἱσπανίας, διὰ νὰ

γίνῃ εἰς τὴν Ρωσίαν πολυκέφαλος Λερναία Ὕδρα, ἡ ὁποία ἐπὶ δεκαετηρίδας τώρα ζητεῖ νὰ τὴν προσκυνήσουν ὅλα τὰ Ἔθνη. Ὅλοι μας λοιπόν, ἐὰν ἐξακολουθῶμεν νὰ ἀδικῶμεν τοὺς ἄλλους, ἔστω καὶ ἀσυναισθήτως κατακρατοῦντες τὸ δίκαιον αὐτῶν μὴ προσφέροντες τὴν πρέπουσαν ἐργασίαν καὶ μὴ ἀμείβοντες ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι μᾶς ἐργάζονται σωματικῶς καὶ πνευματικῶς, ἀναμφιβόλως εἴμεθα ἔνοχοι καὶ ὑπεύθυνοι ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς κοινωνίας, εἰς τὴν ὁποίαν ζῶμεν.

Διότι ἡ ἀδικία γεννᾷ τὸν φθόνον καὶ τὴν ἐκδίκησιν, τὰ ὁποῖα δημιουργοῦν τὴν πάλην τῶν τάξεων καὶ ὁδηγοῦν εἰς ἀπεργίας, ἐσωτερικὰς ἐπαναστάσεις καὶ ἐμφυλίους πολέμους.

3. Ἡ ἠθικὴ κατάπτωσις.

Ἐπὶ πλέον ἄλλο αἴτιον τῆς σημερινῆς κρίσεως εἶναι ἡ ἠθικὴ κατάπτωσις καὶ ἡ ἠθικὴ κρίσις τῆς ἐποχῆς μας. Οἱ δύο τελευταῖοι ἀπαισίας μνήμης παγκόσμιοι πόλεμοι, ἐκτὸς τῶν ἄλλων κακῶν, ὡδήγησαν τὴν σύγχρονον γενεὰν εἰς τὸν ἐκφυλισμὸν καὶ τὴν ἠθικὴν κατάπτωσιν. Αἱ λέξεις ἁγνότης, παρθενία, ἠθικότης ἔχασαν δυστυχῶς τὴν ἀξίαν των κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Κατὰ τρόπον ἐντελῶς ἀσύστολον διαπράττονται σήμερον αἴσχη καὶ ὄργια, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κατενομάσωμεν ἐνταῦθα.

Σήμερον δὲν ὑπάρχει ἠθικὴ ζωή, εἰμὴ εἰς πολὺ μικρὰν κλίμακα. Ὁ τελευταῖος ἀπαισίας μνήμης Β΄ παγκόσμιος πόλεμος καὶ πρὸ παντὸς ὁ Κομμουνισμὸς μὲ τὸ σύνθημά του «Κάτω ἡ παρθενία» ἐδημιούργησεν ἠθικὰ ἐρείπια τεραστίων διαστάσεων, τὰ ὁποῖα δυστυχῶς δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἐξέλιπον τελείως. Κατὰ δεκάδας ὄχι μόνον οἱ νέοι, ἀλλὰ καὶ αἱ νέαι ἐπισκέπτονται τοὺς εἰδικοὺς ἰατρούς, τελευταῖα μάλιστα κατακλύζουν τὰς γυναικολογικὰς κλινικάς, διὰ νὰ ἐξαλείψουν τὸ ὄνειδος τῆς παρανομίας, συγχρόνως δὲ γίνονται αὐταὶ μετὰ τῶν ἰατρῶν ἐγκληματίαι. Ναὶ ἐγκληματίαι! Διότι καθένας ἀπὸ αὐτούς, ὅπως ἔγραφε κάποιος ἱεροκήρυξ, ἔστω καὶ μὲ κάποιαν δόσιν ὑπερβολῆς, «ἔχει σφάξει 30, 50, 70, 100 ἴσως παιδιὰ Ἑλλήνων. Ὢ! τὸν δολοφόνον, τὰ ἐξώντωσε μόλις ἤρχισαν τὰ πρῶτα σκιρτήματα μέσα εἰς τὰς κοιλίας τῶν μητέρων των. Τὰ ἐξώντωσε μὲ τὰς ἀπαισίας ἐκτρώσεις... μὲ τοὺς φόνους αὐτοὺς ἔχει πλουτίσει, ἠγόρασε μέγαρα καὶ πολυκατοικίας καὶ ζῇ ἐν πάσῃ χλιδῇ καὶ ἀνέσει».

«Καὶ δὲν ἀποκλείεται, ὁ μέγας αὐτὸς ἐγκληματίας τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδος νὰ εἶναι - συνεχίζει - ἐπίλεκτον μέλος πατριωτικοῦ συλλόγου,

νὰ ἐξεφώνει πυρίνους λόγους ἐναντίον τῶν συμμοριτῶν καὶ νὰ ζωγραφίζῃ μὲ τὰ ζωηρότερα χρώματα τὸ ἔγκλημα τοῦ παιδομαζώματος» (βλπ. Ἀρχιμ. Αὐγ. Καντιώτου, Ἐκ τοῦ Ἀνεσπέρου Φωτός, Βόλος 1950, σελ. 61).

Ὁ ἐκφυλισμὸς προὐχώρησεν εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ὥστε καὶ αὐτὴ ἡ ἄλλοτε ἁγνή, ἁγνοτάτη Ἑλληνικὴ ὕπαιθρος, ἡ ὁποία ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ ἐφύλαττε τὴν ἁγνότητά της, σήμερον νὰ παρουσιάζῃ ἠθικὰ φέρετρα, τὰ ὁποῖα εἰς τοὺς τάφους ὁδηγοῦν οἱ δαίμονες.

Μὲ Σόδομα καὶ Γόμορα καὶ νέαν Βαβυλῶνα παρομοιάζουν τὴν σημερινὴν κοινωνίαν, καὶ τοῦτο διότι τὸν Ἱπποκράτη ἀντικατέστησεν ὁ Φρόϋντ, τὸν Πλάτωνα ὁ Νίτσε, τὸν Ἀριστοτέλη ὁ Δαρβῖνος, τὸν Παῦλον ὁ Μάρξ (πρβλ. Φυλλάδιον: Ζήσωμεν σωφρόνως, ἔκδ. περιοδ. Χριστ. Στρατιώτης, Βόλος 1948, σελ. 3).

Οἱ «ἰνστρούχτορες» τῶν τελευταίων ἐτῶν εἶπαν εἰς τὰς συγκεντρώσεις τῆς νεολαίας μας, καὶ τὶ δὲν εἶπαν! «Εἶπαν ὅτι ὁ νέος καὶ ἡ νέα εἶναι καιρὸς νὰ σπάσουν τὶς βαρυὲς ἁλυσσίδες τῆς πατρικῆς ἐξουσίας καὶ νὰ γίνουν ἐλεύθερες προσωπικότητες. Δὲν θὰ ζοῦν πιὰ οἱ νέοι καὶ οἱ νέες ὡς σκλάβοι. Θὰ χαίρουνται τὴ ζωή, θὰ γλεντοῦν τὰ νειᾶτα τους. Θὰ κάμουν ὅ,τι θέλουν μακρὰν ἀπὸ προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίας. Ζήτω ἡ ἐλεύθερη γυναῖκα. Ζήτω ὁ ἐλεύθερος ἔρωτας. Ζήτω ἡ νέα ζωὴ ποὺ ὑπόσχεται τὸ νέο παράδεισο». Σειρὰ ὁμιλιῶν ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς σημερινῆς ἠθικῆς καταπτώσεως θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ καὶ πολλὴ μελάνη νὰ χυθῇ, διὰ νὰ περιγράψῃ κανεὶς τὴν ἔκτασιν τοῦ μεγάλου τούτου κακοῦ, τὸ ὁποῖον ἔχει κατακλύσει τὴν Πατρίδα μας.

4. Ἡ χαλάρωσις τῆς σχέσεως ἡμῶν πρὸς τὸν Χριστόν.

Τὸ τελευταῖον αἴτιον, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησε τὴν σημερινὴν θλιβερὰν κατάστασιν, εἶναι ἡ χαλαρὰ σχέσις, ἡ ὁποία ὑπάρχει μεταξὺ ἡμῶν καὶ τοῦ Χριστοῦ. Δὲν θὰ εἴμεθα εἰλικρινεῖς, ἂν δὲν ἠρχίζαμεν ἀπὸ τὸν ἑαυτόν μας, καὶ μάλιστα μὲ τὰ λόγια ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα γράφει ὁ Ὅσιος Μελέτιος ὁ Ὁμολογητής: «Οἴμοι! ὅθεν ἐχρῆν τὰς ἀρετὰς τὴν καταρχὴν λαμβάνειν, ἐκεῖθεν πάντα τὰ δεινὰ τῷ βίῳ ὑπεισῆλθεν» (Ἀλφαβηταλφάβητον κεφ. περὶ ἱερωσύνης).

Δυστυχῶς ἡμεῖς, ὅσοι ἐτάχθημεν διὰ νὰ φέρωμεν κοντὰ εἰς τὸν Χριστὸν τὸν λαὸν καὶ νὰ συνδέσωμεν αὐτὸν μὲ Ἐκεῖνον, δὲν ἔχομεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἀκόμη συνδεθῇ ὅπως πρέπει. Ὁ κόσμος μᾶς παρακολουθεῖ, ἔχει ἀπαιτήσεις ἀπ' ὅλους μας καὶ θέλει οἱ κληρικοί μας καὶ

οἱ θεολόγοι νὰ ἵστανται εἰς τὸ ὕψος, ἔχει δὲ ὁ λαὸς τόσον ἀνεπτυγμένον τὸ αἰσθητήριον ἐκεῖνο, διὰ τοῦ ὁποίου ἀντιλαμβάνεται, ἐὰν πράγματι θρησκεύωμεν ἢ ὄχι, ἐὰν ἀγαπῶμεν τὸν Χριστὸν καὶ ἐὰν ἐργαζώμεθα πρὸς δόξαν τοῦ ὀνόματός Του, ἢ πρὸς δόξαν ἰδικήν μας καὶ ἀπὸ ἀτομικὰ συμφέροντα κινούμενοι.

Ἀντιλαμβάνεται, ἂν εἴμεθα τανεινοὶ ἐργάται εἰς τὸν ἀμπελῶνα τοῦ Κυρίου, ἢ ἐπαγγελματίαι καὶ ἐκμεταλλευταί, ἢ καὶ τὸ ἀκόμη χειρότερον Θεοεμπαῖκται καὶ Χριστέμποροι. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου χύνει πλῆρες φῶς ὁ ἀείμνηστος Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης εἰς ἕνα ἀνέκδοτον ἄρθρον του: «Ἱερεῖς τῶν πόλεων καὶ ἱερεῖς τῶν χωρίων», τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 103 - 104 16-9-1950 φύλλον τοῦ περιοδικοῦ «Ἐνορία» σελ. 234 καὶ 237. Ἰδοὺ τί μᾶς κατηγορεῖ ὁ ἐνάρετος ἐκεῖνος κοσμοκαλόγηρος: «Ἀπὸ τὴν Ριζάρειον ἐβγῆκεν ὁλόκληρος σφηκειὰ δικηγόρων, ἀγέλη καθηγητῶν, ἰατρῶν, χρηματιστῶν καὶ πολιτευομένων. Ποῦ ἠκούσθη αὐτό, μοναστήρια νὰ ἔχωσιν ὑποτρόφους εἰς τὴν Εὐρώπην δικηγόρους καὶ μάλιστα ἰατροὺς διὰ νὰ διδάσκωνται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐβγῆκεν ἀπὸ τὸν πίθηκον, κατερχόμενοι δὲ νὰ διδάσκωσι καὶ εἰς ἄλλους τὰ σοφὰ ταῦτα; Μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα γίνονται αὐτά. Ἀλλὰ καὶ τί δὲν γίνεται εἰς τὴν Ἑλλάδα;

Ἀπὸ τὰς ἱερατικὰς σχολὰς καὶ ἀπὸ τὴν Ριζάρειον ἐβγῆκαν ὀλίγιστοι καὶ καλοὶ ἱερεῖς. . .Μὴ πλανᾶσθε. Τὸ ράσον δὲν κάμνει τὸν μοναχὸν καὶ τὸ ἱεροδιδασκαλεῖον δὲν κάμνει τὸν ἱερέα. Πρέπει ὁ ἱερεὺς νὰ ἔχῃ κλίσιν μὲ ἰῶτα καὶ πρὸ πάντων κλίσιν μὲ ἦτα. Πρέπει νὰ ἔχῃ πῦρ μέσα του....» καὶ ἐπιλέγει: «Ἂς εὐχηθῶμεν μόνον, οἱ ἱερεῖς τῆς Ἐκκλησίας μας νὰ εἶναι ἄξιοι τοῦ εὐκλεοῦς παρελθόντος καὶ διὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἐν Χριστῷ παιδείας ν' ἀναδειχθῶσιν ἱκανοί, ὅπως διδάσκωσι τὸν Χριστώνυμον λαὸν καὶ διὰ τοῦ λόγου, ἀλλὰ πρὸ πάντων διὰ τοῦ παραδείγματος τὰς ὁδοὺς τοῦ Κυρίου».

Δὲν εἴμεθα μόνον ἡμεῖς, οἵτινες ἔχομεν χαλαρὰν σχέσιν μὲ τὸν Χριστόν. Εἶναι καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς συγχρόνου κοινωνίας. Οἱ περισσότεροι χριστιανοὶ εἶναι τυπολάτραι ἄνευ οὐδενὸς βάθους. Ἡ ζωή των δὲν φωτίζεται καὶ δὲν καθοδηγεῖται ἀπὸ τὸν Χριστόν. Βλέπετε δηλαδὴ τοὺς περισσοτέρους χριστιανοὺς ὅ,τι κάμνουν νὰ τὸ κάμνουν κατὰ συνήθειαν καὶ ὅλως ἐπιπολαίως. Κατὰ συνήθειαν ἐκκλησιάζονται, κατὰ συνήθειαν κοινωνοῦν καὶ οὐδεμίαν ἐσωτέραν ἐπαφὴν ἔχουν μὲ τὸν Χριστόν. Ἔτσι ἐξηγεῖται τὸ θλιβερὸν φαινόμενον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος ἐκκλησιά-

ζονται καὶ κάμνουν μεγάλους σταυροὺς καὶ «παίρνουν χῶμα ἀπὸ τὴν γῆν» κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος εἰς τὸ ἐμπόριόν των, καὶ εἰς τὰς καθημερινάς των σχέσεις δὲν ἐφαρμόζουν, ὅσα λέγει τὸ Εὐαγγέλιον. Ἀδικοῦν, κλέπτουν πλαστογραφοῦν, ψευδορκοῦν κ.λ.π. ἀρκεῖ νὰ μὴ χάσουν τὴν θέσιν των, καὶ νὰ μὴ θιγοῦν τὰ συμφέροντά των. Ἐδόθη λοιπὸν τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς μὴ ἔχοντας καὶ πολλὰς σχέσεις μὲ τὴν θρησκείαν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ νὰ λέγουν, ὅτι «οἱ θρησκευτικοὶ εἶναι οἱ χειρότεροι ὅλων τῶν ἄλλων». Δὲν ἔχουν ὅμως δίκαιον, διότι δὲν πρόκειται περὶ πράγματι θρησκευτικῶν, ἀλλὰ περὶ τυπολατρῶν ἐχόντων χαλαρὰς σχέσεις μὲ τὸν Χριστόν, ἔστω καὶ ἂν παρακαλουθοῦν τὰ κηρύγματα καὶ εἶναι φιλακόλουθοι.

Ὁ ὑποφαινόμενος ἐγνώρισεν ἀρκετοὺς γνωστοὺς ὡς θρησκευτικούς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐκμεταλλευταὶ πρώτης τάξεως. Ἐπεσκέφθη καταστήματα θρησκευτικῶν προσώπων καὶ εὗρε τιμὰς ἀσυγκρίτως μεγαλυτέρας ἀπὸ καταστήματα κοσμικῶν ἀνθρώπων.

Ἰδοὺ λοιπόν, ποία εἶναι ἡ σύγχρονος θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ κατάστασις τῆς κοινωνίας μας. Ἕνας Ἱεροκήρυξ, ὑπηρετῶν εἰς τὰ Δωδεκάνησα, μοῦ ἔγραφε πρὸ ὀλίγων ἐτῶν τὰ ἑξῆς μεταξὺ τῶν ἄλλων: «Αἱ ἡμέραι πονηραὶ εἰσίν, πονηρότεραι ἀπ' ὅ,τι τὰς φανταζόμεθα. Συστηματικὸς πόλεμος κατὰ τῶν θρησκευόντων χριστιανῶν καὶ τοῦ Χριστιανικοῦ ἔργου ἀφ' ἑνός, κατάπτωσις καὶ πόρωσις συνειδήσεως ἀφ' ἑτέρου. Χριστιανοὶ ψεύδορκοι, ἐπίορκοι, συκοφάνται κ.τ.τ.

Ἐπαινεῖται ἡ κακία καὶ ἡ κακοήθεια καὶ διώκεται ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ ἀρετή. Οὔτε ὁ Ἀριστείδης εἶναι ἀνεκτὸς οὔτε ὁ Πρόδρομος.... τὸ τέλος; Τὸ λέγει ὁ Κύριος, τὸ διαλαλεῖ ἡ Ἀποκάλυψις...»

Θὰ ἀναμείνωμεν λοιπὸν μὲ τὰς χεῖρας σταυρωμένας τὴν καταδίκην; Δὲν ὑπάρχει τρόπος ἀνορθώσεως τῆς παραστρατημένης σημερινῆς κοινωνίας; Ἀσφαλῶς ὑπάρχει! Ποῖα λοιπὸν τὰ μέσα ἀνορθώσεως;

(Συνεχίζεται).

"ΘΑΝΑΤΟΣ" ΚΑΙ "ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ"

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ

Ὑπὸ ΝΙΚΟΛ. ΜΑΤΣΟΥΚΑ π. Θ.

Βοηθοῦ Θεολ. Σχολῆς Πανεπιστημίου Θεσ/νίκης

Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀπ. Παύλου περὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ ἀπολυτρώσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἀποτελεῖ βασικὴν καὶ σπουδαιοτάτην ἀρχὴν διὰ τὴν θεμελίωσιν τῆς περὶ σωτηρίας ἀντιλήψεως τῆς χριστιανικῆς σκέψεως. Ἡ κυριαρχία τοῦ θανάτου ὑφ' ὅλας τὰς ὀδυνηρὰς μορφὰς τῆς φθορᾶς· καὶ διακοπῆς τῆς ἀναγκαίας κοινωνίας μετὰ τοῦ Θεοῦ εἶναι γεγονός, ὑποπῖπτον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἐμπειρίαν. Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀπ. Παύλου ἐν προκειμένῳ εἶναι σαφὴς καὶ αὐθεντική. Ἡ φθορὰ τοῦ ἀνθρώπου, ἐκδηλουμένη ἐντὸς τῶν ἱστορικῶν σχημάτων τοῦ παρόντος κόσμου, συντρίβεται καὶ ἐξαλείφεται μὲ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, ἐκδηλουμένην ἐπίσης εἰς τὰς ἱστορικὰς μορφὰς τοῦ κόσμου.

Συγκρούεται ὁ ἄνθρωπος καὶ ἐπαναστατεῖ κατὰ τῶν νόμων τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο ἐπιφέρει τὴν διάρρηξιν τῆς σχέσεως καὶ κοινωνίας μετὰ τῆς πηγῆς τῆς ζωῆς. Ἡ διασάλευσις αὐτὴ τῶν νόμων τῆς ὑπάρξεως καὶ ἡ διακοπὴ τῆς συνεχοῦς κοινωνίας μετὰ τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ τὸ τραγικὸν γεγονὸς τοῦ θανάτου. Ἡ λατρευτικὴ διάθεσις τοῦ ἀνθρώπου ἤλλαξε κατεύθυνσιν καὶ ἐπῆλθεν ἡ ἐξαχρείωσις, ἡ «παράδοσις» εἰς «πάθη ἀτιμίας» καὶ ἡ «ὀργὴ» τοῦ Θεοῦ.[1] «Γνόντες τὸν Θεὸν οὐχ ὡς Θεὸν ἐδόξασαν ἢ εὐχαρίστησαν».[2] Ἠλλάγη κατὰ πάντα ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐπῆλθε ρῆγμα εἰς τὴν ζωὴν αὐτοῦ, ἡ ὁποία ἀνελίσσεται καὶ ἔχει ὑπόστασιν καὶ ἀρχὴν μόνον ἐν τῇ ὀργανικῇ σχέσει μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἐφ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι αὐτοδύναμος καὶ αὐθύπαρκτος.

Ὁ ἄνθρωπος δηλ. δὲν εἶναι ἡ αὐθύπαρκτος δυνατότης, ἀλλὰ μία ἐκ τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ δυνατότης νὰ ἀνελιχθῇ εἰς τελείαν καὶ ἀποτετελεσμένην μορφὴν μακαριότητος καὶ τῆς κατὰ φύσιν ζωῆς ἐν σχέσει πρὸς τὸν Θεόν. Ἡ διάρρηξις ὅμως τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ

---

[1] Ρωμ. 1, 18, 24-32. Βλ. Ἰω. Χρυσοστόμου, ὁμιλ. Δ' εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολήν, P. G. 60, 414. Θεοδωρήτου Κύρου, P. G. 82, σελ. 61.

[2] Ρωμ. 1, 21.

σχέσεως ἐπέφερε τὴν διακοπὴν τῆς ὁλοκληρωτικῆς κοινωνίας μετὰ τῆς ζωοποιοῦ ἀρχῆς καὶ τὴν ἀλλοίωσιν τῶν ἀνθρωπολογικῶν στοιχείων. Οὕτως ἡ ὁλότης καὶ ἡ ἑνότης τοῦ ἀνθρώπου διεσπάσθησαν ὁλοσχερῶς· εἰσέδυσε τὸ κράτος τῆς «σαρκός», ἀντιστρατευομένης εἰς πᾶσαν ὀρθὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ σχέσιν, καὶ ἐκυριάρχησεν ὁ θάνατος. Ἡ ἀνθρωπολογικὴ αὐτὴ ἀλλοίωσις ἀποτελεῖ τὸ γεγονὸς τοῦ θανάτου, τὸ ὁποῖον εἰσήλασε εἰς τὸν κόσμον διὰ τῆς ἀνυπακοῆς τοῦ ἀνθρώπου τῇ ὑποκινήσει τοῦ Διαβόλου.[3]

Κατὰ ταῦτα τὸ ἀποτέλεσμα τῆς εἰσροῆς τῶν φθαρτικῶν στοιχείων ἐντὸς τῆς «ἱστορικῆς» καὶ «φυσικῆς» τάξεως προέρχεται ἀπὸ τὸ γεγονὸς τῆς ἀνυπακοῆς εἰς τοὺς νόμους τῆς ζωῆς.[4] Ἡ ἀνυπακοὴ αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ἔκφρασιν τῆς ἁ μ α ρ τ ί α ς. Ἡ διασαλευθεῖσα φυσικὴ τάξις συνυφαίνεται μὲ τὴν δύναμιν καὶ τὸ καθεστὼς τῆς ἁμαρτίας. Τὸ σῶμα τοῦ θανάτου κατατρύχει δεινῶς τὸν ἄνθρωπον καὶ σύρει αὐτὸν εἰς τὸ καθεστὼς τῆς φθορᾶς.[5] Ὁ «ἔσω ἄνθρωπος» ἢ ὁ «νοῦς» παλαίει ἀπηνῶς κατὰ τῆς «σαρκός»· μεταβάλλεται εἰς κονίστραν δραματικῶν συγκρούσεων, τὰς ὁποίας μὲ ἀπαράμιλλον καὶ συγκινητικὸν τρόπον περιγράφει ὁ Ἀπ. Παῦλος εἰς τὸ ἕβδομον κεφάλαιον τῆς ἐπιστολῆς. «Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος· τίς με ρύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;»

Κατὰ ταῦτα ὁ θάνατος ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἁμαρτίας εἶναι μία παρὰ φύσιν κατάστασις, μὴ ὑποπίπτουσα εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς διακριβώσεις ἐντὸς τῶν βιολογικῶν πλαισίων. Ἀποτελεῖ τὴν τιμωρίαν τῶν παραβατῶν. Συνεπῶς τιμωρία καὶ παράβασις συνυφαίνονται εἰς μίαν ἑνιαίαν πλοκήν. Ἡ ἁμαρτία ἐξ ἄλλου συνδέεται ἀρρήκτως μὲ τὸ γεγονὸς τοῦ θανάτου καὶ ἀποτελεῖ δ ύ ν α μ ι ν καὶ καθεστώς.[6] Συγχρόνως ὁ θάνατος ἀποτελεῖ τὴν πηγὴν πάσης ἁμαρτητικῆς ἐκδηλώσεως.

---

[3] Πρβλ. Β' Κορινθ. 11, 3.

[4] Βλ. Ἰω Χρυσοστόμου, ὁμιλ ΙΔ' εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστ., P. G. 60, σελ. 417. «Πᾶν γὰρ τὸ ὑπερβαῖνον τοὺς παρὰ Θεοῦ τεθέντας ν ό μ ο υ ς τῶν ἀλλοκότων ἐπιθυμεῖ».

[5] Πρβλ., Αὐγουστίνου, P. L. 35, σελ. 2067. «Ex origini mortalitatis mortui sunt». Πρβλ. καὶ τὸ ἐν σελ 2071. «In eo damnatio quod obtemberamus et servimus desideriis pravis carnalibus».

[6] Ρωμ 7, 14-25. Πρβλ Karl Barth, der Römerbrief. Zürich 1954, σελ 145 κ. ἑξ. Ἐπίσης Πρβλ. Sören Kierkegaard, die Krankheit zum Tope, (μετάφ.) Düsseldort 1957, σελ. 96 κ. ἑξ.

Τὸ περιεχόμενον δηλ. τοῦ θανάτου κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀπ. Παύλου, δὲν ἀντιμετωπίζεται ὑπὸ τὴν προοπτικὴν τῶν φιλοσοφικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν συλλογισμῶν. Ἡ λεγομένη «φυσικὴ» ζωὴ καὶ ὁ βιολογικὸς θάνατος ὑπὸ τὸ ἀνωτέρω πρῖσμα, δὲν εἶναι γεγονὸς ὑφιστάμενον κατὰ φύσιν, ἀλλ' ἀποτελεῖ ρῆγμα εἰς τὴν ἀνέλιξιν καὶ τὴν τελείωσιν τῆς ζωῆς.[7] Τὰ «πάθη ἀτιμίας» καὶ τὰ ἐφευρήματα τοῦ ἐνστίκτου τῆς ἀμύνης καὶ τῆς αὐτοσυντηρήσεως, ἀποτελοῦν ἐκφάνσεις τῆς τραγικῆς ἀπειλῆς τοῦ θανάτου. Δὲν εἶναι δὲ τυχαῖον τὸ γεγονὸς τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀπ. Παύλου προτάξεως ἐξ ὅλων τῶν «παθῶν» τῶν σεξουαλικῶν διαστροφῶν. Αἱ σεξουαλικαὶ διαστροφαὶ εἶναι «πάθη» ἀπορρέοντα ἀπὸ τὴν διεσπασμένην φύσιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἀλλοίωσις τῆς φύσεώς του δημιουργεῖ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐγωϊστικῶν καὶ ἀμυντικῶν ἐνστίκτων.

Πολὺς ἐγένετο καὶ γίνεται λόγος περὶ τῆς ὑφισταμένης ἀντιθέσεως τῶν ἀπόψεων τῶν Ἑλλήνων περὶ τὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου ἐν σχέσει πρὸς τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν.[8] Εἶναι δὲ ἀκριβὲς ὅτι αἱ ἀντιλήψεις τῶν Ἑλλήνων εἶναι διάφοροι καὶ φυσικῷ τῷ λόγῳ εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων θεώρησιν τοῦ προβλήματος τούτου δὲν ἀπαντᾷ ἡ προοπτικὴ τῆς καταργήσεως τῶν νόμων τοῦ θανάτου! Τὰ πράγματα ὅμως δὲν παρουσιάζονται τόσον ἁπλᾶ ὡς προβάλλονται ὑπὸ μερικῶν ἐρευνητῶν.

Κατ' ἀρχὴν παραβλέπεται τὸ γεγονὸς ὅτι αἱ ἑλληνικαὶ ἀντιλήψεις ἐν τῷ συνόλῳ δὲν ἔχουν κεντρικὴν καὶ ἑνιαίαν ἀρχήν. Εἶναι π.χ. κατὰ πάντα διάφοροι αἱ ἀντιλήψεις τοῦ θρησκευτικοῦ, πολιτειακοῦ καὶ ἐμπειρικοῦ βίου τῶ Ἑλλήνων ἐν σχέσει πρὸς τὰς φιλοσοφικὰς ἀντιλήψεις. Αἱ πρῶται ὅμως ἀντιλήψεις δὲν ἀφίνουν ἀνεπηρέαστον τὸν φιλοσοφικὸν στοχασμὸν ἢ ἀναβλύζουν ἐνίοτε ὑπὸ οἱανδήποτε μορφὴν καὶ ἐξ αὐτοῦ. Ἡ ζωὴ καὶ ὁ στοχασμὸς τῶν Ἑλλήνων, ὡς ἐκφράζονται εἰς τοὺς μύθους, τὴν ποίησιν καὶ τὴν λοιπὴν Τέχνην, δὲν παρου-

---

[7] Πρβλ H. Thielicke. Tod und Leben, Gen, σελ. 106 κ. ἑξ. Καὶ R. Guardini, die letzten Dinge, Würzburg 1952, σελ 10 κ. ἑξ. «Die christliche Lehre sagt, der Tod sei für den Menschen weder selbstverständlich noch wesensnotwendig».

[8] Βλ. O. Cullmann, Immortalité de l' âme ou resurrection des morts?. Suisse 1956, σελ. 7, 17, 23, 21, 81. H. Thielicke, Tod und Leben, μνημ. ἔργ σελ. 30 κ ἑξ. Cl. Tresmontant, Biblisches Denken und hellenische Überlieerung, Düsseldorf 1956, σελ 99 κ. ἑξ Τοῦ αὐτοῦ, Essai sur la pensée Hébraïque, Β' ἔκδ., Paris 1956, σελ. 16 κ. ἑξ.

σιάζουν δυαλιστικὸν χαρακτῆρα, ὡς θέλουν πολλοὶ προχείρως νὰ ὑποστηρίξουν. Ὁ γνήσιος Ἑλληνισμὸς δὲν θεωρεῖ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς δ υ α λ ι σ τ ι κ ῶ ς, ἀλλ' ἱ ε ρ α ρ χ ι κ ῶ ς. Συμφύρεται οὕτω τὸ θεῖον καὶ τὸ ἀνθρώπινον ἐντὸς μιᾶς ἱεραρχημένης τάξεως. Ἀπὸ ἐδῶ ἐξεπήγασε ἡ ἰδέα τοῦ πεπρωμένου, ὡς ἔκφρασις τῆς νομοτελείας τῆς ἐξ ἑαυτῆς ὑπαρχούσης ἱεραρχημένης πραγματικότητος. Οἱ θεοὶ ὑπόκεινται εἰς τὴν «Μοῖραν», διότι δὲν ὑπερβαίνουν ἀτιμωρητὶ τοὺς ὑπάρχοντας νόμους καὶ τὰ ἰσχύοντα «ὅρια».[9] Ἀποτελεῖ «ὕβριν» ἀσυγχώρητον ἡ προσπάθεια ὑπερβάσεως τῶν «ὁρίων» καὶ «ὁμοιώσεως τῷ θεῷ».[10]

Κατὰ ταῦτα αἱ πλατωνικαὶ ἀντιλήψεις περὶ « μελέτης τοῦ θανάτου» καὶ φυγῆς ἐκ τῆς ὑλικῆς πραγματικότητος, ὡς καὶ αἱ διὰ τῶν μυστηρίων καὶ ἄλλων τελετῶν προσπάθεια ἀποκτήσεως τῆς «ἀθανασίας» ἐκπροσωποῦν ἓν παράλληλον πρὸς τὸ πρῶτον ρεῦμα ποὺ διεχέετο διὰ μέσου τῶν αἰώνων εἰς τὰς ὀρθοδόξους ἑλληνικὰς περὶ ζωῆς καὶ θανάτου ἀντιλήψεις. Αἱ ἐκστατικαὶ τάσεις τοῦ Ὀρφισμοῦ καὶ τῶν λοιπῶν τελετῶν, ὑποσχομένων «ἀθανασίαν», ἔχουν ἀνατολικὴν τὴν προέλευσιν κατὰ ρητὰς τοῦ Ἡροδότου πληροφορίας.[11]

Ὅπως ἂν ἔχῃ ὅμως, ὁ Ἑλληνισμὸς ἀντεμετώπισε αἰσθητικῶς καὶ ὀρθολογικῶς τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον. Ὁ ὀρθολογικὸς αὐτὸς δυναμισμὸς ἐκπροσωπεῖται καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Σωκράτη· δὲν εἶναι δὲ ὁ αὐτὸς μὲ τὸν εὐρωπαϊκὸν ρασιοναλισμόν. Ἀποτελεῖ μέγιστον σφάλμα, δυστυχῶς ἐπικρατῆσαν, νὰ ταυτίζεται ἡ σωκρατικὴ «γνῶσις» μὲ τὴν νοησιαρχίαν τῶν εὐρωπαίων φιλοσόφων. Ὑπὸ τοῦ Σωκράτους ὅμως ὁ θάνατος δὲν θεωρεῖται ὡς ἓν ρῆγμα εἰς τὴν ζωήν, ὡς π.χ. τὰ ὁμηρικὰ ἔπη ἐκλαμβάνουν τὴν εἴσοδον εἰς τὸν Ἅδην. Ὁ θάνατος ἀποτελεῖ μίαν τραγικὴν παρεμβολὴν εἰς τὴν ροὴν τῆς εὐδαίμονος ζωῆς, ἡ ὁποία ἐπὶ γῆς θεωρεῖται ὑπὸ τὸ αἰσθητικὸν πρῖσμα καὶ συνεχίζεται ὑφ' ὅλας τὰς μορφὰς τοῦ αἰσθητικοῦ καὶ πνευματικοῦ κάλλους εἰς τὰς νήσους τῶν μακάρων διὰ τοὺς «ἐναρέτους καὶ εὐγενεῖς» τῆς

---

[9] Βλ. Ἡροδότ. 1, 91.

[10] M. Nilsson, A history of Greek religion, ἔκδ. Β', (μετάφ.) London 1949, σελ 227 - 290.

[11] Βλ. Ἡροδότ. 2, 59. 4, 93-06. 5, 4. M. Nilsson, Griechischer Glaube, München 1950, σελ. 42-43. Τοῦ αὐτοῦ. Greek popular religion, New York 1940, σελ. 103 κ. ἑξ.

γῆς.[12] Εἰς τὸν Ἅδην ὅμως ὑπάρχουν μόνον «εἴδωλα» καὶ «σκιαὶ», νοσταλγοῦσαι τὸ αἷμα καὶ στερούμεναι «φρενῶν».[13] Ἀργότερον ὁ Ἑλληνισμὸς ἀπὸ τῆς αἰσθητικῆς ἀντιμετωπίσεως τῆς ζωῆς ἐστράφη πρὸς τὴν ἀνάγκην τῆς ἀπολυτρώσεως.[14]

Κατὰ τὸν Ἀπ. Παῦλον ὅμως τὸ σῶμα τοῦ θανάτου ἀποτελεῖ τὴν δύναμιν τῆς «σαρκός», τῆς ἁμαρτίας, ἀποσυνθετούσης τὴν ἀνθρωπολογικὴν ἑνότητα ἑνὸς ἑκάστου. Ἡ παρακοὴ τοῦ Ἀδὰμ ἐπέφερε τὸν θάνατον εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος.[15] Πῶς ὅμως ὁ κάθε ἄνθρωπος εἶναι μέτοχος τῆς ἀνυπακοῆς τοῦ πρώτου ἀνθρώπου; Ἡ ἔκφρασις «ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον» δὲν λύει τὸ πρόβλημα.[16] Ὁ Sören Kierkegaard φρονεῖ ὅτι ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἦτο ἐκτὸς τῆς ἱστορίας, εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ αἰωνίου. Ἡ μεταπήδησις εἰς τὴν χρονικότητα καὶ ἱστορίαν ἀποτελεῖ τὴν ποιοτικὴν ἀλλαγὴν τῆς ζωῆς καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος.[17] Φυσικῷ τῷ λόγῳ ἡ ἐν λόγῳ ἀντίληψις δὲν λύει τὸ πρόβλημα. Εἶναι γνωστὸν δὲ ὅτι ὁ Kierkegaard ὑπῆρξε ἰδιότυπος θεολόγος καὶ φιλόσοφος.

Τὸ καθεστὼς τοῦ θανάτου ἀντιμετωπίζεται τελεσφόρως μὲ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ. Ἐν προκειμένῳ ἔχομεν σύγκρουσιν τοῦ ἀπηνοῦς τούτου ἐχθροῦ τῆς ζωῆς, δηλ. τοῦ θανάτου, μετὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ. Ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ εἶναι συνδεδεμένος ἀρρήκτως μὲ

---

12 Ὀδ. δ, 563-569. Ἀπολ. ἐπιτ. 5, 5-6. Ἡσιόδ. Ἔργ. καὶ Ἡμ. 170-172. E. Rohde, Psyche, τόμ. Α'. Tübingen 1907, σελ. 68 κ. ἑξ. Πινδάρ. Ὀλυμ. 2, 61-74.

13 Ἀπολ. Βιβλ. 2, 5-12. Ὀδ. κ, 492-495. Ιλ. ψ 104-105. Ὀδ. λ. 489-491.

14 A. Chudzinski, Tod und Totenkultus bei den alten Griechen, Gütersloh 1907, σελ. 10-12.

15 Ρωμ. 5. 12-18.

16 Ἡ ἄποψις τοῦ Ἰ. Ρωμανίδου (Βλ. τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα, ἐν Ἀθήν. 1957, σελ. 153 κ. ἑξ.), ὅτι τὸ «ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον» ἑρμηνεύεται ὀρθότερον «ἐφ' ᾧ (θανάτῳ) πάντες ἥμαρτον» συγχέει τὴν ἀρχικὴν ἁμαρτίαν, ὡς ρίζαν τοῦ θανάτου, μὲ τὰς μετὰ τοῦτον συνεχεῖς ἁμαρτητικὰς ἐκδηλώσεις. Ἐξ ἄλλου ἡ ἐν λόγῳ ἄποψις προσκρούει εἰς γραμματικὰς καὶ συντακτικὰς δυσχερείας. Ἡ ἔκφρασις «ἐφ' ᾧ» πουθενὰ εἰς τὴν ἀρχαίαν Γραμματείαν δὲν ἐκλαμβάνεται μὲ τὴν ἀνωτέρω ἐξήγησιν, ἀλλ' εἶναι στερεότυπος ὅρος καὶ δηλωτικὸς τῶν ὅρων ὑπὸ τοὺς ὁποίους συντελεῖται μία πρᾶξις. Ἀποκλείει τὴν ὡς ἄνω ἑρμηνείαν ἐπίσης ὁ χρόνος «ἥμαρτον». Οἱ ἄνθρωποι ἐν τῷ θανάτῳ δὲν «ἥμαρτον», ἀλλ' ἁ μ α ρ τ ά ν ο υ σ ι συνεχῶς. Ἡ προτιμοτέρα ἐξήγησις εἶναι ἡ αἰτιολογικῶς ἐκφερομένη· Βλ. M. Lagrange, S. Paul épître aux Romains Paris 1931, σελ. 106.

17 Βλ. S. Kierkegaard, Le concept de l' angoisse, Paris 1935, 44-56.

τὴν ἀνάστασιν, δηλ. μὲ τὸν θρίαμβον καὶ τὴν συντριβὴν τοῦ κράτους τῆς φθορᾶς. Κατὰ ταῦτα ὁ θάνατος τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὴν φυσικὴν ζωήν, ἀλλὰ μὲ τὴν αἰώνιον ζωήν.[18] Ὁ ἐν Χριστῷ θάνατος ἐξαλείφει αὐτὴν τὴν ἀντίθεσιν, ὡς ἀποτελῶν πρᾶξιν καταργοῦσαν ἀντικειμενικῶς τοὺς ὑπάρχοντας νόμους τοῦ καθεστῶτος τῆς ἁμαρτίας.[19]

Ἡ σωτηριώδης αὐτὴ πρᾶξις ἀποτελεῖ τὴν «ἀποκάλυψιν τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ».[20] Δὲν ἀναφέρεται εἰς σχέσιν δικαστοῦ καὶ ἐνόχου· εἶναι ἡ συγχωρητικὴ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ συγχρόνως ἀνακαινιστικὴ μορφὴ νέας ποιότητος ζωῆς.[21] Δι' αὐτῆς συντελεῖται ἡ «υἱοθεσία» καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀνακτᾷ τὴν ἀπολεσθεῖσαν ἐλευθερίαν ἐκ τῆς κυριαρχίας τοῦ θανάτου.[22] Ἐν τελευταίᾳ λέξει ἀποτελεῖ τὸ ἀπολυτρωτικὸν ἔργον τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον παρέχει τὸν «ἁγιασμὸν» καὶ ἀνατάσσει ὀντολογικῶς τὴν φθαρεῖσαν ἀνθρωπίνην φύσιν εἰς τὴν προτέραν θέσιν.

Ἐν προκειμένῳ κατὰ τὸν Ἀπ. Παῦλον ἡ ἔννοια τῆς δικαιοσύνης δὲν ἔχει νομικὴν σημασίαν ὡς εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας καὶ τοὺς Ρωμαίους, ὡς ἀπόδοσις ἑκάστῳ τοῦ ἀνήκοντος (sors cuique tribuere). Ἡ δικαιοσύνη (tsedâqâh) κατὰ τὴν Π.Δ. εἶναι κατηγόρημα τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς ἐπιβάλλει τὴν ὀρθὴν σχέσιν, τὴν ὁποίαν ἐνδείκνυται νὰ ἔχουν μεταξύ των οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἔναντι τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὰ Ἠθικὰ Νικομάχεια, κατὰ τρόπον ἀπαραμίλλως παραστατικόν, ποιεῖται λόγον περὶ τοῦ δικαίου. Τονίζει μεταξὺ τῶν ἄλλων ὅτι ἡ δικαιοσύνη ὡς λεκτικὸς ὅρος προέρχεται ἐκ τῆς λέξεως δ ί χ α, δηλούσης τὴν ἐνέργειαν τοῦ δικαστοῦ, ὁ ὁποῖος διχάζει τρόπον τινὰ τὸ διεκδικούμενον καὶ ἀποδίδει ἑκάστῳ τὸ ἀνῆκον.[23]

Εἰς τὴν «Πολιτείαν» τοῦ Πλάτωνος ἡ ἔννοια τῆς δικαιοσύνης ἐξετάζεται ὑπὸ πρῖσμα φιλοσοφικόν. Καταρρίπτεται ἡ φαινομενικὴ ὑ-

---

[18] H. Thieliecke. μνημ. ἔργ. σελ. 187.

[19] Ρωμ. 5, 10. Πρβλ. Pascal, Pensées, ἔκδ. Fr. Mauriac, Paris 1947, σελ. 186 «La mort est le couronnement de la beatitude de l' âme et le commencement de la beatitude du corps» Βλ. καὶ M. Lagrange, μνημ. ἔργ. σελ. 75. Καὶ A. Ramsey, The resurrection of Christ, London 1961, σελ. 109 κ. ἑξ. Πρβλ. J. Dupont, L' union avec le Christ suivant Saint Paul, Paris 1952, σελ. 124.

[20] Ρωμ. 3, 21

[21] R. Smith, The Bible doctrine of salvation, London 1941, σελ. 245.

[22] A. Nygren, Commentary on Romans London 1958, σελ. 252 κ. ἑξ.

[23] Ἀριστοτ. Ἠθικ. Νικομάχ., 5, 1129 A κ. ἑξ. 1132 A κ. ἑξ.

περοχή, συμφώνως πρὸς τὴν ἐμπειρικὴν ἀντίληψιν, τοῦ ἀδίκου καὶ προβάλλεται ἡ δικαιοσύνη ὡς βασικὴ λειτουργία τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία συναρμόσσει ὅλας τὰς τάσεις τοῦ λογιστικοῦ, θυμοειδοῦς καὶ βουλητικοῦ καὶ ρυθμίζει τὴν κατὰ φύσιν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρώπου, παρέχουσα οὕτω τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν.[24] Κατὰ τὸν Ἀπ. Παῦλον ὅμως ἡ δικαιοσύνη εἶναι τὸ καθεστὼς τοῦ Θεοῦ, ἡ «καινὴ κτίσις», ἡ ὁποία χορηγεῖ τὸ νέον ἄφθαρτον στοιχεῖον, τὸ «πνεῦμα».

Ἡ παροχὴ τοῦ «πνεύματος», ὡς ἀνακαινιστικοῦ στοιχείου, ἀποτελεῖ τὴν ἀρχήν, ἡ ὁποία ὡς creator spiritus συντρίβει τὴν ρίζαν τοῦ κακοῦ καὶ ἀναμορφώνει τὸν ἄνθρωπον[25]. Τοῦτο καθίσταται ἀναγκαῖον κατὰ πάντα, ἐφ᾽ ὅσον ὁ ἄνθρωπος δὲν δημιουργεῖ οὔτε συντηρεῖ τοὺς νόμους καὶ κατ' ἀκολουθίαν τὴν διασάλευσίν των δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὴν θεραπεύσῃ. Μετέχει δὲ τῆς νέας ποιότητος τῆς ζωῆς διὰ τοῦ Βαπτίσματος, μετέχων οὕτω μυστηριακῶς εἰς τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ.[26] Τίθεται ὅμως ἐνώπιον αὐτοῦ ἓν καθεστώς, ὡς καὶ εἰς τὸν πρῶτον ἄνθρωπον, καὶ καλεῖται νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ ἀρνήσεως καὶ ἀποδοχῆς τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου.[27] Ἡ δυνατότης τῆς ἀποδοχῆς κατόπιν μιᾶς ἐντόνου ἐπαναστατικῆς πράξεως τοῦ ἔσω ἀνθρώπου, ἀποδεικνύει τὴν ὕπαρξιν ἀδιαφθόρων στοιχείων εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ὑπόστασιν. Ἄλλως ἔχομεν μαγικὴν σχέσιν τῆς ἀποδοχῆς καὶ τοῦ ἔργου τῆς «δικαιοσύνης».[28]

Κατὰ ταῦτα ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ εἶναι διὰ τὸν Ἀπ. Παῦλον τὸ στοιχεῖον τῆς ἀνυψώσεως τοῦ πεπτωκότος καὶ ἐν τῷ θανάτῳ στενάζοντος ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος δὲν προβάλλεται ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἕνα ὄν, τὸ ὁποῖον ἐξετάζεται ψυχολογικῶς, ἀλλ' ἱστορικῶς. Ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν ἱστορικὴν πορείαν ἐδημιούργησε ἓν ρῆγμα εἰς τὴν ζωήν, δηλ. τὸν θάνατον. Ἡ ὅλη αὐτὴ γραμμὴ τοῦ θανάτου ἀφίνει ἔκδηλα τὰ χαρακτηριστικὰ εἰς τὴν στάσιν καὶ ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ «δικαιοσύνη»

---

[24] Πλάτωνος, Πολιτεία, Δ, 429-445. Πρβλ. Πολιτ. Β', 359 ΑΒ ΓΔΕ. 360 Α ΒΓΔ καὶ 362 Α. Ἐλ. Ἡσιόδ., Ἔργ. καὶ Ἡμ. 248-262

[25] Ρωμ. 8, 10 6, 19. 10, 3. 14, 17. Βλ. Ἰ Καλογήρου, Ὁ Ἀπ. Παῦλος περὶ Ἀνθρώπου, ἐν Θεσσαλονίκῃ 1952, σελ. 41.

[26] Ρωμ. 6, 2 5.

[27] Ρωμ. 1, 17.

[28] Ἰω. Χρυσοστόμου, ὁμιλ. Β' εἰς τὴν πρὸς Ρωμ. ἐπιστ., P. G. 60, 409. «. . . ἀπὸ τῆς ἄνωθεν δωρεᾶς λαμβάνεις, ἓν μόνον προσφέρων οἴκοθεν, τὸ πιστεῦσαι». Πρβλ. Karl Barth, der Römerbrief. μνημ. ἔργ., σελ 82 κ. ἑξ. Em. Brunner, der Mittler Zürich 1947, σελ. 98-127.

Ο ΟΡΙΣΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΘΕΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΜΕΛΛΟΥΣΗΣ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΠΡΟΣΥΝΟΔΟΥ

I. Πίστις καὶ Δόγμα

Α'. Καθορισμὸς τῆς ἐννοίας τοῦ Δόγματος ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου.

Β'. Αἱ πηγαὶ τῆς θείας 'Αποκαλύψεως:

α) 'Αγία Γραφή.

1. Θεοπνευστία τῆς 'Αγίας Γραφῆς.
2. Κῦρος τῶν 'Αναγινωσκομένων Βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐν τῇ 'Ορθοδόξῳ 'Εκκλησίᾳ.
3. 'Επιστημονικὴ ἔκδοσις τοῦ βυζαντινοῦ κειμένου τῆς Καινῆς Διαθήκης.

β) 'Ιερὰ Παράδοσις. (Καθορισμὸς τῆς ἐννοίας καὶ ἐκτάσεως αὐτῆς).

τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ διὰ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ πρᾶξις πρὸς κατάργησιν τῆς διαχωριστικῆς συνοριακῆς γραμμῆς μεταξὺ πλάσματος καὶ Δημιουργοῦ. 'Εν προκειμένῳ δὲν ἔχομεν ἀντιλήψεις τῆς μετὰ θάνατον ἐπιβιώσεως ὡς εἰς ὅλας τὰς θρησκείας,[29] ἀλλ' ἀλλαγὴν τῆς ὑπάρξεως καὶ τοῦ κόσμου. Οἱ φθαρέντες νόμοι, λόγῳ τῆς ἀσεβείας,[30] ἐπανάγονται εἰς τὴν προτέραν θέσιν. Ἤδη συνδέεται «ἀπὸ τοῦ νῦν» ὀργανικῶς ἡ ἱστορία μετὰ τοῦ «μέλλοντος αἰῶνος».[31] 'Ο μέλλων αἰὼν ἔχει ἐγχύσει τοὺς χυμούς του εἰς τὰς παρούσας μορφὰς τοῦ κόσμου. 'Ο ἄνθρωπος καὶ ἡ κτίσις ἀναμένουν τὴν ἐντὸς τῶν ἱστορικῶν μορφῶν ἀλλαγὴν τοῦ φθαρτοῦ σχήματος, ἀπαλλασσόμενοι ἐν ἐλευθερίᾳ ἀπὸ τὴν φθορὰν καὶ τὸν θάνατον διὰ τῆς «δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ».[32]

[29] E. Brightman, A philosophy of religion, New York 1946, σελ. 387 κ. ἑξ

[30] 'Ιω. Χρυσοστόμου, ὁμιλ. Δ' εἰς τὴν πρὸς Ρωμ. ἐπιστ, P. G. 60, 413. «Δείκνυσιν ἐντεῦθεν ὅτι καὶ τῆς τῶν νόμων διαστροφῆς ἡ ἀσέβεια γέγονεν ἡ αἰτία».

[31] Βλ. Σαβ. 'Αγουρίδου, Χρόνος καὶ αἰωνιότης, ἐν Θεσσαλονίκῃ 1959, σελ. 46 κ. ἑξ

[32] Ρωμ. 8, 18-24.

Γ΄. Συμβολικὰ κείμενα ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ:

α) Αὐθεντικὰ κείμενα ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ.

β) Κείμενα σχετικὸν κῦρος ἔχοντα.

γ) Κείμενα ἐπικουρικὸν κῦρος ἔχοντα.

δ) Σύνταξις καὶ ἔκδοσις ἑνιαίας Ὀρθοδόξου Ὁμολογίας Πίστεως.

Δ΄. Ἔννοια καὶ αὐθεντία τῆς Ἐκκλησίας:

α) Ἔννοια τῆς Ἐκκλησίας.

β) Αὐθεντία τῆς Ἐκκλησίας. (Καθορισμὸς τῆς ἐννοίας αὐτῆς).

γ) Κοινὴ συνείδησις τῆς Ἐκκλησίας.

δ) Τὸ ἀλάθητον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀποφαινομένη διὰ τῆς Ἱεραρχίας αὐτῆς ἐν Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ.

II. Ἡ Θεία Λατρεία.

Α΄. Ὀρθοδοξία καὶ Βίβλος.

α) Εὐρυτέρα χρῆσις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐν τῇ Λατρείᾳ.

β) Ἀνακατανομὴ τῶν λειτουργικῶν καθ' ὅλου περικοπῶν.

Β΄ Ὁμοιομορφία Τυπικοῦ καὶ Λειτουργικῶν Κειμένων ἐν τῇ Λατρείᾳ καὶ ἐν τῇ τελέσει τῶν Μυστηρίων. Ἀναθεώρησις καὶ ἐπιστημονικὴ ἔκδοσις αὐτῶν.

Γ΄. Πληρεστέρα συμμετοχὴ τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου ἐν τῇ λατρευτικῇ καὶ τῇ ἄλλῃ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας.

Δ΄. Μελέτη τῶν μέσων πρὸς στήριξιν καὶ ἐνίσχυσιν τῆς λειτουργικῆς ζωῆς ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῆς κατὰ παράδοσιν Βυζαντινῆς καὶ καθ' ὅλου Ὀρθοδόξου Τέχνης ἐν ταῖς διαφόροις ἐκφράσεσιν αὐτῆς. (Ἐκκλησιαστικὴ Μουσική, Εἰκονογραφία, Ἀρχιτεκτονική, Ἱερὰ Ἄμφια καὶ Σκεύη κλπ.).

III. Διοίκησις καὶ ἐκκλησιαστικὴ εὐταξία.

Α΄. Κωδικοποίησις Ἱερῶν Κανόνων καὶ Κανονικῶν Διατάξεων, ἵνα τύχωσιν ἐν καιρῷ τῆς ἐγκρίσεως Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Β΄. Ἐκκλησιαστικὴ Δικαιοσύνη καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Ποινικὴ Δικονομία.

α) Διοργάνωσις τῶν Πνευματικῶν Δικαστηρίων κατὰ τρόπον, εἰ δυνατόν, ὁμοιόμορφον ἐν τῇ καθόλου Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ.

β) Καταρτισμὸς ταυτοσήμου, εἰ δυνατόν, Ἐκκλησιαστικῆς Ποινικῆς Δικονομίας.

γ) Ἔκκλητον (ἐφεσιβάλλον).

Γ΄. Τὰ κατὰ τὸν Ἐπισκοπικὸν βαθμόν.

α) Μελέτη συμφωνοτέρου, κατὰ τὸ δυνατόν, πρὸς τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας τρόπου ἐκλογῆς τῶν Ἀρχιερέων.

β) Διοικητικαὶ καὶ ἄλλαι διακρίσεις ἐν τῷ Ἐπισκοπικῷ βαθμῷ.

1. Πατριάρχαι.
2. Πρόεδροι Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν.
3. Μητροπολῖται.
4. Ἀρχιεπίσκοποι.
5. Τιτουλάριοι Μητροπολῖται.
6. Ἐπαρχιοῦχοι Ἐπίσκοποι.
7. Τιτουλάριοι καὶ Βοηθοὶ Ἐπίσκοποι.
8. Χωρεπίσκοποι.

Δ΄. Μοναχικὸς Βίος. Ἐξεύρεσις τῶν μέσων πρὸς ἐπαναφορὰν τοῦ Ὀρθοδόξου Μοναχικοῦ βίου εἰς τὸ ἀρχαῖον αὐτοῦ κάλλος καὶ τὴν λαμπρότητα διά τε τῆς ἐμμονῆς εἰς τὰς παραδόσεις καὶ τοὺς Μοναστικοὺς Κανόνας καὶ τῆς ἀνανεώσεως τῆς πάλαι δράσεως αὐτοῦ.

Ε΄. Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ τῆς Νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων, συμφώνως ταῖς ἀπαιτήσεσι τῆς συγχρόνου ἐποχῆς.

ΣΤ΄. Μόρφωσις τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου.

α) Μορφή, σκοπὸς καὶ περιεχόμενον τῆς μορφώσεως τοῦ Ὀρθοδόξου Κλήρου.

β) Ὑπαγωγὴ τῆς μορφώσεως τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου ὑπὸ τὴν ἄμεσον Ἐκκλησιαστικὴν ἐποπτείαν.

γ) Ἐκκλησιαστικὰ Φροντιστήρια θεολογικῆς καὶ ἄλλης ἐνημερώσεως τοῦ Ὀρθοδόξου Κλήρου.

δ) Ἐπιμορφωτικὰ Ἱερατικὰ Συνέδρια.

Ζ΄. Κωλύματα γάμου. Μελέτη τῆς σημερινῆς πράξεως ἐν ταῖς κατὰ τόπους Ἐκκλησίαις ἐπ' αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῆς ἀκολουθουμένης περὶ τούτων ἐκκλησιαστικῆς διαδικασίας, καὶ ἐξασφάλισις ὁμοιομόρφου, εἰ δυνατόν, ὡς πρὸς τὰ ἄνωθι πράξεως ἐν τῇ καθόλου Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ.

Η΄. Περιβολὴ τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου. Ἐμφάνισις καὶ ἀμφίεσις αὐτοῦ.

Θ΄. Ἡμερολογιακὸν ζήτημα. Μελέτη τοῦ ζητήματος ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν περὶ Πασχαλίου ἀπόφασιν τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, καὶ ἐξεύρεσις τρόπου πρὸς ἀποκατάστασιν συμπράξεως μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ.

IV. Σχέσεις τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς ἀλλήλας.

Α'. Διορθόδοξοι σχέσεις.

α) Σχέσεις τῶν κατὰ τόπους Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον κατὰ τοὺς Κανόνας καὶ τὴν Ἱστορίαν.

1. Εἰρηνικὰ Γράμματα.
2. Δίπτυχα.
3. Ἅγιον Μύρον.
4. Τήρησις τῶν ἐκ τῶν ἱδρυτικῶν Τόμων ἀπορρεουσῶν ὑποχρεώσεων.
5. Ἀμοιβαῖαι συναντήσεις τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν.

β) Ἐνίσχυσις ὑφισταμένων σχέσεων διά:

1. Ἀνταλλαγῆς ἀδελφικῶν Γραμμάτων.
2. Συγκλήσεως Θεολογικῶν Συνεδρίων.
3. Ἀποστολῶν Κληρικῶν καὶ Καθηγητῶν.
4. Ἐπαφῶν Θεολογικῶν Σχολῶν.
5. Ἀνταλλαγῆς Καθηγητῶν καὶ Σπουδαστῶν.
6. Ὑποτροφιῶν.
7. Ἀνταλλαγῆς περιοδικῶν, συγγραμμάτων καὶ λοιπὸν πληροφοριακῶν στοιχείων, ἀφορώντων εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν τῶν Ἐκκλησιῶν.
8. Ἑορτασμοῦ μεγάλων ἐκκλησιαστικῶν γεγονότων διορθοδόξου σημασίας.

Β' Τὸ Αὐτοκέφαλον καὶ τὸ Αὐτόνομον ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ.

α) Ἀνακήρυξις Αὐτοκεφάλου:

1. Τὶς ὁ ἀνακηρύσσων.
2. Προϋποθέσεις καὶ ὅροι.
3. Τρόπος ἀνακηρύξεως Αὐτοκεφάλου.
4. Τίνες αἱ σήμερον ἀνεγνωρισμέναι Αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι.

β) Καθορισμὸς τῶν ὅρων τῆς ἀναγνωρίσεως Ἐκκλησίας τινὸς ὡς αὐτονόμου.

Γ'. Ὀρθοδοξία καὶ Διασπορά. Ἐνεστῶσα κατάστασις καὶ κανονικὴ θέσις τῆς Ὀρθοδόξου Διασπορᾶς.

V. Σχέσεις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον.

Α΄. Μελέτη τῶν τρόπων πρεσεγγίσεως καὶ ἑνότητος τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν προοπτικῇ πανορθοδόξῳ.

Β΄. Ὀρθοδοξία καὶ ἐλάσσονες ἀρχαῖαι Ἀνατολικαὶ Ἐκκλησίαι:

α) Καλλιέργεια φιλικῶν σχέσεων πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἑνώσεως μετ᾽ αὐτῶν διά:

1. Ἀνταλλαγῆς ἐπισκέψεων.
2. Ἀνταλλαγῆς Καθηγητῶν καὶ Σπουδαστῶν.
3. Ἐπαφῶν θεολογικοῦ χαρακτῆρος.

β) Μελέτη τῆς ἱστορίας, τῆς πίστεως, τῆς λατρείας καὶ τῆς διοικήσεως τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων.

γ) Συνεργασία μετ᾽ αὐτῶν.

1. Ἐν τοῖς συνεδρίοις οἰκουμενικοῦ χαρακτῆρος.
2. Ἐν ζητήμασι πρακτικῆς φύσεως.

Γ΄. Ὀρθοδοξία καὶ Ῥωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία.

α) Μελέτη τῶν μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν θετικῶν καὶ ἀρνητικῶν σημείων.

1. Περὶ τὴν πίστιν.
2. Περὶ τὴν διοίκησιν.
3. Περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν δρᾶσιν (ἰδίᾳ προπαγάνδα, προσηλυτισμός, Οὐνία).

β) Καλλιέργεια σχέσεων ἐν τῷ πνεύματι τῆς κατὰ Χριστὸν ἀγάπης, λαμβανομένων ἰδίᾳ ὑπ᾽ ὄψιν τῶν ὑπὸ τῆς Πατριαρχικῆς Ἐγκυκλίου τοῦ 1920 προβλεπομένων σημείων.

Δ΄. Ὀρθοδοξία καὶ αἱ ἐκ τῆς Μεταρρυθμίσεως προελθοῦσαι Ἐκκλησίαι καὶ Ὁμολογίαι.

α) Αἱ Ὁμολογίαι αἱ ἀπώτερον πρὸς τὴν Ὀρθοδοξίαν κείμεναι.

1. Λουθηρανισμός.
2. Καλβινισμός.
3. Μεθοδισταί.
4. Λοιπαὶ Προτεσταντικαὶ Ὁμολογίαι.

β) Αἱ Ὁμολογίαι αἱ ἐγγύτερον πρὸς τὴν Ὀρθοδοξίαν κείμεναι:

1. Ἐπισκοπελιανοὶ γενικώτερον.
2. Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία.

Μελέτη τῶν δυνατοτήτων καλλιεργείας σχέσεων καὶ περαιτέρω προσεγγίσεως τούτων, καὶ ἰδίᾳ τῶν Ἐπισκοπελιανῶν καὶ Ἀγ-

γλικανῶν, πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ὑπὸ τὸ φῶς τῶν ὑπαρχουσῶν θετικῶν προϋποθέσεων.

Ε΄. Ὀρθοδοξία καὶ Παλαιοκαθολικισμός.

Προώθησις τῶν μετ' αὐτῶν σχέσεων ἐν τῷ πνεύματι τῶν μέχρι σήμερον γενομένων θεολογικῶν συζητήσεων καὶ τῶν ἐκδηλωθεισῶν τάσεων αὐτῶν πρὸς ἕνωσιν μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

ΣΤ΄ .Ὀρθοδοξία καὶ Οἰκουμενικὴ Κίνησις.

α) Ἡ ἐν τῷ πνεύματι τῆς Πατριαρχικῆς Ἐγκυκλίου τοῦ 1920 παρουσία καὶ συμμετοχὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Κινήσει.

β) Μελέτη τῶν θεολογικῶν καὶ ἄλλων θεμάτων, τῶν σχέσιν ἐχόντων πρὸς τὰς προϋποθέσεις τῆς συμμετοχῆς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν.

γ) Ἡ σημασία καὶ ἡ συμβολὴ τοῦ συνόλου τῆς Ὀρθοδόξου συμμετοχῆς ἐν τῇ κατευθύνσει τῆς Οἰκουμενικῆς σκέψεως καὶ δράσεως.

VI. Ἡ Ὀ ρ θ ο δ ξ ί α ἐ ν τ ῷ κ ό σ μ ῳ.

Α΄. Μελέτη καὶ ἐξεύρεσις τῶν πρακτικῶν μέσων, διὰ τῶν ὁποίων δέον ὅπως ἐνισχυθῇ μεταξὺ τῶν Ὀρθοδόξων λαῶν ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανικὸς Πολιτισμὸς ὑφ' ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις αὐτοῦ.

Β΄. Διάδοσις τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου ἀνὰ τὸν κόσμον κατὰ τὴν Ὀρθόδοξον Παράδοσιν.

Γ΄. Συμβολὴ τῶν κατὰ τόπους Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς ἐπικράτησιν τῶν χριστιανικῶν ἰδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφωσύνης καὶ τῆς ἀγάπης μεταξὺ τῶν λαῶν.

Δ΄. Ἀνάπτυξις τοῦ ἔθους τῶν Ὀρθοδόξων ὁδοιποριῶν πρὸς τὰ ἑκασταχοῦ ἱερὰ Προσκυνήματα.

VII. Θ ε ο λ ο γ ι κ ὰ θ έ μ α τ α.

Α΄. Ἡ «Οἰκονομίᾳ» ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ.

α) Ἔννοια καὶ ἔκτασις τῶν ὅρων «Ἀκρίβεια» καὶ «Οἰκονομία» ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ.

β) Ἡ «Οἰκονομία».

1. Ἐν τοῖς Μυστηρίοις, τόσον τοῖς ἐντός, ὅσον καὶ τοῖς ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας τελουμένοις.

2. Ἐν τῇ ἀποδοχῇ εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῶν αἱρετικῶν, τῶν σχισματικῶν, τῶν ἐκπιπτόντων. (Τίνες διὰ βαπτίσματος, τίνες διὰ χρίσματος, τίνες διὰ λιβέλλου, τίνες δι' εὐχῆς).

3. Ἐν τῇ Λατρείᾳ.

Β'. Ἡ ἀναγνώρισις τῶν Ἁγίων καὶ ὁ καθορισμὸς κοινῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησιαστικῆς Πράξεως ἐν προκειμένῳ.

Γ'. Ὀρθοδοξία καὶ ἄλλαι Θρησκεῖαι.

Δ'. Οἱ κατὰ παράδοσιν τρόποι μαρτυρίας τῆς Ὀρθοδοξίας ἐν τῷ κόσμῳ.

Ε'. Ἡ εὐθανασία καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Θεολογία.

ΣΤ'. Ἡ καῦσις τῶν νεκρῶν καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Θεολογία.

VIII. Κοινωνικὰ προβλήματα.

Α'. Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ νεολαία.

Β'. Γάμος καὶ οἰκογένεια.

α) Τὰ περὶ τὸν γάμον προβλήματα.

β) Τεκνοποιία.

γ) Ἀγωγὴ τέκνων.

δ) Ἔλεγχος τεκνογονίας καὶ ὑπερπληθυσμός.

ε) Διαζύγια.

στ) Τεχνητὴ γονιμοποίησις.

Γ'. Κοινωνικὰ ἱδρύματα, ἄσυλα κλπ. καὶ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησιαστικὴ μέριμνα.

Δ'. Ἡ Ὀρθοδοξία καὶ αἱ φυλετικαὶ διακρίσεις.

Ε'. Ἡ Ὀρθοδοξία καὶ τὰ προβλήματα τῶν χριστιανῶν εἰς τὸν τομέα τῶν ραγδαίων κοινωνικῶν μεταβολῶν.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Weltkirchen Lexikon (Παγκόσμιον Ἐκκλησιαστικὸν Λεξικὸν) ἐν Στουτγάρδῃ (Kreuz - Verlag), σχ. μέγα 8ον, στ. 1756, Α' ἔκδοσις 1960.

Ἡ «Γερμανικὴ Εὐαγγελικὴ Σύναξις» (Deutscher Evangelischer Kirchentag) ὡς κίνημα λαϊκῆς ἀναγεννήσεως τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος ἔχει μεταξὺ ἄλλων περιλάβει καὶ τὴν καλλιέργειαν τῆς καλουμένης «οἰκουμενικῆς κινήσεως» μεταξὺ τῶν εὐρέων κύκλων τῶν ἐνδιαφερομένων ὑπὲρ τῆς ἑνότητος τῆς χριστιανωσύνης. Ἀφοῦ διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Εὐαγγελικοῦ Κοινωνιολογικοῦ Λεξικοῦ (Evangelisches Soziallexikon) (ὅπερ ἤδη ἐντὸς τριῶν ἐτῶν ἐξεδόθη εἰς δώδεκα χιλιάδας ἀντίτυπα) ἐδοκίμασε τὴν ἱκανοποίησιν ἐκ τῆς

πληρώσεως τῆς ὑπαρχούσης πνευματικῆς ἀνάγκης, προέβη ἔπειτα καὶ εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ «Παγκοσμίου Ἐκκλησιαστικοῦ Λεξικοῦ», ὅπερ ὡς «Ἐγχειρίδιον τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως»(Handbuch der Ökumene) προορίζεται νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν ἰδέαν τῆς ἑνότητος τῆς χριστιανωσύνης διὰ τῆς γνωριμίας τῶν καθ' ἑκάστην ἀνὰ τὴν ὑφήλιον μερίδων αὐτῆς.

Τὸ ὅλον ἔργον ἀνετέθη εἰς τὸν Γενικ. Γραμματέα τῆς «Γερμ. Εὐαγγ. Συνάξεως» κ. H. H. Walz καὶ τὸν κ. F. H. Littel, νῦν καθηγητὴν ἐν τῷ Emoru University (Atlanta Georgja, U.S.A.). Πλέον τῶν τετρακοσίων συνεργατῶν συνέγραψαν τὰ χίλια διακόσια καὶ πλέον μεγάλα καὶ μικρὰ ἄρθρα τοῦ Λεξικοῦ. Οἱ συνεργάται προέρχονται ἐκ πάντων τῶν μερῶν τῆς γῆς, ἀνήκουσι δὲ κατὰ κύριον λόγον εἰς τὸν προτεσταντικὸν κόσμον τῶν ἐπιστημόνων καὶ τῶν λογίων, τῶν ἐνδιαφερομένων ὑπὲρ τῆς διὰ τῆς καλουμένης οἰκουμενικῆς κινήσεως συνεργασίας καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν ἑνότητος τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου.

Δύναταί τις μεθ' ἱκανοποιήσεως νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ προτεθεὶς σκοπὸς τῆς συντάξεως τοῦ Λεξικοῦ ἐπέτυχεν. Ὁ ἀναγνώστης εὑρίσκει ἐν τῷ λεξικῷ ἐν συστηματικῇ τάξει πληροφορίας περὶ τῶν διαφόρων τμημάτων τοῦ χριστιανισμοῦ ἱστορικὰς καὶ πνευματικὰς καὶ εἰδικώτερον θρησκευτικάς, ὥστε οὕτω νὰ λαμβάνῃ εἰκόνα τῶν ἐντὸς τοῦ χριστιανισμοῦ πνευματικῶν κινήσεων μετὰ ἀρκούσης ἀναδρομῆς εἰς τὸ παρελθόν, ἥτις ὑποβοηθεῖ καὶ εἰς τὴν ἐξελικτικὴν παρακολούθησιν τῶν καθ' ἕκαστον θεμάτων. Αἱ κατὰ γεωγραφικὰς περιοχὰς χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι καὶ ὁμάδες παρουσιάζονται ἐν τῷ λεξικῷ ἀρκούντως ὥστε ὁ Εὐρωπαῖος ἀναγνώστης νὰ πληροφορῆται καὶ περὶ τῶν ἐν ταῖς λοιπαῖς Ἠπείροις χριστιανικῶν τμημάτων καὶ τῆς ζωῆς των, οὕτω δὲ νὰ λαμβάνῃ ἀφορμὴν νὰ εὐρύνῃ τὸν ψυχικόν του ὁρίζοντα ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς ὑδρογείου ἐξ ἀπόψεως χριστιανικῆς. Ἀρκετὰ ἄρθρα περὶ τῶν ἐκτὸς τοῦ χριστιανισμοῦ θρησκευτικῶν συστημάτων συμπληροῦσι τὴν εἰκόνα τῆς ὑδρογείου ὡς περιοχῆς ζωῆς καὶ δράσεως ἐξ ἀπόψεως σωτηριολογικῆς χριστιανικῆς.

Τὸ λεξικὸν παρουσιάζει παγκόσμιον χριστιανικὴν γραμμὴν κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν θεμάτων, ἐμφανίζει ὅμως ἐν τῇ προοπτικῇ διαπραγματεύσεως αὐτῶν ἔντονον τὴν προέλευσιν τῶν κυρίων συνεργατῶν ὡς ἐκ τοῦ προτεσταντικοῦ κόσμου κυρίως ἀναζητηθέντων. Ἐπίσης εἶναι ἐν αὐτῷ ἐμφανὴς καὶ ἡ πρὸς τὸν ρωμαιοκαθολικὸν κόσμον (λανθανόντως ὑποτιθέμενον) οἱονεὶ σύγκρισις τῶν ἀπόψεων, τοῦτο δὲ καὶ ἐν τῇ θέσει καὶ ἐν τῇ ἐκτάσει ἐκθέσεως αὐτῶν. Πρὸς τούτοις πολλὰ θέματα ἔχουσιν ἀνατεθῇ εἰς ρωμαιοκαθολικοὺς ἐπιστήμονας, ὥστε τὸ Λεξικὸν νὰ καθίσταται «ἐλεύθερον βῆμα» καὶ ἄρα νὰ ὑποβοηθῇ τὸν «διάλογον» μεταξὺ τοῦ προτεσταντικοῦ καὶ τοῦ ρωμαιοκαθολικοῦ κόσμου.

Τὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας δὲν παρουσιάζονται ἐν τῷ Λεξικῷ τόσον εὐρέως καὶ ἐντόνως, (ἂν καὶ αὕτη μετέχει τῆς οἰκουμενικῆς κινήσεως καὶ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν) ἤτοι ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν παρουσιάζεται ἀρκούντως ἐκπροσωπουμένη κατὰ τὸ ἴδιον ἐκκλησιαστικὸν περιεχόμενον. Ὑπάρχει βεβαίως ὁμοιότης μεγάλη μεταξὺ τῶν δογματικῶν διδασκαλιῶν τῆς ρωμαιοκαθολικῆς καὶ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, πλὴν ἀλλ' ὅμως δὲν ὑπάρχει πανταχοῦ καὶ πάντοτε ταυτότης τοὐλάχιστον κατὰ τὴν μορ-

φὴν τῆς ἐπιστημονικῆς (θεολογικῆς) θεωρήσεως καὶ ἐκτιμήσεως τῶν καθ' ἕκαστον προβλημάτων μεταξὺ τῆς ρωμαιοκαθολικῆς καὶ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας. Διὰ τοῦτο ἡ εἰκὼν τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας θὰ ἔπρεπε νὰ προβληθῇ ἐντονώτερον καὶ πληρέστερον καὶ αὐτοτελέστερον, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς ἰδέας τῆς οἰκουμενικῆς συνεννοήσεως καὶ τῆς κατ' οὐσίαν οἰκουμενικῆς συνεργασίας. Τοῦτο θὰ ὑπεβοήθει καὶ τὰς συναντήσεις καὶ τὰς συζητήσεις καὶ ἄρα καὶ τὴν συνεννόησιν μεταξὺ τῶν ἐν τῷ παγκοσμίῳ συμβουλίῳ συνεργαζομένων ἀντιπροσώπων τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ὁμολογιῶν. Διὰ τοῦτο μία δευτέρα ἔκδοσις συμπεπληρωμένη τοῦ Λεξικοῦ ἐλπίζομεν, ὅτι θὰ παρουσιάσῃ μείζονα προσπάθειαν ἐκθέσεως τῶν περὶ τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν, ἵνα οὕτω παρασχεθῇ καὶ μείζων δυνατότης εἰς τὸν προτεσταντικὸν κόσμον νὰ γνωρίσῃ, τί περὶ τῶν καθ' ἕκαστον θεμάτων τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ζωῆς ἐκπροσωπεῖ ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία, ἥτις περιλαμβάνει καὶ τὴν κατ' ἀδιάκοπον συνέχειαν «Μητέρα 'Εκκλησίαν».

Τὰς ἀντικειμενικὰς δυσκολίας δὲν ἀγνοοῦμεν οὐδὲ ὑποτιμῶμεν. Παρὰ ταῦτα πεπείσμεθα, ὅτι ἔγκαιρος μέριμνα καὶ ἱκανὴ προσπάθεια τῶν ἐκδοτῶν θὰ συνετέλει εἰς ἄρσιν πολλῶν δυσκολιῶν, ὥστε καὶ ἱκανὸν μέρος τῶν κενῶν νὰ πληρωθῇ. Εὐχόμεθα τοῦτο ὁλοψύχως. 'Εν τῷ μεταξὺ ὅμως δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ ἐπαναλάβωμεν, ὅτι τὸ Παγκόσμιον 'Εκκλησιαστικὸν Λεξικὸν κέκτηται μεγάλην σπουδαιότητα καὶ διὰ τοὺς ὀρθοδόξους ἰδιαιτέρως. Διότι τοῦτο ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον βοήθημα εἰς γνῶσιν τῶν οἰκουμενικῶν γεγονότων καὶ προβλημάτων ἱστορικῶς τε καὶ συγχρόνως καὶ δὴ ἐξ ἀπόψεως παγκοσμίου, ἡ δὲ ὀρθόδοξος διοικητικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ ἡγεσία δύναται διὰ τοῦ Λεξικοῦ νὰ ἀποκτήσῃ ὄχι μόνον γνῶσιν τῶν παγκοσμίων καὶ παγχριστιανικῶν προβλημάτων, ἀλλὰ καὶ συνείδησιν τῆς ἀνάγκης, ὅπως ἐξέλθῃ ἐκ τῆς ἐνδοστρεφοῦς περιοχῆς καὶ ἀπαντήσῃ τὸν κόσμον ὁλόκληρον, «πάντα τὰ ἔθνη», καὶ κηρύξῃ τὴν ὑπ' αὐτῆς παραληφθεῖσαν καὶ διαφυλασσομένην ἀλήθειαν.

Β.Κ.Ε.

Archiv für religionspsychologie. τόμ. 7ος, 1962 (Vandenhoeck & Ruprecht ἐν Göttingen) σχ. 8ον, σελ. 304.

'Η τῷ 1914 ἐν Νυρεμβέργῃ ἱδρυθεῖσα «Διεθνὴς 'Εταιρεία τῆς Ψυχολογίας τῆς Θρησκείας» (Internationale Gesellschaft für Religionspsychologie) ἀνασυγκροτηθεῖσα μετὰ τὸν Δεύτερον Παγκόσμιον πόλεμον ἐν Μονάχῳ κατὰ τὸ Συνέδριον τῆς 4ης καὶ 5ης 'Ιανουαρίου 1960, ἐξέδωκεν ἤδη τὸν ἀνωτέρω 7ον τόμον τοῦ περιοδικοῦ της ὀργάνου (ὁ προηγούμενος 6ος τόμος ἐξεδόθη τῷ 1936). Δι' αὐτοῦ παρέχει εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον τὸ πρῶτον δεῖγμα μετὰ τὸν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον οὐ μόνον περὶ τῆς σπουδαιότητος τοῦ ἐπιστημονικοῦ πεδίου τῆς ψυχολογίας τῆς θρησκείας, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἰδίᾳ μετὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ἐνδελεχεστέρας ἐρεύνης τοῦ θρησκευτικοῦ ψυχικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς μας. 'Επιστήμονες καὶ ἐπὶ τῶν δύο ἡμισφαιρίων τῆς ὑδρογείου, ἐργάζονται πρὸς γνῶσιν ἀκριβῆ τοῦ θρησκευτικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε νὰ βοηθήσουν εἰς τὴν ἀνασύνταξιν τῆς ἀνθρωπίνης ἀτομικῆς καὶ ὁμαδικῆς ζωῆς, ἥτις ἀνασύνταξις μόνον διὰ τῆς γνησίας τοῦ τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως κέντρου

δράσεως καὶ ζωῆς θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ. Εἰδικώτερον δὲ περὶ τοῦ χριστιανισμοῦ δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι ἀφ' ὅτου αἱ νέαι μεταβολαὶ τῆς οἰκονομικῆς καὶ ὁμαδικῆς κοινωνικῆς ζωῆς διετάραξαν τὰ παραδεδομένα σχήματα ἀτομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἐκδηλώσεως τῆς χριστιανικότητος, παρουσιάζεται καὶ διαταραχὴ τῆς ψυχικῆς χριστιανικῆς ζωῆς ἐπικίνδυνος. Διὰ τοῦτο παρίσταται ἀνάγκη ἀκριβοῦς μελέτης καὶ γνώσεως τῶν μορφῶν τῆς θρησκευτικῆς ψυχικῆς ζωῆς, ὅσαι παρουσιάσθησαν ἢ δύνανται νὰ παρουσιασθῶσιν νέαι ἀνταποκρινόμεναι εἰς τὴν οὐσίαν τῆς ἀληθοῦς ἐν Χριστῷ ζωῆς, ὥστε νὰ γίνηται συνεχὴς ἀναπροσαρμογὴ γνησία καὶ κάθαρσις ἀπὸ ὀθνείων στοιχείων. Ἐὰν δὲ παρ' ἡμῖν δὲν εὐδοκιμῇ πραγματικὴ πρωτότυπος ἐπιστημονικὴ μελέτη, ἂς ἐπιδιώκηται τοὐλάχιστον γνωριμία μετὰ τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων ἄλλων ὁμοίων καταστάσεων μεταξὺ τῶν χριστιανικῶν ὁμάδων, ἵνα ἔστω καὶ ἐμμέσως λαμβάνηται συνείδησις τῶν οἰκείων προβλημάτων καὶ ἐνδεχομένη συνετὴ αὐτῶν προσπάθεια λύσεως. Τοῦτο δικαιολογεῖ καὶ τὴν παροῦσαν ἀνακοίνωσιν περὶ τοῦ ἄρτι ἐκδοθέντος ὡς ἀνωτέρω 7ου τόμου τοῦ «Ἀρχείου τῆς Ψυχολογίας τῆς Θρησκείας». Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἐνταῦθα ἀνάλυσις λεπτομερὴς τοῦ περιεχομένου, διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀρκετὰ τὰ ἑλληνιστὶ κατωτέρω παρατιθέμενα περιεχόμενα τοῦ τόμου.

Ὁ ὅλος τόμος περιλαμβάνει, πλὴν τοῦ προλόγου καὶ τῆς ἐκθέσεως τῶν πεπραγμένων ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας πρ. καθηγητοῦ τοῦ παν/μίου τοῦ Münster W. καὶ σχολάζοντος Λουθηρανοῦ ἐπισκόπου W. Stählin καὶ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἀρχείου καθηγητοῦ τοῦ πα/μίου τοῦ Μονάχου W. Keilbach, δέκα καὶ ἐννέα ἐπιστημνικὰς μελέτας καὶ ἀνακοινώσεις, τρεῖς νεκρολογίας, καὶ πίνακας.

Αἱ μελέται εἶναι αἱ ἑξῆς: 1) W. Keilbach Ἡ ἐμπειρικὴ ψυχολογία τῆς θρησκείας ὡς κλάδος τῆς θρησκειολογίας. 2) B. Exarchos, Περὶ τὸν ἀκριβέστερον καθορισμὸν τοῦ ἀντικειμένου τῆς θρησκειοψυχολογικῆς ἐρεύνης 3) P.E. Jonson, Ἡ ψυχολογία τῆς θρησκείας ἐν Ἀμερικῇ. 4) Σ. Behn, Περὶ τῆς εἰς ψυχὴν πίστεως ἐν ταῖς θρησκείαις. 5) V. Grönbaek Ἡ θρησκευτικότης ἐν τῷ γήρατι. 6) H. Dumoulin, Μέθοδοι καὶ σκοποὶ τοῦ βουδιστικοῦ «καθ' ἑαυτὸν» διαλόγου (δηλ. τῆς Meditatio) (Satipatthasa καὶ Zen). 7) W Canziani, Τὸ θρησκευτικὸν ᾆσμα τῶν Μαύρων θρησκειοψυχολογικῶς ἐξεταζόμενον. 8) A.W. Siegman, Προσωπικότης καὶ κοινωνικοπολιτιστικαὶ μεταβολαὶ ἐν συνδυασμῷ μετὰ θρησκευτικῆς διαγωγῆς (Behavior) ἐκδηλώσεων. 9) O. Kietzig, Ἅπαξ καὶ γενικοῦ κύρους ἐπιστροφή. 10) K. Gins, Μυστικιστικὰ φαινόμενα ἐν ὑπεγρηγόρσει ἐξεταζόμενα ἐξ ἀπόψεως ἐμπειρικῆς. 11) K. Thomas, Ὁ ὁραματισμὸς καὶ αἱ αἱρέσεις ὡς ἐκτὸς ἐγρηγόρσεως «θρησκειοψυχοπαθολογικῆς φύσεως» βαθμίδες ψυχικοῦ βίου καὶ οἱ «ἐν ὕπνῳ ἱεροκήρυκες». 12) A. Gruber, Οἱ νέοι καὶ ἡ θρησκεία. 13) L. Gillen, Θρησκευτικαὶ ἀξίαι ἐν τοῖς φαινομένοις τοῦ συνειδότος, ἰδίᾳ δὲ παρὰ τοῖς νέοις. 14) K. Niederwinder, Κηρυγματικὸν σύμβολον καὶ ἀνάλυσις. 15) A. Godin, Ψυχικὴ ὑγεία καὶ χριστιανικὸς βίος. 16) J. Hasenfuss, Ἡ ψυχολογία τῆς θρησκείας τοῦ H. Schell καὶ ὁ ὑπ' αὐτοῦ τρόπος κατανοήσεως τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ θεωρούμενα ἐξ ἀπόψεως θρησκειοψυχολογικῆς. 17)

A. Anwander, Ἄξια λόγου σημεῖα ἐκ τῆς ρωμαϊκῆς ἱστορίας τῆς θρησκείας. 18) W. Canziani, Τὰ θρησκειοψυχολογικὰ δημοσιεύματα τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων (βιβλιογραφικὸν σημείωμα). 19) H. Sunden, Ἡ θρησκεία καὶ τὰ «πρόσωπα τοῦ δράματος» (Περίληψις τοῦ περιεχομένου συγγραφῆς σουηδιστὶ δημοσιευθείσης καὶ φερούσης τὸν τίτλον τοῦτον παρεχομένη ὑπὸ τοῦ συγγραφέως).

Αἱ δημοσιευόμεναι νεκρολογίαι εἶναι αἱ ἑξῆς: 1) G. Wunderle († 1950) ὑπὸ τοῦ J. Hasenfuss 2) A. Willwoll († 1961) ὑπὸ τοῦ J. Rudin. 3) W Gruehn († 1961) ὑπὸ τοῦ A. Wolley. Οἱ πίνακες εἶναι 1) τῶν συνεργατῶν τοῦ 7ου τόμου, 2) τῶν περιεχομένων τῶν προηγουμένων ἓξ τόμων, 3) τῶν ἐν τῷ 7ῳ τόμῳ κυρίων ὀνομάτων.

B.K.E.

Eustazio di Tessalonica, La espugnazione di Tessalonica, Testo critico, introduzione, annotazioni di Stilpon Kyriakidis, proemio di Bruno Lavagnini, versione italiana di Vincenzo Rotolo Instituto Siciliano di studi Bizantini e neoellenici, Testi 5. Palermo 1961. Σελ. LXIII + 191. (Εὐσταθίου, Περὶ ἁλώσεως Θεσσαλονίκης).

Τὸ ὡς ἄνω ἔργον τοῦ Εὐσταθίου, ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, ἀναφέρεται εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης τὸ 1185 ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν τῆς Σικελίας, τοὺς ὁποίους οὗτος ὀνομάζει Λατίνους. Ἀκολουθῶν ὡρισμένα πρότυπα τῆς ἀρχαίας φιλολογίας, ἀρχίζει τὴν ἐξιστόρησιν ἀπὸ τὸ κορύφωμα τῆς πολεμικῆς αὐτῆς περιπετείας, τῆς ὁποίας παρέχει συναρπαστικὴν πράγματι περιγραφήν. Ἐπιστρέφει ἔπειτα εἰς τὰ αἴτια τὰ παρακινήσαντα τοὺς Νορμανδοὺς εἰς ἐκστρατείαν, τὰ ὁποῖα σχετίζονται μὲ τὴν ἁρπαγὴν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου Κομνηνοῦ (1183) καὶ τὴν ἐν συνεχείᾳ δίωξιν τῆς ἀριστοκρατίας τῆς βασιλευούσης. Οἱ ἐπιδρομεῖς συνοδευόμενοι ἀπὸ βυζαντινοὺς φυγάδας ἔφθασαν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην διὰ ξηρᾶς τὴν 6 Αὐγούστου καὶ διὰ θαλάσσης τὴν 15 Αὐγούστου.

Κατὰ τὴν συντονισμένην πολιορκίαν, διαρκέσασαν 9 ἡμέρας, ὁ διοικητὴς τῆς πόλεως Δαβὶδ Κομνηνὸς ἐπέδειξε πλήρη ἀνικανότητα, ὡς λέγει ὁ Εὐστάθιος, καὶ τέλος προετίμησε νὰ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν διὰ ν' ἀποφύγῃ τὴν μῆνιν τοῦ Ἀνδρονίκου. Ἀντιθέτως οἱ ὑπ' αὐτὸν ἐπολέμησαν γενναίως, ὄχι μόνον δὲ οἱ ἄνδρες ἀλλὰ καὶ γυναῖκες.

Οἱ Νορμανδοὶ μετὰ τῶν συμμάχων των, 100.000 περίπου, καταλαβόντες τὴν πόλιν ἐπεδόθησαν εἰς σφαγάς, βιασμοὺς καὶ λεηλασίας, τὰς ὁποίας ὁ Εὐστάθιος, κινδυνεύσας καὶ ὁ ἴδιος, περιγράφει πρὸς τὸ τέλος τοῦ ἱστορήματος. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ὡς εἶναι εὔλογον, παρέχει ἑρμηνείαν τῶν αἰτίων τῆς συμφορᾶς βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς θεοδικίας, ζητῶν εἰς τὸ τέλος διόρθωσιν τῆς διαγωγῆς. «Οὐκ ἀκουσόμεθα δὲ μένειν θυμὸν Θεοῦ καθ' ἡμᾶς, εἴπερ διορθωσόμεθα. Διόρθωσις δὲ ἡμῖν ἔσται, εἰ μεταβαλώμεθα τοῦ περιπονήρου βίου, δι' ὃν ἡμῖν ταῦτα».

Τὸ ἔργον τοῦτο ἐκδίδεται ἤδη ὑπὸ τοῦ πρυτάνεως τῶν ἑλλήνων ἱστορικῶν καὶ φιλολόγων κ. Στ. Κυριακίδου. Εἰς τὴν εἰσαγωγὴν (σσ. XV—LXIII)

οὗτος ἀσχολεῖται μὲ τὰς παλαιοτέρας ἐκδόσεις, τὸ χειρόγραφον, τὴν ἀνάλυσιν τοῦ ἔργου καὶ τὸν συγγραφέα αὐτοῦ.

Διὰ πρώτην φορὰν τὸ ἔργον ἐξεδόθη τὸ 1832 ὑπὸ τοῦ Τάφελ, ὅλαι δὲ αἱ ἑπόμεναι ἐκδόσεις στηρίζονται εἰς αὐτὴν χωρὶς νέαν παραβολὴν τοῦ χειρογράφου. Κατ' οὐσίαν λοιπὸν ἡ παροῦσα ἔκδοσις εἶναι ἡ δευτέρα μετὰ τὴν τοῦ Τάφελ καὶ ἦτο ἀπολύτως ἀναγκαία. Τὸ ἱστόρημα διετηρήθη εἰς ἓν μόνον χειρόγραφον τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Βασιλείας (A. III, 20), τὸ ὁποῖον μάλιστα ὁ Μάας, καὶ μετ' αὐτὸν καὶ ἄλλοι, ἐθεώρησεν ὡς αὐτόγραφον τοῦ Εὐσταθίου. Ὁ κ. Κυριακίδης ἀρνεῖται τοῦτο, εὑρὼν λάθη καὶ παραλείψεις δυνατὰς μόνον εἰς ἀντιγραφέα καὶ ὄχι εἰς συγγραφέα. Κατόπιν τῆς διαπιστώσεως αὐτῆς καθίσταται ἐπιτρεπτὴ καὶ ἡ ἐπιφορὰ διορθώσεων εἰς τὸ κείμενον. Εἰς τὸν συγγραφέα, τὸν Εὐστάθιον Θεσσαλονίκης, «τὸν πολὺν ἐν λόγῳ καὶ ἀρετῇ διαβεβοημένον πανταχῇ», ὁ ἐκδότης ἀφιερώνει τὸ πλεῖστον τῆς εἰσαγωγῆς, ἀναφερόμενος ἰδίως εἰς τὰ περὶ τοῦ ὀνόματος, τῶν σπουδῶν, τῆς μοναχικῆς καὶ ἱερατικῆς σταδιοδρομίας, τοῦ διδασκαλικοῦ ἔργου καὶ τῆς ἀνόδου εἰς τὸν θρόνον τῆς Θεσσαλονίκης (1174 ἢ 1175). Δίδει ἰδιαιτέραν προσοχὴν εἰς τὴν ἀνορθωτικὴν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας δραστηριότητά του καὶ μνημονεύει τὴν μεγάλην εἰς τὴν μελέτην τῆς κλασικῆς γραμματείας προσφοράν του. Ὡς πρὸς αὐτὴν ὁ ἐκδότης προβάλλει καὶ μίαν νέαν ἄποψιν δίδων εἰς τὸν Εὐστάθιον θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Πράγματι οὗτος πρῶτος μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν συγγραφέων ἀναγνωρίζει τὴν ἠθικὴν ἀξίαν τῆς ἀρχαίας τραγῳδίας.

Τὸ κείμενον μὲ παράλληλον Ἰταλικὴν μετάφρασιν περιέχεται εἰς τὰς σελίδας 1 - 159. Ἡ ἀρίθμησις τῶν σελίδων ὀρθῶς γίνεται ἐν συνεχείᾳ πρὸς διευκόλυνσιν τῆς παραπομπῆς· φαίνεται ὅμως ὅτι ἐξ ἀβλεψίας ἡ πρώτη σελὶς τοῦ κειμένου ἐτυπώθη εἰς τὸ δεξιὸν ἀντὶ τοῦ ἀριστεροῦ. Ὁ ἐκδότης πλὴν τοῦ χειρογράφου καὶ τῶν παλαιοτέρων ἐκδόσεων ἔχει ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς ἀναγνώσεις τοῦ Marick, ὁ ὁποῖος ἡτοίμαζεν ἀπὸ καιροῦ ἰδίαν ἔκδοσιν. Κράτιστος φιλόλογος, ἠδυνήθη ν' ἀναγνώσῃ καλῶς τὸ δυσανάγνωστον χειρόγραφον καὶ νὰ ἐπιφέρῃ ἐπιτυχεῖς διορθώσεις. Ἀξιομνημόνευτος εἶναι ἡ διαπίστωσις χάσματος ἐν σ. 66 «καὶ ὁ μὲν πεζὸς λαὸς περιεκάθισε καθ' ὥραν ἀρίστου τὴν καθ' ἡμᾶς πόλιν, Αὐγούστου μηνὸς ἄγοντος ἕκτην ἡμέραν, καθ' ἣν ἡ ἔνδοξος κοίμησις τῆς πανάγνου θεομήτορος μνημονεύεται». Ἐπειδὴ οὔτε «τὸ δὲ ναυτικὸν» λέγεται ἐν συνεχείᾳ οὔτε ἡ κοίμησις ἑορτάζεται τὴν 6 Αὐγούστου, ὁ ἐκδότης ἔκαμε σχετικὴν προσθήκην. Ἐν 36,3 διορθώνει τὸ «μελετᾶν κενὰ» εἰς «μ. καινὰ» καλῶς, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ διορθωθῇ καὶ ἐν 10,12 τὸ αὐτό. Ἐπίσης εἰς «ἀνδρείαν» (29,19) ἔπρεπε νὰ διορθωθῇ ἡ λέξις καὶ 38,2 88,3 102,29. Τὸ ἐν 58,18 «τῆς αὐτοῦ» εἶναι πιθανῶς «τῆς αὑτοῦ». Εἰς τὰ παροράματα νὰ προστεθοῦν 92,24 «ἐνόλπους» (ἐνόπλους), 140 Κασσάνδρα καὶ 148,26 «ὀφείλομεν».

Ἡ πτωχή μου γνῶσις τῆς Ἰταλικῆς δὲν μοῦ ἐπιτρέπει νὰ τολμήσω ἔλεγχον τῆς μεταφράσεως. Παρετήρησα μόνον ὅτι τὸ ἐν 78,7 «χορταῗθεν» (ἀπὸ τὸν Χορτιάτην) δὲν μεταφράζεται καλῶς.

Ὁ ἐκδότης ὑποσημειώνει τὰς ἀφθόνους παρενθέσεις καὶ τὰς ἁπλᾶς ἀναφορὰς εἰς πηγάς, ἰδίως εἰς τὸν Ὅμηρον καὶ τοὺς ποιητάς, εἰς τὰς ὁποίας δύναται νὰ προστεθῇ τὸ 108,2 «ἦν γὰρ ἡ καρδία ἡμῶν καιομένη ἐν ἡμῖν» (Λουκᾶ

24,32 «οὐχὶ ἡ καρδία ἡμῶν καιομένη ἦν ἐν ἡμῖν;»). Ἄφθονον δὲ ἐπίσης ὑλικὸν παρέχει καὶ εἰς τὸ ὑπόμνημα (σελ. 163 - 183), διὰ τοῦ ὁποίου ἑρμηνεύονται ὀνόματα, τοπωνύμια καὶ θεσμοί.

Τὸ ἔργον κατακλείεται διὰ πίνακος ὀνομάτων καὶ πραγμάτων (σελ. 185 - 191).

Ἡ ἐκτύπωσις καὶ ἐμφάνισις τοῦ τόμου εἶναι λαμπρά. Τὸ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ γνωστοτάτου λογίου Bruno Lavagnini Σικελικὸν Ἵδρυμα Βυζαντινῶν καὶ Νεοελληνικῶν Σπουδῶν προσφέρει καλὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα μὲ τὴν σειρὰν ἐκδόσεως κειμένων.

Π.Κ.Χ.

Helmut Kittel, Der Erzieher als Christ. Vandenhoeck & Ruprecht in Göttingen 1961[3] σελ. 265.

Τὸ μετὰ χεῖρας βιβλίον εἶναι λίαν ἐνδιαφέρον, διότι συνδυάζει ἄριστα τὴν Παιδαγωγικὴν μετὰ τῆς Θεολογίας. Παρουσιάζει τὸν διδάσκαλον, ὁποῖος πρέπει νὰ εἶναι ἔναντι τῶν μαθητῶν του καὶ τοῦ σχολείου, ἔναντι τῆς Ἐκκλησίας, τῆς οἰκογενείας, τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἐπηρεάζονται ἐκ τοῦ παραδείγματός του. Ὁ συγγρ. θέλει τὸν διδάσκαλον γνώστην τῆς Α. Γ. καὶ συμβιβάζοντα μὲ τὸ ἐπάγγελμά του τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην. Ὁ διδάσκαλος τοῦ Δημοτ. Σχολείου καὶ ὁ καθηγητὴς τῆς Μ.Ε. ὄχι μόνον ὁ Θεολόγος, ἀλλὰ καὶ ὁ καθηγητὴς παντὸς ἄλλου μαθήματος, ὀφείλουν νὰ ἔχουν ἐκκλησιαστικὴν συνείδησιν καὶ νὰ καθοδηγοῦν πάντοτε τοὺς μαθητάς, τοὺς γονεῖς καὶ τὴν κοινωνίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ζῶσιν. Ὁ μαθητὴς καὶ οἱ ἄλλοι ἔχουν ἀπαιτήσεις διὰ μίαν χριστιανικὴν συνέπειαν παρ' ὅλων τῶν διδασκάλων καὶ καθηγητῶν, διότι εἴτε ἑκουσίως εἴτε ἀκουσίως ἐπιδροῦν ζωηρῶς ἐπὶ τῶν τρυφερῶν βλαστῶν τοῦ σχολείου.

Ἐντεῦθεν ὑποχρεοῦνται πάντες οἱ ἐκπαιδευτικοὶ νὰ κατέχουν τὰ κεφαλαιώδη τοὐλάχιστον ζητήματα τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ἠθικῆς.

Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου ὁ κ. Kittel ἀναπτύσσει εἰς 15 παραγράφους τὰ σπουδαιότερα κεφάλαια τῆς Θρησκείας ἐξ ἐπόψεως βεβαίως προτεσταντικῆς. Κατὰ τὸν συγγρ. ὁ Παιδαγωγὸς ὀφείλει νὰ εἶναι κάτοχος τῶν συγχρόνων προβλημάτων τοῦ σχολείου καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἵνα δύναται καταλλήλως νὰ βοηθῇ ἐργαζόμενος ἐν τῷ σχολείῳ. Ἰδιαιτέρως τονίζεται ἡ σημασία τοῦ μυστηρίου τοῦ Βαπτίσματος καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ ἀπορρεουσῶν ὑποχρεώσεων τοῦ χριστιανόπαιδος. Ἐν συνεχείᾳ εἰς 13 παραγράφους ἐκτίθεται ἡ σπουδαιότης τοῦ διδασκαλικοῦ ἐπαγγέλματος, ἤτοι ἡ ἐπαγγελματικὴ παράδοσις τοῦ διδασκάλου, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον εἰς χεῖρας τῶν διδασκάλων, τὸ Πιστεύω τοῦ διδασκάλου, τὸ κεντρικὸν πρόβλημα τῆς μορφώσεως, ἡ αὐτοκριτική, ἡ ἐπαγγελματικὴ ἑνότης, ἡ οἰκία τοῦ διδασκάλου, ἡ ἀγαμία τοῦ διδασκάλου, ὁ ἐκ τῆς ἡλικίας ἀπορρέων σεβασμὸς κ.λ.π. Ἀκολούθως γίνεται λόγος περὶ τῆς θέσεως τοῦ Παιδαγωγοῦ καὶ τοῦ διδασκάλου ἐν γένει ἔναντι τῆς Πολιτικῆς, ἔνθα τονίζεται ἡ ἄμεσος σχέσις τοῦ διδασκάλου πρὸς τὸν λαόν, ἡ λαϊκὴ μόρφωσις καὶ ἀγωγὴ κ.λ.π. Τὸ ἑπόμενον κεφάλαιον φέρει τὴν ἐπιγραφήν: «Μίμησις» καὶ περιλαμβάνει τὰς ἑξῆς 5 παραγράφους: Ἡ σημασία τοῦ

σκεπτομένου ἀνθρώπου, ὁ Pestalozzi, ὁ Kierkegaard, ὁ Λούθηρος, καὶ ὁ Χριστός.

Τέλος τὸ βιβλίον κλείει διὰ τοῦ κεφαλαίου περὶ Ἐσχάτων, καὶ δὴ περὶ τῆς πίστεως εἰς τὸ τέλος τοῦ κόσμου, καὶ περὶ τοῦ θανάτου.

Τοιοῦτον βιβλίον ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ἐξ ὅσων γνωρίζομεν, δὲν ὑπάρχει. Ἐντεῦθεν συνιστῶμεν τοῦτο εἰς ὅλους τοὺς γερμανομαθεῖς ἐκπαιδευτικοὺς τῆς Στοιχειώδους καὶ Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, ὡς καὶ εἰς τοὺς διδάσκοντας εἰς Κατηχητικὰ Σχολεῖα.

Σ. ΝΑΝΑΚΟΣ

Günther Bornkamm - Gerhard Barth - Heinz Joachim Herd, Überlierung und Ausfegung in Matthäus - Evangelium. Neukirchener Vertag - Neukirchen - Moers 1960², ἐν τῇ σειρᾷ: Wissenschaftliche Monographien zum Alten und Neuen Testamenl, 1. Band.

Εἶναι λίαν ἀξιέπαινος ἡ προσπάθεια τῶν ἐκδοτῶν τῆς σειρᾶς: Ἐπιστημονικαὶ Μονογραφίαι εἰς τὴν Π. Δ. καὶ εἰς τὴν Κ. Δ. Οὗτοι ὡς σκοπὸν ἔταξαν νὰ βοηθήσουν τοὺς ἀναγνώστας εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν κατανόησιν τῆς Α. Γ. καὶ μάλιστα νὰ εἰσαγάγουν αὐτοὺς εἰς τὰ ἱστορικὰ καὶ θεολογικὰ προβλήματα τῆς Βίβλου βάσει τῶν μέχρι σήμερον γενομένων ἐρευνῶν. Οὕτως ἐλπίζεται, ὅτι ὁ εὐρύτερος διανοούμενος κύκλος τῶν ἀναγνωστῶν τῆς συγχρόνου γενεᾶς θὰ ἔλθῃ εἰς στενωτέραν ἐπαφὴν μετὰ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ θὰ κατανοήσῃ τὴν Π. Δ. καὶ τὴν Κ. Δ. διὰ μιᾶς ὑπευθύνου ἑρμηνείας, ἥτις καὶ θὰ αὐξήσῃ τὰ ἁγιογραφικὰ ἐνδιαφέροντα τῶν μελῶν τῆς Γερμανικῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας.

Μέχρι σήμερον ἐκυκλοφόρησαν οἱ ἐκδόται ἐν τῇ ἀνωτέρῳ σειρᾷ πέντε τόμους, ἐξ ὧν ὁ μετὰ χεῖρας εἶναι ὁ πρῶτος ἐκδοθεὶς ἤδη τὸ δεύτερον. Ἐν αὐτῷ τονίζεται, ὅτι τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον — ὡς καὶ τὰ δύο ἄλλα συνοπτικὰ—στηρίζεται ἐπὶ τῆς προφορικῆς παραδόσεως τῆς πρώτης χριστιανικῆς κοινότητος τῶν χρόνων τῶν Ἀποστόλων, ἥτις εἶχε λάβει διαφόρους μορφὰς καὶ τὴν ὁποίαν ὁ συγγραφεὺς δὲν παραθέτει ἁπλῶς, ἀλλ' ἐπεξηγεῖ ταύτην δίδων τὴν μορφὴν τοῦ κηρύγματος.

Τὸ βιβλίον ἀποτελεῖται ἐκ τεσσάρων μελετῶν, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ δύο πρῶται, ἤτοι ἡ Ἀναμονὴ τῆς συντελείας τοῦ κόσμου καὶ ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (σελ. 13—47), ὡς καὶ ἡ Κατάπαυσις τῆς τρικυμίας ἐν τῷ αὐτῷ Εὐαγγελίῳ (σελ. 48—53) εἶναι ἔργα τοῦ G. Bornkamm ἡ τρίτη ὑπὸ τὴν ἐπιγραφήν: Ἡ κατανόησις τοῦ Νόμου ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου (σελ. 54—154) ἐγράφη ὑπὸ τοῦ G. Barth, καὶ ἡ τετάρτη ὑπὸ τὸν τίτλον: Ὁ Ματθαῖος ὡς ἐξηγητὴς τῶν θαυμάτων (σελ. 155—288) εἶναι ἔργον τοῦ Heinz Joachim Held. Ἑκάστη πραγματεία ἀναλύεται εἰς κεφάλαια καὶ παραγράφους μεγάλου χριστολογικοῦ καὶ ἐκκλησιολογικοῦ ἐνδιαφέροντος. Οἱ ἀσχολούμενοι περὶ τὰ προβλήματα τῆς Κ. Δ. καὶ ἰδιαιτέρως περὶ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ματθαίου, θὰ εὕρουν σπουδαῖον ὑλικὸν εἰς τὸ μετὰ χεῖρας βιβλίον, τὸ ὁποῖον διά τε τῆς πλουσίας βιβλιογραφίας καὶ τῶν εἰδικῶν πινάκων καθίσταται λίαν κατατοπιστικόν.

Σ. ΝΑΝΑΚΟΣ

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Εἰς τὴν σειρὰν «Ψυχολογία καὶ Ζωὴ» τοῦ Ἰνστιτούτου Ἰατρικῆς ψυχολογίας καὶ ψυχικῆς Ὑγιεινῆς, ἐκυκλοφόρησε τὸ 45ον ἔργον μὲ τὸν τίτλον: **«Τὸ παιδὶ καὶ ἡ θρησκευτικὴ διαπαιδαγώγησις»** ὑπὸ *Ἀρ. Ἀσπιώτη*, ψυχιάτρου. Σχῆμα 8ον σελ. 192. Ἀθῆναι 1962. Πωλεῖται εἰς ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα καὶ εἰς τὰ Γραφεῖα τοῦ Περιοδικοῦ «Ἀκτῖνες» Καρύτση 14, Ἀθῆναι.

Ἀνδρέου Φυτράκη, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Γενικοῦ Διευθυντοῦ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας. **Ἐπιδιώξεις καὶ ἐπιτεύγματα τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ ἔτος 1961.** σελ. 64. Ἀθῆναι 1962.

Ἀριστοτέλειον Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης. **Ὁ κοινωνικὸς χαρακτὴρ τῆς Ὀρθοδοξίας,** λόγος ἐκφωνηθεὶς τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου 1962 ἐν τῇ Μ. αἰθούσῃ τῶν τελετῶν, ὑπὸ *Σάββα Ἀγουρίδου*, τακτικοῦ Καθηγητοῦ τῆς ἕδρας τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἑρμηνείας τῆς Καινῆς Διαθήκης. Θεσσαλονίκη 1962.

Ἀρχιμ. *Διονυσίου Κ. Κυράτσου*, Πρωτοσυγκέλλου Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἐδέσσης καὶ Πέλλης. **Ἰησοῦς ὁ Χριστός,** σελ. 86. Ἔδεσα 1962 Συμβολὴ εἰς τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἱστορικῆς ἀξιοπιστίας τῶν πηγῶν, αἵτινες μαρτυροῦσι περὶ τῆς ἐν χρόνῳ ἐπὶ γῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου καὶ τῆς Θεανδρικῆς Προσωπικότητος Αὐτοῦ.

Ἰω. Ν. Φραγκούλα Δ Θ. **Ἀρτινὰ ἱστορικὰ σημειώματα,** σελ. 18. Θεσσαλονίκη 1962. Προβολὴ διασήμων Ἀρτινῶν ἱστορικῶν προσωπικοτήτων καὶ σύντομος ἱστορία τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς Ἄρτης (1903 - 1940)

Ἔκδοσις Ἀδελφότητος Θεολόγων ἡ «Ζωή». Ἀγωνισταὶ τῆς πίστεως, **Στρατιώτης τῆς ἀληθείας, ὁ Μέγας Ἀθανάσιος**. Διηγηματικὴ βιογραφία Χ. Σ. Γ. σελ. 332. Ἀθῆναι 1962. Τὸ βιβλίον παρουσιάζει τὸν ἀκατάβλητον ἀγωνιστὴν τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ τὸν γενναῖον καὶ ἀκλόνητον τῆς ὀρθοδοξίας πρόμαχον, τὸν Μέγαν Ἀθανάσιον, ζητοῦντα μιμητὰς καὶ συστρατιώτας ἐν τῇ στρατευομένῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ.

Ἔκδοσις Ἀδελφότητος «Εὐσέβεια». **Ὁ ἀδελφός μου ὁ ἄρρωστος**. Suzanne Fouché, σελ. 142, Ἀθῆναι 1962. Ἕνα βιβλίο γραμμένο ἀπὸ μιὰ γυναῖκα, ποὺ ἡ ἴδια ἐπάλεψε μὲ τὴν ἀρρώστια 17 ὁλόκληρα χρόνια καὶ τώρα ἐργάζεται ἐντατικὰ διὰ τὴν ἀνακούφισιν τοῦ ἀνθρωπίνου πόνου καὶ μὲ τὸ ζωντανὸ παράδειγμά της, δίδει στὸν ἀναγνώστη τὸν τρόπο διὰ τὴν προσωπικήν του τοποθέτησιν στὸν πόνο τοῦ συνανθρώπου του.

Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Ὑπὸ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς ἐξελέγη Κοσμήτωρ διὰ τὸ προσεχὲς ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1962 - 63 ὁ τακτικὸς Καθηγητὴς κ. Ἰωάννης Ὀρ. Καλογήρου.

Ὑπὸ τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν Καθηγητῶν τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου ἐξελέγη Συγκλητικὸς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς διὰ τὸ αὐτὸ προσεχὲς ἀκαδημαϊκὸν ἔτος ὁ τακτικὸς Καθηγητὴς κ. Παναγιώτης Χρήστου.

Κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς 11ης Ἰουνίου ἐ. ἔ. ἐξελέγη παρ' αὐτῆς παμψηφεὶ τακτικὸς Καθηγητὴς ἐν τῇ Ἕδρᾳ τῆς Γενικῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας ὁ ἄχρι τοῦδε παρὰ τῇ αὐτῇ Ἕδρᾳ ἐντεταλμένος Ὑφηγητὴς κ. Ἰωάννης Ἀναστασίου.